

บทที่ ๒

ความเชื่อเรื่องเวทย์มนตร์คาถาในสังคมล้านนา

ความเชื่อเป็นส่วนหนึ่งของความเป็นมนุษย์ และเป็นธรรมชาติที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ทุกคน เป็นเรื่องของความรู้สึกและจิตใจ อาจมีเหตุผลหรือไม่มีเหตุผลก็ได้ คนล้านนามีความเชื่อในเรื่องต่างๆ และยึดถือนำมาเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ตั้งแต่วันเกิดจนถึงวันตาย โดยเฉพาะเชื่อเรื่องเวทย์มนตร์คาถาที่จะช่วยให้มีความร่มเย็นเป็นสุข มีความเจริญรุ่งเรืองทั้งแก่ตน ครอบครัว และสังคมส่วนรวม ความเชื่อเรื่องเวทย์มนตร์คาถาของคนล้านนานั้น นอกจากความเชื่อทางศาสนาโดยเฉพาะศาสนาพุทธ ซึ่งเป็นศาสนาหลักแล้ว ยังมีความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์ ผีสาร เทวดา เรื่องโชคลาง สัมภรณ์ เรื่องเหนือธรรมชาติ ที่ไม่อาจพิสูจน์ได้ ความเชื่อเหล่านี้ คนล้านนาได้นำมาผสมผสานเข้าด้วยกันอย่างลงตัว จนทำให้เกิดเป็นประเพณี พิธีกรรมและวัฒนธรรม อันเป็นเอกลักษณ์ล้านนาไปในที่สุดและโดยเฉพาะความเชื่อเรื่องเวทย์มนตร์คาถาอันเป็นสาระสำคัญของการศึกษา ดังต่อไปนี้

๒.๑ ความเชื่อเรื่องเวทย์มนตร์คาถาก่อนพุทธกาล

เวทย์มนตร์คาถาถือเป็นศาสตร์ที่ลึกลับมีมาตั้งแต่ดึกดำบรรพ์ และมีทั่วโลกแม้กระทั่งในเวลาปัจจุบัน แม้รูปแบบจะแตกต่างกัน แต่ก็มีจุดมุ่งหมายเดียวกัน คือ การทำอันตรายต่อผู้คนด้วยวิธีที่ลึกลับ ลัทธิไสยศาสตร์ คือ การรวมอำนาจจิต รวมพลังงานทางจิต ซึ่งได้ทำการอบรมจิตใจให้มีความยึดมั่น เชื่อถือ อย่างจริงจัง ดำเนินไปตามหลักทางไสยศาสตร์ ตามวิธีการนั้นๆ ก็จะสามารถแสดงฤทธิ์ปาฏิหาริย์ได้ด้วยกระแสคลื่นแห่งพลังอำนาจจิตอันแรงกล้า ของ มโนภาพ สมาธิ จิตตานุภาพ ทั้งสามประการนี้ จึงเป็นบ่อเกิดแห่งอำนาจที่ประหลาดมหัศจรรย์ขึ้นได้^๑ เวทย์มนตร์คาถาก่อนพุทธกาล คือ ศาสนาฮินดู หรือศาสนาพราหมณ์นับเป็นศาสนาที่เก่าแก่มากที่สุด สำหรับศาสนาที่มีคนนับถือปัจจุบันได้แบ่งออกเป็นหลายนิกายที่สำคัญคือ^๒

^๑ ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน** “ประวัติไสยศาสตร์ ไสยเวทย์ ลัทธิไสยศาสตร์”, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, ๒๕๔๖), หน้า ๘๖๒.

^๒ พระมหาดาวสยาม วชิรปัญโญ, **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในอินเดีย**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จำลองศิลป์), หน้า ๑๔.

๑. นิกายไวศณพ (Vishnav) เป็นนิกายที่นับถือพระวิษณุเจ้าเป็นเทพองค์สูงสุด เชื่อว่า วิษณุสืบทอด หรือนารายณ์ ๑๐ ปางอวตารลงมาจุติ มีพระลักษณะเป็นมเหสี มีพญาครุฑเป็นพาหนะ นิกายนี้มีอิทธิพลมากในอินเดียภาคเหนือและภาคกลางของประเทศ นิกายนี้เกิดเมื่อ พ.ศ. ๑๓๐๐ สถาปนาโดยท่านนาถมุนี

๒. นิกายไศวะ (Shiva) เป็นนิกายที่เก่าที่สุด นับถือพระศิวะเป็นเทพเจ้าสูงสุด พระศิวะเป็นเทพทำลายและสร้างสรรค์ด้วย สัญลักษณ์ อย่างหนึ่งแทนพระศิวะ คือ ศิวลึงค์และโยนิกี้ได้รับการบูชา เช่น องค์พระศิวะ นิกายนี้ถือว่าพระศิวะเท่านั้นเป็นเทพสูงสุดแม้แต่พระพรหม, พระวิษณุก็เป็นรองเทพเจ้าพระองค์นี้ นิกายนี้เชื่อว่าวิญญูณเป็นวิถีทางแห่งการหลุดพ้นมากกว่าความเชื่อในลัทธิภักติ นิกายนี้จะนับถือพระศิวะและพระนางอุมาหรือกาลีไปพร้อมกัน

๓. นิกายศักติ (Shakti) เป็นนิกายที่นับถือพระเทวี หรือพระชายาของมหาเทพ เช่น สรัสวดี พระลักษมี พระอุมา เจ้าแม่ทศก และเจ้าแม่กาลีซึ่งเป็นชายาของมหาเทพทั้งหลาย เป็นผู้ทรงกำลังหรืออำนาจของเทพสามเฑวี่ จึงเรียกว่า ศักติ (Power) นิกายนี้เป็นที่นิยมในรัฐเบงกอล และรัฐอัสสัม เป็นต้น

๔. นิกายคณะพัทยะ (Ganabadya) นิกายนี้นับถือพระพิฆเนศเป็นเทพเจ้าสูงสุด พระพิฆเนศเป็นเทพเจ้าแห่งความกล้าหาญและฉลาด สุขุม มีเศียรเป็นช้าง รูปร่างเล็กอ้วน สมบูรณ์แต่ร่าเริง นิกายนี้มีผู้นับถือน้อย แม้แต่ในอินเดียเอง

๕. นิกายสรภัทธะ (Sarabhadh) เป็นนิกายขนาดเล็ก ในสมัยก่อนบูชาพระอาทิตย์ (สุริยะ) มีผู้นับถือมากในอดีต ปัจจุบันมีจำนวนน้อย นิกายนี้มีพิธีอย่างหนึ่งคือ กายตรี ถือว่ามีอำนาจศักดิ์สิทธิ์ คือ การกลับมาของพระอาทิตย์เป็นฤทธิวิศวามิตร

๖. นิกายสมาธะ (Samardha) เป็นนิกายที่ใหญ่พอสมควร นับถือทุกเทพเจ้าทุกพระองค์ในศาสนา ฮินดู ความเชื่อแบบนี้เป็นที่นิยมอย่างแพร่หลาย เพราะสามารถบูชาเจ้าได้ตามต้องการ^๓

ในคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์ ที่เรียกว่าไตรเพท ในลัทธิของพราหมณ์ ได้แบ่งออกเป็น ๔ ประเภท คือ

ฤคเวท เป็นคำฉันท์ใช้สำหรับสวดมนต์และสรรเสริญพระเจ้า

ยชุรเวท เป็นคำร้อยแก้วให้สำหรับท่องบ่นเวลาบวงสรวงบูชาพระเจ้า

สามเวท เป็นคำฉันท์ใช้สำหรับสวดมนต์ทำพิธีถวายน้ำโสม

^๓ สุชีพ ปุณญานุภาพ, ประวัติศาสตร์ศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๑๑), หน้า ๗.

อาถรรพเวท เป็นคัมภีร์ประกอบด้วยเวทย์มนตร์คาถาเรียกผีสาธ เทวดาให้ช่วยป้องกันอันตรายให้ และให้มีการแก้อาถรรพ์ ทำพิธีสาปแช่งให้เป็นอันตรายได้ด้วย

ในพระเวททั้ง ๔ นี้อาถรรพเวท เป็นพระเวทย์ที่วาดด้วยเวทย์มนตร์คาถาโดยตรง คือจะเป็นเวทย์มนตร์คาถาเพื่อให้เกิดผลดีแก่ฝ่ายตน หรือผลร้ายแก่ฝ่ายศัตรู ตลอดจนการบันดาลสิ่งที่เป็นมงคล หรืออัปมงคล การทำเสน่ห์ การรักษาโรค และอื่นๆ สามคัมภีร์แรก เรียกว่า ไตรเวท หรือ ไตรเพท ต่อมารับอาถรรพเวทหรืออาถรรพเวท เข้ามารวมเป็นสี่คัมภีร์เรียกว่า จตุรเวท หรือ จตุรเพท , เรียกยุคแรก ของศาสนาพราหมณ์จนถึงประมาณสมัยพุทธกาลว่า ยุคพระเวท มีวรรณกรรมหลักประกอบด้วยคัมภีร์พระเวทย์ คัมภีร์พราหมณะ คัมภีร์อาร์ณยกะและคัมภีร์อุปนิษัท^๔ รุ่งแรก และ ความหมายของคำว่า ไสยศาสตร์ หรือ ไสยเวทย์นั้น มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของคำว่าไสยศาสตร์ และไสยเวทย์ว่า

คำว่า ไสย หมายถึง ลัทธิอันเนื่องด้วยเวทย์มนต์ คาถา และวิทยาคม ไสยนั้นแบ่งออกเป็นไสยขาว อันหมายถึงวิชาอันลึกลับใช้เวทย์มนตร์ไปในทางที่ดี เช่น การทำเครื่องราง ของขลังและวัตถุมงคลต่างๆ เพื่อป้องกันภัยอันตราย หรือเพื่อเป็นเมตตามหานิยม มหาเสน่ห์และอิทธิวิธี ส่วนไสยดำหมายถึงวิชาที่กระทำคนให้เป็นไปต่างๆ นานา เช่น ปลอ่ยคุณไสย ปลอ่ยตะปูเข้าท้องคนอื่น ปลอ่ยหนังควายเข้าท้อง บิดลำไส้ ปลอ่ยผีไปทำร้ายผู้อื่นให้มีอันเป็นไปต่างๆ นานา นำบาตรวัดร้างไปฝังเพื่อทำให้บ้านแตกสาแหรกขาด เป็นต้น

คำว่า ไสย นี้แปลความหมายอีกอย่างก็หมายถึงสิ่งที่ลึกลับที่ไม่สามารถมองเห็นด้วยตาเนื้อได้นอกจากเมื่อมันได้ออกมาเป็นผลลับแล้วเท่านั้น ส่วนคำว่า ศาสตร์ หมายถึง ตำรา วิชา วิทยา คำสั่ง ข้อบังคับบัญชา ศาสนา รวมเข้ากับไสย เป็นไสยศาสตร์ อันหมายถึง ตำราทางไสยศาสตร์ ลึกลับเกี่ยวกับอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ เวทย์มนต์ คาถา อำนาจจิต เป็นต้น

ไสยเวทย์ ไสยศาสตร์ หมายถึงตำราทางไสย วิชาทางไสย ไสยศาสตร์ เป็นวิชาว่าด้วยลัทธิเวทย์มนต์คาถาและวิทยาคมเป็นศาสตร์ฯ หนึ่งที่แยกย่อยมาจากศาสตร์ ๑๘ ประการของอินเดีย โบราณไสยศาสตร์แทรกอยู่ในความเชื่อของคนไทยมาตราบานานเท่านั้นกว่า ๗,๐๐๐ ปี และแทรกอยู่ กับความเป็นอยู่ของคนไทยตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย เช่น การเสกทำน้ำมันต์ให้คล่องตัว โกงผมไฟ ทำขวัญ สร้างบ้านใหม่ ขึ้นบ้านใหม่ ทำขวัญ สวดบ้าน ทรายสังข์ ทำโลงศพ เอาศพลงจากเรือน ทำประตูป่า ทำบันไดผี นำศพขึ้น เภา การเสกน้ำมันต์สะเดาะเคราะห์

และประเพณีไทยหลายๆ อย่างล้วนแต่แทรกด้วยไสยศาสตร์ทั้งสิ้น ไม่ว่าวิทยาศาสตร์จะเจริญไปถึงไหนเพียงใด แต่ความเชื่อทางไสยศาสตร์ไม่มีวันที่จะหมดไปจากมนุษยชาติได้เหตุผล

^๔ รศ.ดร. จานง สารพัดนึก, **ประวัติศาสตร์สันสกฤต**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๖), หน้า ๒-๓.

เพราะว่าเป็นศาสตร์ฯ หนึ่งในที่ดำรงอยู่ในโลกมนุษย์มานาน และมีใช้เพียงแต่เมืองไทยเท่านั้นที่มีความเชื่อในด้านไสยศาสตร์หลายๆประเทศที่เจริญและพัฒนาแล้วก็ยังมีเชื่อในด้านไสยศาสตร์ของประเทศนั้นๆนั้นอยู่^๕

ไสยศาสตร์เป็นลัทธิความเชื่อ เป็นความเชื่อส่วนบุคคล ที่เกิดขึ้น และดำรงอยู่จริง คงไม่มีใครปฏิเสธว่า ในโลกใบนี้ไร้มนุษย์ที่เชื่อไสยศาสตร์ บุคคลที่มีญาณทัศนะลึกลับ เข้าใจเหตุปัจจัยแห่งการก่อเกิดสรรพสิ่ง ทั้งชีวิต สังคม และจิตวิญญาณ จะไม่มองเหตุที่เกิดขึ้นเพียงด้านใดด้านหนึ่งแล้วปฏิเสธโดยสิ้นเชิง หากไสยศาสตร์แล้วที่ทำให้ผู้เชื่อมั่นนั้น สามารถคลายทุกข์ไปได้ มีความสุข ไม่เบียดเบียนผู้อื่น เวทย์มนต์ไสยศาสตร์ก็มีใช้สิ่งที่เลวร้าย

เวทย์มนต์คาถาก่อนพุทธกาลจึงเป็นศาสตร์แห่งการหลบ เปรียบได้กับความรู้หรือความเข้าใจและการกระทำต่างๆ ที่ไม่สามารถพิสูจน์ให้ผู้อื่นรับรู้และเข้าใจได้อย่างเป็นหลักการทุกขั้นตอน แต่สามารถให้ผลลัพธ์ให้คุณ แสดงผล และแสดงคุณของไสยศาสตร์ได้ตามความต้องการของผู้กระทำได้ และแม้ว่าไสยศาสตร์จะหมายถึง การหลบในหลักก็ตาม แต่ก็หมายความว่า เป็นเพียงการหลบของร่างกายสังขารเท่านั้น โดยนัยยะจริงๆ ก็คือ เป็นการหลบเพียงร่างกายเท่านั้นแต่จิตไม่ได้หลบ^๖

๒.๑.๑ ความเชื่อในยุคพระเวท

แต่เดิมศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู ถูกเรียกว่า “สนทนธรรม” แปลว่า “ศาสนาสนต” แบ่งเป็น สนา หมายถึงไม่รู้จักตาย และ ตน แปลว่ากาย ความหมายโดยรวม เป็นศาสนาที่ดำรงอยู่เป็นนิรันดร์” ไม่มีวันสิ้นสุด ไม่มีวันรู้จักตาย เรื่อยๆ เสมอ เชื่อกันว่า สนทนธรรม เกิดขึ้นเมื่อตั้งแต่แรกเริ่มสร้างโลก ต่อมาการเรียกชื่อศาสนามีผิดแปลกออกไป เช่น ไวติกธรรม แปลว่า ธรรมที่ได้มาจากพระเวท อารยธรรม แปลว่า ธรรมอันดีงาม พราหมณธรรม แปลว่า คำสอนของพราหมณาจารย์ การเรียกชื่อนี้ในยุคที่พราหมณ์เป็นผู้มีอำนาจอย่างสูงสุด ผู้ใดไม่เชื่อคำสั่งสอนจะมีโทษหนัก ผู้ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของศาสนานี้เรียกตัวเองว่า “พราหมณ์” ในประเทศไทยเรียกเป็น “ฮินดู” ซึ่งเป็นคำเรียกที่ไม่ถูกต้อง คำเรียกที่ถูกต้องคือ “ฮินดู” คำว่า “ฮินดูธรรม” จึงแปลว่าคำสั่งสอนสิทธิอหิงสา ส่วนคำว่า ศาสนาพราหมณ์นั้น หมายถึงศาสนาของพระพรหม เป็นศาสนาที่เกิดจากพรหม^๗

^๕ สถาบันภาษา ศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, พจนานุกรมล้านนาไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (เชียงใหม่ : เชียงใหม่โรงพิมพ์แสงศิลป์ ห้างหุ้นส่วนจำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๒๖๖.

^๖ เต๋าวายู คันเตียว, ตำนานอาถรรพ์เวทย์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พลอยใส, ๒๕๕๓), หน้า ๒๔ - ๒๕.

^๗ สมัคร บุรวาศ, ปรัชญาพราหมณ์ในพุทธกาล, ไม่ปรากฏครั้งที่พิมพ์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สยาม, ๒๕๒๔), หน้า ๓๒.

ศาสนาพราหมณ์เป็นศาสนาของชนเผ่าอารยัน อาศัยอยู่ในตอนกลางของทวีปเอเชีย เป็นชนเผ่าที่มีความรู้ความสามารถ มีวัฒนธรรมที่สูงกว่าชนเผ่าอื่นๆ ในยุคเดียวกัน เป็นกลุ่มชนทำมาหากินเช่นชนเผ่าโบราณจึงต้องมีการเคลื่อนย้ายไปเรื่อยๆ มีการแบ่งกลุ่มแยกย้ายเดินทางไปหลายทิศทาง แต่กลุ่มสำคัญที่สุดคือกลุ่มที่เดินทางเข้าอินเดียบริเวณตะวันตกเฉียงเหนือแล้วเข้ามาอาศัยอยู่ในบริเวณลุ่มแม่น้ำสินธุ ด้วยสาเหตุนี้จึงมีชื่อเรียกชาวบ้านที่อาศัยอยู่บริเวณนี้ว่า ฮินทุ หรือ ฮินดู และกลายเป็นชื่อเรียกของศาสนาด้วยชาวอารยันได้รวบรวมบทสวดอันวอนเทพเจ้าที่ใช้กันภายในวงศ์ตระกูลขึ้นเป็นหมวดหมู่ เป็นคัมภีร์ คัมภีร์เหล่านี้เรียกว่า เวท คือ วิทยา อันได้แก่ความรู้ ถือเป็น ศรuti ได้แก่วิทยาความรู้ที่ได้ฟังมาจากเทวะ (พรหม) อีกในหนึ่งเป็นเสียงทิพย์หรือเสียงสวรรค์ จึงจะประทานมาให้พราหมณ์ผู้ใหญ่สั่งสอนสืบต่อกันมา

ภายหลังเมื่อพวกอารยันตั้งมั่นในอินเดียแล้ว ก็ได้รวบรวมขึ้นตั้งชื่อว่า “คัมภีร์พระเวท” อันเป็นปฐมยุคของพราหมณ์ที่เริ่มต้นด้วยคัมภีร์พระเวท คัมภีร์พระเวทหรือไตรเพทถือกันว่าเป็นศรuti คือคัมภีร์ที่ได้รับฟังมาจากเทพเจ้าผู้สูงสุดโดยตรง คัมภีร์พระเวทได้แก่ พระเวทย์ทั้ง ๔ ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

ต่อมาเมื่อถึงยุคพราหมณะ มีคัมภีร์เพิ่มขึ้นอีก ๑ คัมภีร์ เรียกว่า **อาถรรพเวท** เป็นคาถาอาคม มนต์ขลัง หรืออาถรรพณ์แก้เสนียดจัญไร ป้องกันสรรพภัยพิบัติต่างๆ นำสิ่งอันเป็นมงคลมาแก่ผู้สวด และนำผลร้ายไปให้ศัตรู^๔

ความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์ ไสยศาสตร์เป็นศาสตร์ที่เกี่ยวกับการใช้เวทย์มนต์คาถาทุกรูปแบบ การยอมรับอำนาจที่เกิดจากการใช้เวทย์มนตร์คาถาต่างๆ ดังนั้น จึงประกอบด้วยเวทย์มนตร์คาถา ยันต์และโชคกลาง แต่เดิมการร่ายเวทย์มนตร์คาถาเป็นการอ้อนวอนพระเจ้า ต่อมาค่อยๆ กลายเป็นว่าพิธีกรรมต่างๆ นั้นเองมีความศักดิ์สิทธิ์ในตัวเอง คาถาที่ใช้ก็ศักดิ์สิทธิ์มีอำนาจลึกลับในตัวอักษรแล้ว ไม่ขึ้นอยู่กับอำนาจของเทพเจ้า เพราะสามารถบังคับเทพเจ้าให้ปฏิบัติต่างๆ ได้ เทพจึงเป็นสื่อให้การประกอบพิธีเกิดสัมฤทธิ์ผลเท่านั้น บางท่านจึงเห็นว่าลักษณะนี้เป็นสาระที่แท้จริงของศาสนาพราหมณ์ หลังพุทธกาล ศาสนาพราหมณ์ได้พัฒนาเป็นศาสนาฮินดูอย่างเต็มที่ในสมัย ศุภะและคุปตะ ประมาณพุทธศตวรรษที่ ๖-๑๓ การแสดงความเคารพต่อเทพเจ้าในยุคนี้เรียกว่าลัทธิภักติ คือ การมอบกาย และใจต่อพระเจ้า อุทิศตนต่อพระเจ้า แสดงความรัก ความเชื่อมั่นต่อพระเจ้า วิธีแสดงความภักติ คือ เปล่งคำนมัสการ และสรรเสริญจนกลายเป็นเวทย์มนตร์คาถา ซึ่งเจริญรุ่งเรือง

^๔ กิตติ วัฒนมะหาตม์, **ตรีเทพปรกรณ์**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทสร้างสรรค์บุ๊ค, ๒๕๔๒),

มากในยุคโบราณทั้งในไวกษณิกาย และไสวณิกาย^๙ และในคัมภีร์ตันตระของลัทธิตันตระ ซึ่งเจริญในเบงกอลตะวันออกตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๒ เป็นต้นมา ส่วนคาถาอันเป็นแผนภูมิอันลึกลับซึ่งมีอำนาจพิเศษ ได้เจริญขึ้นในยุคตันตระเช่นกัน เพราะมีการกล่าวถึงการใช้คาถาเป็นเครื่องมือ เข้าถึงอำนาจของพระศิวะได้ทางหนึ่ง โดยปรากฏในคัมภีร์ตันตระหลายแห่ง หากพิจารณาให้ดีจะพบว่าผู้อยู่เบื้องหลัง ที่สำคัญของไสยศาสตร์ คือ พวกพราหมณ์ ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญในพิธีกรรม ยิ่งพิธีกรรมสลับซับซ้อนมากขึ้นเท่าใดก็ต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญมากขึ้นเท่านั้น พวกพราหมณ์เองก็มีรายได้ สูงขึ้นก็เป็นธรรมดาที่จะผูกขาดหน้าที่อันนี้ไว้ สำหรับตน หรืออีกนัยหนึ่งจักรวาลทั้งหมดอยู่ใต้อำนาจของเทพเจ้า เทพเจ้าทั้งหมดอยู่ใต้อำนาจของเวทย์มนตร์คาถา เวทย์มนตร์คาถาอยู่ใต้อำนาจของพวกพราหมณ์ เพราะฉะนั้นพวกพราหมณ์เป็นเทพเจ้าที่แท้จริงของเรา^{๑๐} ในที่สุดพวกพราหมณ์จึงได้เขียนคัมภีร์อาถรรพเวทย์ขึ้น

คัมภีร์อาถรรพเวทย์นั้น จำแนกออกเป็นคัมภีร์ย่อยได้ ๖ คัมภีร์ ดังนี้

๑. คัมภีร์หัวใจ ๑๐๘ อันว่าด้วย หัวใจพระคาถาต่างๆ และอุปเท่ห์ที่ใช้ประกอบพิธีกรรมต่างๆ เช่น การลงอาคม, การเรียกอาคมเข้าตัว, การผูกจิต – มัดใจ, การลงอักขระเลขยันต์

๒. คัมภีร์โอสถ อันว่าด้วย การทำตำรายาคุณ, ยาวิเศษ ซึ่งในการต่อๆมาได้มีการผนวกรวมเข้ากันกับคติความเชื่อทางพุทธ โดยนำบทสวดในพระปริตรมาเป็นองค์ประกอบจนกลายมาเป็นคัมภีร์พระเวท พุทธมนต์โอสถอันศักดิ์สิทธิ์ไปโดยแยกแยะแทบไม่ออกว่า อันไหนเป็นของพราหมณ์ อันไหนเป็นของพุทธ

๓. คัมภีร์ประชุม หรือ ชุมมนุสมหายันต์ ๑๐๘ เป็นคัมภีร์ที่ว่าด้วยการจัดสร้างยันต์ต่างๆ เพื่อใช้ไปในทางพิชัยสงคราม, งานบุญ, งานมงคล, ตลอดจนอวมงคลหรือการถอดถอนแก้ไขคุณไสย และป้องกันการถูกกระทำร้ายจากฝ่ายตรงข้าม

๔. คัมภีร์ นะ ๑๐๘ ซึ่งเป็นคัมภีร์ว่าด้วยการสร้างอักขระยันต์รูปตัว นะ ถึงมีอยู่ถึง ๑๐๘ วิธีการเพื่อบูชาไปใช้ในทางมหาอุตรัม, แคล้วคลาด, คงกระพัน, เมตตา, มหาเสน่ห์, และการป้องกันคุณไสย – มนต์ดำ

๕. คัมภีร์อาถรรพณ์เวท ซึ่งว่าด้วยสรรพวิชาอาถรรพณ์ต่างๆ อันเกี่ยวข้องกับการกระทำคุณไสย – มนต์ซึ่งจำแนกออกได้เป็น ๒ ประเภท ดังนี้

^๙ พระยาประจักษ์กรจักร (แช่ม บุนนาค), **ประวัติศาสนา**, (พระนคร : สำนักพิมพ์จำลองศิลป์, ๒๔๙๓), หน้า ๑๒.

^{๑๐} รศ.ทวีศักดิ์ ญาณประทีป, **วรรณกรรมทางศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๖), หน้า ๗.

อย่างที่ ๑ ว่าด้วยการกระทำ (มนต์ดำ) หมายถึง วิชาที่กระทำคนให้ผู้คนเป็นไปต่างๆ นานา เช่น ปลอยคุณไสย ปลอยตะปูเข้าท่อนคนอื่น ปลอยหนังควายเข้าท่อน บิดลำไส้ ปลอยผีไปทำร้ายผู้อื่นให้มีอันเป็นไปต่างๆ นานา นำบาตรวัดร้างไปฝังเพื่อทำให้บ้านแตกสาแหรกขาด เป็นต้น

อย่างที่ ๒ ว่าด้วยการแก้ไข (มนต์ขาว) หมายถึง เป็นบทสวด หรือบทปริกรรมของพระพุทธคุณ การสรรเสริญพุทธคุณขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในพุทธศาสนาทั้งหมด มีความแปลกออกมาแล้วมีเนื้อหาธรรมะ ซึ่งเป็นมงคลยิ่งสำหรับผู้ได้ยินได้ฟังของเทวดา มนุษย์ และภูติผีปีศาจทั้งหลาย

๖. คัมภีร์วิชาคงกระพันชาตรี อันว่าด้วยการสักยันต์, การฝังตะกรุดในร่างกาย, การคบน้ำวุ้น, การเรียกอาคมเข้าตัว, การกระทำตะกรุดเครื่องรางไว้คุ้มกันตัว ตลอดจนการเรียนรู้วิชาอาคมต่างๆ เพื่อการอยู่คงกระพัน ใช้อุปถัมภ์ตัวเองให้รอดพ้นคมอาวุธนาๆ ชนิด และรอดพ้นจากการถูกกระทำคุณไสยมนต์ดำชนิดต่างๆ จัดอยู่ในหมวดพิชัยสงครามที่บรรดา ขุนทหาร แม่ทัพ นายกองและชายไทยทุกหมู่เหล่า ในอดีตต้องเรียนรู้ให้เจนจบ รวมถึงชนชาติอื่นๆ ด้วย เช่น เขมร-มอญ-พม่า ซึ่งแต่ละชนชาติต่างก็เรียนรู้เคล็ดวิชาในสายของตนเอง อันแตกหน่อมาจาก คัมภีร์พระเวททั้งสิ้น^{๑๑}

ซึ่งคัมภีร์อาถรรพณ์เวทจากต้นฉบับเดิมแต่โบราณได้ถูกถ่ายทอด ทรงจำ เล่าเรียนกันมายาวนานมากเป็น ๑,๐๐๐ ปี ในกาลต่อมาเมื่อเกิดมีพระพุทธศาสนาขึ้น และได้ผนวกรวมเอาคติความเชื่อทางพราหมณ์เข้าไปผสมผสานกัน ทำให้บรรดาคณาจารย์ในรุ่นหลังๆ ต่างพากันดัดแปลงแก้ไขเวทมนต์คาถาต่างๆ ที่มีอยู่เดิมก่อนแล้วให้เข้ากับบทสวดมนต์และคติทางพุทธโดยมีการนำเอาพระปริตรเข้ามาผสมปนเปไปกับมนตราและพิธีการอย่างพราหมณ์จึงได้เกิดความหลากหลายในสายวิชา^{๑๒}

อาถรรพณ์เวทได้แพร่กระจายขยายอิทธิพลความเชื่อเข้ามาในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ ไม่ว่าจะเป็นแหลมมลายู, พม่า, ไทย, ลาว และเขมรแม้กระทั่งญวน ก็รับอิทธิพลแห่งอาถรรพณ์เวทนี้เข้าไปในวิถีชีวิต อย่างฝังรากลึก แนบแน่น จนกลายเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไปอย่างยากจะถอนตัว และต่างคนต่างก็เหมาเอาว่าเป็นตำหรับเฉพาะแห่งตนไปดัง เช่น อาถรรพณ์เวท สายเขมร เป็นต้น

ชุมชนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้มีการติดต่อค้าขายทางทะเลกับชาวอินเดียมาแต่โบราณ จึงส่งผลให้ชุมชนหรือรัฐโบราณเหล่านี้ได้รับอิทธิพลทางศาสนาภาษาและวัฒนธรรมจากอินเดีย โดยเฉพาะด้านศาสนา พุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์ อันดูได้เผยแพร่เข้ามายังดินแดนแถบนี้มากกว่าสองพันปี พุทธศาสนาที่เผยแพร่เข้ามามีทั้งนิกายหินยานหรือเถรวาทและนิกายมหายาน ส่วน

^{๑๑} ญัฐธัญ มณีรัตน์, วารสารมิวเซียมสยาม, เลขยันต์แฝงฝังอันศักดิ์สิทธิ์, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติ, ๒๕๕๒), หน้า ๔๕.

^{๑๒} พระพิชญ์พล สุวณฺณรูป (รูปทอง), “การศึกษาหลักพุทธธรรมและคุณค่าที่ปรากฏในยันต์เทียนล้านนา: (กรณีศึกษาศึกษาเฉพาะในเขตอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง)”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๑๘.

ศาสนาฮินดูมีทั้งไศวะนิกายที่บูชาพระศิวะหรือพระอิศวรและไวษณพนิกายที่บูชาพระนารายณ์หรือพระวิष्ณุ ๑๒ ทั้งสองศาสนามักจะเจริญควบคู่ไปด้วยกันเพราะคติความเชื่อบางอย่างสามารถเข้ากันได้โดยเฉพาะความเชื่อเรื่องเวทย์มนตร์คาถา^{๑๓}

แนวคิดในการบูชาเทพเจ้าของยุคพระเวท การบูชาเทพเจ้า หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในฐานะเป็นผู้มีอำนาจบันดาลความทุกข์ ความสุขให้แก่มนุษย์ถือเป็นความเชื่อทางศาสนาแรกเริ่มของมวลมนุษยชาติทุกชาติ ทุกภาษา ศาสนาในยุคเริ่มแรกจึงเป็นศาสนาแบบเทวนิยม

ในพระเวท มีการเอ่ยนามเทพเจ้าหลายองค์ แต่ละองค์ก็มีหน้าที่แตกต่างกันออกไป ช่วงในภายหลัง มีความพยายามในการรวบรวม จัดหมวดหมู่เทพเจ้าในลักษณะต่างๆ เช่น บางตำราแบ่งเป็นเทพเจ้าประจำภาคพื้น เช่น (พระอัคนี, พระธรม, พระโสมะ) เทพเจ้าประจำอากาศ เช่น (พระวายุ, พระวรุณ, พระอินทร์,) และเทพเจ้าประจำสวรรค์ เช่น (พระอาทิตย์, พระจันทร์, อัศวิน, เทพพิรุณ, เทพพิราตรี) บางตำราก็จัดแบ่งเทพเจ้าประจำธาตุทั้ง ๔ ได้แก่ เทพเจ้าประจำธาตุน้ำ เช่น (พระอินทร์/มฆวาน, พระวรุณ) เทพเจ้าประจำธาตุไฟ เช่น (พระอัคนี, พระอาทิตย์, พระจันทร์) เทพเจ้าประจำธาตุดิน เช่น (พระวายุ, พระมารุต) เทพเจ้าประจำธาตุลม เช่น (พระยม, พระกาล) บางตำราก็จัดแบ่งตามฐานะ และความสำคัญดังตัวอย่างต่อไปนี้^{๑๔}

ก) มหาเทพ ประกอบไปด้วย พระพรหม พระเป็นเจ้าผู้สร้างโลก พระวิष्ณุ หรือพระนารายณ์ พระเป็นเจ้าผู้รักษาโลก พระศิวะ หรือพระอิศวร พระเป็นเจ้าผู้ทำลายโลก

ข) คณะเทพ ประกอบไปด้วย พระอินทร์ พระคเณศ พระปฤถิวี พระวรุณ พระวายุ พระอัคนี พระสกันท์ พระกามเทพ พระวิศวกรรม พระทักษะ พระคงคา พระมนสาเทวี พระอัศวิน พระกัศยปะเทพบิดร พระนพเคราะห์

ค) เทพชั้นผู้น้อย ประกอบไปด้วย พระนารทะ คนธรรพ์ อุปสร กิณนร กิณนรี ครุฑนาค^{๑๕}

บทสวดในคัมภีร์พระเวทยุคต้นๆ ที่กล่าวถึงเทพเจ้าในลักษณะต่างๆ แสดงให้เห็นความจริงข้อหนึ่งว่า คนในยุคนี้มีความใกล้ชิดกับธรรมชาติ ขณะเดียวกันก็ยังไม่ทราบปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่เกิดขึ้นรอบๆ ตัวว่ามีสาเหตุมาจากอะไร ทำให้เกิดการจินตนาการไปต่างๆ นานา ซึ่งหนึ่ง

^{๑๓} นิตยสาร ผู้พิทักษ์ปวงชน, ความเชื่อและศรัทธา - กำเนิดการสักยันต์ - เกจิอาจารย์, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.puepituk.comwebboardredirect.phptid=96&goto=lastpost>, [๙ ม.ค.๒๕๕๙].

^{๑๔} ยวาทะราล เนห์รู, **พบถิ่นอินเดีย**, กรุณา กุศลาสัย ผู้แปล, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สยาม, ๒๕๔๕), หน้า ๑๓๑.

^{๑๕} เอกฉัต จารุเมธีชน, **คัมภีร์พระเวท: วรรณกรรมโบราณที่ไม่เก่ากว่าโลกจะสลาย**, วารสารอินเดียศึกษาปีที่ ๕, ๒๕๔๓, หน้า ๕๙.

ในนั้นก็คือการคิดว่าเป็นอำนาจของเทพเบื้องบน และการร่ายเวทย์มนตร์ต่างๆ เกี่ยวกับเทพเจ้าจึงได้รับการกล่าวถึงมากในคัมภีร์พระเวท^{๑๖}

การบูชาเทพเจ้าในยุคต้นๆ มีลักษณะเป็น พหุเทวนิยม คือนับถือเทพเจ้าหลายองค์ ต่อมาก็พัฒนาไปเป็น อติเทวนิยม (บางครั้งก็เรียกว่าเอกเทวนิยม) คือการยกเทพเจ้าองค์ใดองค์หนึ่งขึ้นมาเป็นใหญ่ในการประกอบพิธีตามบทบาทหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง และสุดท้ายเป็นเอกนิยม คือการนับถือพระเจ้าสูงสุดเพียงองค์เดียวในฐานะผู้ทรงเป็นหนึ่งเดียวกับจักรวาล เป็นองค์ปฐม และเป็นที่มาของสรรพสิ่ง^{๑๗}

๒.๑.๒ ความเชื่อในยุครอยต่อระหว่างพราหมณ์สู่พุทธ

ย้อนกลับไป ๓,๐๐๐ กว่าปี ที่ศาสนาพราหมณ์ได้อุบัติขึ้นและได้ครองลัทธิประเพณีของอินเดียในปัจจุบันเกือบครึ่งประเทศ ต่อมาเมื่อศาสนาพุทธเกิดขึ้นในย่านเดียวกันของโลก คือ ชมพูทวีปเป็นเขตลัทธิของชาวฮินดูมาก่อนและชาวฮินดูได้หันมานับถือศาสนาพุทธเป็นทวีปเป็นเขตลัทธิของชาวฮินดูก่อนและชาวฮินดูได้หันมานับถือพระพุทธศาสนาเป็นอันมาก หลังจากที่พระบรมศาสดาองค์สัมมาสัมมาพุทธเจ้าได้ดับขันธปรินิพพาน หลังจากได้ทำการแจกจ่ายพระบรมอัฐิธาตุ แก่กษัตริย์เมืองต่างๆ เมื่อได้แล้วต่างพากันทำสถูปเจดีย์ วิหาร เพื่อบรรจุพระบรมธาตุและเฉลิมฉลอง สักการะทุกเมืองไป ส่วนสำคัญพระทันตธาตุ คือ พระเขี้ยวแก้ว ได้ตกไปอยู่ที่เมืองทันตะปุระ ทำให้กษัตริย์เมืองอื่นๆ คือ พระเจ้าชริรากราช แห่งเมืองรัฐมครและเมืองรัฐกาลิงคียกกองทัพใหญ่มาแย่งชิงพระทันตธาตุแห่งเมืองปาฏลีบุตร เพราะขณะนี้พระทันตธาตุได้ถูกเคลื่อนย้ายมาไว้ที่เมืองนั้นแล้ว แต่กษัตริย์แห่งรัฐกาลิงค์รบแพ้พระเจ้าลิราชแห่งเมืองปาฏลีบุตร ต่อพระทันตธาตุถูกย้ายมาประดิษฐานที่เกาะลังกา เหตุการณ์หลังจากนั้นก็เป็นเรื่องยืดเยื้อ เหตุการณ์ที่ทำศึกสงครามกันนั้นทหารล้มตายเหลือคณานับ แสดงให้เห็นว่า ความสำคัญของพระพุทธรูปศาสนานั้นเกี่ยวกับความนับถือเลื่อมใสมีมากขึ้น และรวดเร็วอย่างมหาศาลจนทำให้ศาสนาหรือลัทธิอื่นๆ ในชมพูทวีปหวั่นไหว^{๑๘} ครั้นคร้ามในความอยู่รอดของตนไปตามๆ กัน ศาสนาพราหมณ์ที่ครองความเป็นใหญ่ของชาวฮินดูมาก่อนนับพันปี เริ่มรู้สึกหวั่นไหว เพราะพระพุทธรูปศาสนาแพร่หลายรวดเร็วกระจายออกไปทั่วทุกสารทิศ จึงทำให้พราหมณ์ทั้งหลายขยายและเผยแพร่ศาสนาออกไปยังต่างดินแดนชมพูทวีป ศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธจึงขยายตัวออกมาด้วยกันในเวลานั้นความเลื่อมใสของประชาชนนั้นกลับหันมาในความ

^{๑๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๒.

^{๑๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๒-๖๓.

^{๑๘} พราหมณ์ บุรพา, พุทธมนต์ และยอดคาถาพระอรหันต์, (กรุงเทพมหานคร : ไทยควอลิตี้บุ๊คส์, ๒๕๕๒), หน้า ๘.

เลื่อมใสในพระพุทธศาสนาเป็นอันมาก ศาสนาพราหมณ์เล็งเห็นว่า ศาสนาพราหมณ์นั้นต่อในภายภาคหน้าการออกบวชอยู่แบบพราหมณ์นั้นหาทนายาสืบทอดได้ยาก จึงได้มอบวิชาพระเวทย์แขนงต่างๆ ของศาสนาพราหมณ์ให้กับพระภิกษุคณาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิได้ศึกษาสืบทอดต่อมา^{๑๙}

ในตำราพระเวทย์ของศาสนาพราหมณ์นั้น เกี่ยวข้องกับเทพเทวา พระพรหมทั้งหมด ซึ่งในศาสนาพุทธเองก็กล่าวถึง เทพ เทวา พรหม เช่นกัน ในทางปฏิบัติของพระพุทธศาสนาเอง การรักษาศีล การสวดมนต์ การเจริญสมณะภาวนา จะทำให้บุคคลเหล่านี้หากเจริญวิปัสสนาญาณสามารถกระทำอริยสัจ ๔ ให้รู้แจ้งแทงตลอด พิจารณาขั้นที่ ๕ เกิดนิพพิทา ความเบื่อหน่ายก็สามารถเข้าสู่พระนิพพานได้ในที่สุด ซึ่งศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธเอง ก็มีลัทธิความเชื่อ เรื่องจิต วิญญาณ เทพ เทวา พรหม เช่นกัน แต่ข้อวัตรปฏิบัติของศาสนานั้นแตกต่างกัน พระภิกษุ คณาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิแตกฉานในพระไตรปิฎก จึงถือเอาวิชาบางส่วนในศาสนาพราหมณ์นั้นมาใช้ เพื่ออนุเคราะห์ สงเคราะห์แก่มหาชนคนทั้งหลาย และเพื่อเป็นการเผยแผ่พระศาสนาด้วยอีกทางหนึ่ง^{๒๐}

เมื่อราว พ.ศ. ๕๐๐ ปี หลังพุทธปรินิพพานการนับถือศาสนาในอินเดียเริ่มเปลี่ยนแปลงไป คือ การแข่งขันกันระหว่างศาสนาพุทธ และศาสนาพราหมณ์ที่มีอยู่โดยลำดับมาช้านาน ทำให้ประชาชนบางส่วนนับถือศาสนาพุทธ กับศาสนาพราหมณ์ปนเปกันไป ศาสนาพราหมณ์เองในขณะนั้นได้มีนักปราชญ์ฝีมือดีมาปรับปรุงศาสนาเพื่อให้ประชาชนส่วนใหญ่มานับถือแข่งขันกับพุทธศาสนา ในขณะนั้นเองจึงเกิดนิกายมหายานขึ้น นิกายมหายานนั้นเกิดขึ้นจากชาวพุทธกลุ่มหนึ่งมีทั้งพระและคฤหัสถ์ที่มีความสำนึกในหน้าที่รับผิดชอบต่อการเจริญในทางเสื่อมของพุทธศาสนา เห็นว่าถ้าพุทธศาสนาไม่ปรับปรุงให้เหมาะกับสถานการณ์พุทธศาสนาก็จะไปไม่รอด เพราะเหตุที่ว่าธรรมชาติของพระพุทธเจ้านั้นคนมีปัญญาอย่างสูงเท่านั้นที่จะเห็นคุณค่า เพราะประชาชนในครั้งนั้นสะดวกกับการอ้อนวอน อาคม เวทย์มนตร์คาถาที่ศาสนาพราหมณ์มีไว้สนองเสนอไว้ให้ พุทธศาสนาเดิมนั้นไม่มีการอ้อนวอนใดๆ ทั้งสิ้น นิกายมหายานจึงทำการปรับปรุงคำสอนทางพุทธศาสนาให้ผสมผสานกับศาสนาพราหมณ์ โดยมีการอ้อนวอนพระโพธิสัตว์ และเรื่องของเวทย์มนตร์ คาถาอาคม เพื่อจะให้ประชาชนหันมานับถือได้มากขึ้น ต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๙๐๐ – ๑๐๐๐ จึงได้เกิดนิกายมนตรายานขึ้น นิกายนี้ได้แยกออกจากนิกายมหายาน นิกายมนตรายาน หรือลัทธิคฤหิยาน ซึ่งแปลว่าลัทธิลึกลับนั้น เป็นนิกายที่มีลักษณะแปลกประหลาดกว่านิกายพระพุทธศาสนาอื่นๆ ที่รับเอาพิธีกรรมและอาการพระเวทของพราหมณ์เข้ามาสั่งสอนด้วย แต่แก้ไขให้เป็นของพระพุทธศาสนาเสีย เช่น แทนที่จะบูชาพระอิศวรก็บูชาพระพุทธเจ้าแทน ลัทธิคฤหิยาน หรือมนตรายาน รหัสยาน นั้นมีกำเนิดในฐานะคลุมเครือ แต่เข้าใจ

^{๑๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙-๑๐.

^{๒๐} เสฐียร พันธรั้งสี, ศาสนาเปรียบเทียบ, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔), หน้า ๕๕.

ว่าอย่างเร็วก็ไม่ก่อนพุทธศตวรรษที่ ๗ ขึ้นไป ขณะแรกก็คงเป็นส่วนหนึ่งในมหายาน มาในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๐ ลัทธินี้จึงได้ประกาศตนแยกออกจากมหายานเด็ดขาด กลายเป็นยานใหม่ คือ คุยยานหรือมนตรายาน นิิกายนี้ได้นำสิ่งใหม่เข้ามาสู่พุทธศาสนา มีพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ เวทย์มนตร์คาถาเพื่อการบรรลุธรรม โดยนำเอา มंत्रะ มุทรา มัณฑล และเทพเจ้าเข้ามาในพุทธศาสนาอย่างไม่เป็นระบบ เช่น การท่องบ่นเวทย์มนตร์คาถา หรือ ธารณีแตกต่างกัน บูชาเทพเจ้า หรือพระโพธิสัตว์องค์ใดก็ได้ แล้วทำเครื่องหมาย มุทรา หรือนิ้วมือให้ถูกต้องก็จะศักดิ์สิทธิ์หรือสำเร็จผลได้^{๒๑} ในขณะนั้นเองศาสนาพุทธจึงมีการผสมผสานระหว่างพุทธศาสนากับศาสนาพราหมณ์อย่างเด่นชัด และการที่จะดึงประชาชนมาสนใจในพุทธศาสนา บุคคลที่สนใจในทางพุทธศาสนานั้น มีอยู่ ๒ พวก คือ

๑. สนใจในเรื่องอิทธิปาฏิหาริย์

๒. สนใจในเรื่องพระธรรมคำสั่งสอน

โดยเฉพาะเรื่องอิทธิปาฏิหาริย์ที่เป็นที่ชอบใจของผู้คนครั้งนั้นและเพื่อให้พระศาสนาเข้าถึงกลุ่มชนได้ง่าย จึงเป็นที่มาของอักขระเลขยันต์ คาถา อาคมจากศาสนาพราหมณ์ผสมผสานกับศาสนาพุทธควบคู่กันมานับพันปี จึงถือกำเนิดศิลปศาสตร์อีกรูปแบบหนึ่ง ยกตัวอย่าง เช่น ตำราปถมัง ตำราอิธิเจเป็นการเขียนรูปร่าง เป็นเลขยันต์ เวทย์มนตร์คาถาบังเกิดขึ้น มีการตั้งอยู่ มีการลบการดับ เพื่อฝึกสมาธิแก่ผู้ที่เล่าเรียน เพื่อให้เกิดสมาธิแก่กล้า เกิดปัญญาแตกฉาน ในห้องพระไตรปิฎกได้ฝากตำราเหล่านี้ไว้ในพระศาสนา จึงเป็นที่มาของอักขระเลขยันต์ สืบสานถ่ายทอดกันมานับพันปี^{๒๒}

เมื่อครั้งพุทธกาลพระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองสู่ขีดสูงสุด แต่หลังจากการสังคายนาพุทธศาสนาครั้งที่ ๓ แล้ว พระพุทธศาสนาในอินเดียเริ่มร่วงโรยลง และต่อมาได้ย้ายไปประดิษฐานในลังกา ศาสนาพุทธกับพราหมณ์ในอินเดียสมัยนั้น ได้ผสมผสานกันมาจนเกิดมีลัทธิ มนตรายาน ซึ่งได้กล่าวมาแล้วข้างต้น^{๒๓}

ต่อมาเมื่อประมาณ พ.ศ. ๑๕๐๐ พุทธศาสนาแบบตันตระได้กลายรูปไปในทางเสื่อมโทรมยิ่งขึ้น หลงหมกมุ่นในเรื่องไสยศาสตร์ มंत्र ยันตร์ การแสดงทางเพศอันอุจาดอนาจารต่างๆ จนแยกไม่ออกจากตันตระตามลัทธิศักติของฮินดูในปลายสมัยราชวงศ์คุปตะ โฉมหน้าของพุทธศาสนาฝ่ายมหายานในอินเดีย ได้เปลี่ยนเป็นระบบใหม่อีกระบบหนึ่งว่า “พุทธตันตรยาน” หรือ “มนตรยาน รหস্যาน, คุยยาน, สหัชยาน” ลัทธิหรือนิิกายนี้ได้นำศาสนาฮินดูเข้ามาระคนปนเปมากร ความตั้งใจ

^{๒๑} เสถียร โพธิ์นันทะ, **ปรัชญามหายาน**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๗.

^{๒๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **พระพุทธศาสนาในเอเชีย**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๘), หน้า ๓๕๑.

^{๒๓} พระยาประชาภิจักรจักร (แช่ม บุนนาค), **ประวัติศาสตร์**, (พระนคร : สำนักพิมพ์จำลองศิลป์, ๒๔๙๓), หน้า ๑๖.

เดิมต้องการจะแข่งกับศาสนาฮินดู ซึ่งปรับปรุงใหม่ในสมัยราชวงศ์คุปตะ ทำให้ประชาชนสามัญหันกลับมานับถือเป็นจำนวนมาก เพราะมีสิ่งสนองกิเลสของชาวบ้าน ฝ่ายมหายานเห็นว่า ลำพังเนื้อธรรมแท้ๆ ยากที่จะทำให้ชาวบ้านเข้าถึงได้ จึงคิดแก้ไขให้เหมือนศาสนาฮินดู คือ กลับไปยกย่องเรื่องเวทย์มนตร์ อาคมขลัง พิธีหาลาภ พิธีเสกเป่าต่างๆ ลงเลขยันต์ต่างๆ จนที่สุดพระสงฆ์เองทำหน้าที่เหมือนพราหมณ์ทุกอย่าง ลัทธินี้เรียกว่า “พุทธตันตรยาน” เพราะถือคาถาอาคมเป็นสำคัญ^{๒๔}

ศาสนาพราหมณ์ในขณะนั้น มีความมั่นคงและเลื่อมใสในลัทธิไสยศาสตร์มาก มีการใช้เวทย์มนตร์คาถาเป่าพ่นปลุกเสกและลงเลขยันต์ ประกอบ อาถรรพณ์ต่างๆ แม้ในทางพระพุทธศาสนา ก็เชื่อว่าประวิสิทธิ์เสียดิเวศเดียว เพราะพระพุทธศาสนาเองก็ยังมีคุณอัศจรรย์ ที่จัดเป็น ปาฏิหาริย์ ๓ อย่าง คือ

๑. อิทธิปาฏิหาริย์ ปาฏิหาริย์คือฤทธิ์ แสดงฤทธิ์ได้อัศจรรย์

๒. อาเทศนาปาฏิหาริย์ ปาฏิหาริย์คือการท่ายใจ รอบรู้กระบวนการของจิตจนสามารถกำหนดอาการที่หมายเล็กน้อยแล้วบอกสภาพจิต ความคิด อุปนิสัยได้ถูกต้องเป็นอัศจรรย์

๓. อนุสาสนีปาฏิหาริย์ ปาฏิหาริย์คืออนุสาสนี คำสอนเป็นจริง สอนให้เห็นจริงนำไปปฏิบัติได้ผลสมจริง เป็นอัศจรรย์^{๒๕}

ใน ๓ อย่างนี้พระพุทธเจ้าไม่ทรงสรรเสริญอิทธิปาฏิหาริย์และอาเทศนาปาฏิหาริย์ แต่ทรงสรรเสริญอนุสาสนีปาฏิหาริย์ว่าเป็นเยี่ยม ฉะนั้นในการใช้เวทย์มนตร์คาถาที่พุทธศาสนิกชนปฏิบัติกันทุกวันนี้ จึงล้วนแล้วแต่เป็นพระพุทธรูปที่คนโบราณจารย์ดัดแปลง แก้ไขเลียนแบบอย่างวิธีทางลัทธิไสยศาสตร์เดิมมาเท่านั้นไม่ใช่เป็นลัทธิไสยศาสตร์ของพราหมณ์ดังที่หลายคนเข้าใจกัน

ลัทธิไสยศาสตร์ คือ การรวมอำนาจจิต ซึ่งได้รับการอบรมและฝึกฝนให้มีความยึดมั่น เชื่อถืออย่างจริงจัง ดำเนินการไปตามหลักของไสยศาสตร์ ก็จะสามารถแสดงอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ได้ด้วยกระแสคลื่นแห่งพลังอำนาจจิตอันแรงกล้า ของมโนสมาธิ จิตตานุภาพ จึงเป็นบ่อเกิดแห่งอำนาจมหัศจรรย์อันยิ่งใหญ่^{๒๖}

แม้เวทย์มนตร์ของพราหมณ์จะมีอำนาจมากเพียงใด แต่ถ้าหากเป็นพุทธรูปจะต้องมีอำนาจมากยิ่งขึ้นกว่า เช่น การเป่า ปลุกเสก ลงเลขยันต์ ในปัจจุบันนี้ เดิมทีเป็นลัทธิทางไสยศาสตร์ของพราหมณ์ ครั้นต่อมาได้ดัดแปลงเอาพุทธรูปเข้าไปแทน เมื่อปฏิบัติกระทำเข้าได้รับผลเป็นที่พึงพอใจ ความนิยมนับถือจึงได้แพร่หลายจนถึงทุกวันนี้

^{๒๔} อภิชาติ โพธิ์ประสิทธิ์ศาสตร์, พระพุทธศาสนามหายาน, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาภูมิภววิทยาลัย์, ๒๕๓๙), หน้า ๑๗๕-๑๗๖.

^{๒๕} อจ. ดิก. (ไทย) ๒๐/๖๑/๒๓๔.

^{๒๖} เสถียร พันธรั้งสี, ศาสนาเปรียบเทียบ, หน้า ๕๖-๕๗.

เวทย์มนตร์คาถานั้น จะเห็นได้ว่าศาสนาพราหมณ์ในอินเดียโบราณมีความเชื่อในทางไสยศาสตร์อย่างแพร่หลาย และในภายหลังพระพุทธศาสนาเองก็รับเอาความเชื่อเหล่านั้นเข้าไว้ด้วย จนกลายเป็นพระพุทธศาสนาที่เรียกว่า พุทธตันตระ และนิยายมนตรายาน เพราะเป็นการรวมเอาคำสอนทางพุทธและความเชื่อของพราหมณ์เข้าด้วยกัน ต่อมาความเชื่อเหล่านั้นได้กระจายเข้าสู่ดินแดนต่างๆ อย่างแพร่หลายหนึ่งในนั้นก็คือดินแดนล้านนานั้นเอง จึงกล่าวได้ว่าเวทย์มนตร์คาถาล้านนาก็น่าจะได้รับการอิทธิพลมาจากศาสนาพราหมณ์ในอินเดียโบราณ

(ก) พุทธศาสนานิกายมนตรยาน

มนตรยาน คือลัทธินิกายหนึ่งในพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานหลังพุทธกาล ประมาณเวลาของกำเนิดมนตรยาน คงไม่เกินก่อนพุทธศตวรรษที่ ๘ ลัทธินี้มาปรากฏมีอิทธิพลขึ้นราวพุทธศตวรรษที่ ๑๐ แล้วแล้ว ลักษณะพิเศษของมนตรยานที่แตกต่างจากลัทธิอื่นๆ คือ นับถือพิธีกรรมและการท่องบ่นสาธยายเวทย์มนตร์คาถาอาคมเป็นสำคัญ นอกจากนั้นก็มีหลักธรรมไม่แปลกจากลัทธิมหายานเท่าใดนัก ชื่อเวทย์มนตร์แต่ละบทเรียกว่า ธารณี มีอานิสงส์ความขลังความศักดิ์สิทธิ์พรรณนาไว้วิจิตรลึกล้ำหนักหนา ธารณีมนต์เหล่านี้มีทั้งประเภทยาวหลายหน้าสมุด และประเภทสั้นเพียงคำสองคำ ซึ่งเรียกว่า หัวใจคาถาหรือหัวใจ ธารณี สามารถทำให้ผู้สาธยายพ้นจากทุกข์ภัยใดๆ ชนิด และให้ได้รับความสุขสวัสดิมงคล โชคลาภตามปรารถนาด้วย^{๒๗}

ฉะนั้น จึงเป็นเรื่องธรรมดา ที่ลัทธินี้จะได้รับการต้อนรับจากพุทธศาสนิกชนผู้ยังเป็นปุถุชนอยู่ ด้วยสามัญปุถุชนย่อมแสวงหาที่พึ่งไว้ป้องกันภัย ศาสนาพราหมณ์จึงอ้างเอาอำนาจของพระเป็นเจ้าปกป้อง แต่พระพุทธศาสนาละทิ้งมนตรยานจึงแต่งมนต์อ้างอำนาจานุภาพพระรัตนตรัย และอ้างอำนาจของพระโพธิสัตว์ ตลอดจนอำนาจของเทพเจ้า ซึ่งนับถือกันว่าเป็นธรรมดา รวมเอาเทพเจ้าในศาสนาพราหมณ์เอาไว้ด้วย แล้วสั่งสอนแพร่หลายในหมู่พุทธศาสนิกชนได้เจริญสาธยายมานานมนต์เหล่านี้เพิ่มยาว เป็นการยากแก่การจำของสามัญชน จึงได้ย่อเป็นหัวใจเพื่อสะดวกในการจำและการระลึก ธรรมเนียมเช่นที่กล่าวนี้มิได้จำกัดเฉพาะลัทธิมนตรยานเท่านั้น แม้ในพระพุทธศาสนาฝ่ายสาวกยาน มีนิกายเถรวาทเป็นต้นก็มี คือ พระปริตรซึ่งประกอบด้วยพุทธมนต์ ๗ ตำนานบ้าง ๑๒ ตำนานบ้าง บางทีจะเป็นการเอาอย่างลัทธิมนตรยานก็ได้ แต่มีข้อแตกต่างกัน คือ พระปริตรของเราแต่งเป็นบาลีภาษา และส่วนใหญ่เป็นพระพุทธภาษิตที่ปรากฏมีอยู่ในพระไตรปิฎก เป็นคติธรรมสอนใจ และการสาธยายอำนวยการสวัสดิมงคล ก็ไม่มีพิธีกรรมมากมาย และไม่พรรณนาคุณานิสงส์ล้น

^{๒๗} เสถียร โพธิ์นันทะ, กระแสนมนตรยานในนิกายเถรวาท, หน้า ๑-๒.

เหลือ ผิดกับลัทธิมนตรยาน ธารณีของเขา แต่งเป็นภาษาสันสกฤตบ้าง ภาษาปรากฤตบ้าง และมีตำนานบอกกำกับไว้ด้วยว่าจะต้องจัดมณฑลพิธีบูชาอย่างนั้น และจะต้องสวดเท่านั้นจบเท่านั้น^{๒๘}

อิทธิพลลัทธิมนตรยาน ได้แพร่หลายข้ามสมุทรเข้ามาในเกาะลังกา ซึ่งเป็นป้อมปราการของพระพุทธศาสนานิกายเถรวาท ครั้งแผ่นดินพระเจ้าศิลาเมฆเสน เมื่อปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๓ ก่อนหน้าขึ้นไปก็ปรากฏว่ามีลัทธินิกายมหายานบ้าง ลัทธินิกายสาวกยานอื่นๆ ที่ไม่ใช่เถรวาทบ้าง แพร่หลายเข้ามาเหมือนกัน และสถาบันพระพุทธศาสนาชั้นสูงของลังกาในยุคนั้นแห่งหนึ่ง คือ “คณะอภยคีรีวิหาร” ได้ต้อนรับลัทธินิกายเหล่านี้ ผิดกับสถาบันพระพุทธศาสนาชั้นสูงอีกแห่งหนึ่ง คือ “คณะมหาวิหาร” ซึ่งไม่ยอมรับรองด้วยประการใดๆ จนถึงรัชสมัยพระเจ้าศิลาเมฆเสนดังกล่าว มีคณาจารย์อินเดียในลัทธิมนตรยานรูปหนึ่งชื่อ พระนาโคโพธิ หรือ พระสมันตภัทราจารย์ เข้ามาสั่งสอนลัทธินี้ในลังกา และสำแดงอิทธิฤทธิ์เป็นที่เคารพเลื่อมใสของกษัตริย์ยิ่งนัก เนื่องด้วยมีคัมภีร์สูตรสำคัญของมนตรยานอยู่สูตรหนึ่งชื่อ วัชรเสขรสูตร และผู้สำเร็จในลัทธิได้รับยกย่องเป็น วัชรอาจารย์ ชาวลังกาจึงเรียกพวกมนตรยานว่า นิกายวัชรบรรพต ลังกาจึงกลายเป็นศูนย์กลางของลัทธิมนตรยาน ซึ่งชาวต่างประเทศ ต้องแวะเข้ามาศึกษา ดังปรากฏในจดหมายเหตุของจีนว่า เมื่อ พ.ศ. ๑๒๘๔ พระอโหมะวัชระ (ปุคคงกิมกั๋ง) ภิษุในมนตรยาน เดินทางไปเผยแผ่ลัทธิในประเทศจีนปรารภจะศึกษาลัทธินิกายให้แตกฉานพิสดารยิ่งขึ้น พาลูกศิษย์จำนวน ๒๗ คน ลงเรือที่เมืองกวางตุ้ง ผ่านคาบสมุทรอินโดจีนมาเกาะลังกา ได้รับพระราชูปถัมภ์จากพระเจ้าศิลาเมฆเสน เข้าศึกษากับพระนาโคโพธิจนสำเร็จวิทยาทตามปรารถนาแล้วจึงกลับไป^{๒๙}

ในสมัยเดียวกับลัทธิมนตรยาน กำลังแพร่หลายอยู่ในลังกาทวีป ประเทศทางคาบสมุทรมลายู ซึ่ง ณ ยุคนั้นมีจักรวรรดิศรีวิชัยได้เป็นใหญ่อยู่ ก็ได้รับเอาลัทธิมนตรยานโดยตรงจากมคอและเบงกอลเข้ามานับถือ แล้วส่งผลแพร่หลายเข้าไปในอาณาจักรทางลุ่มน้ำเจ้าพระยา อาณาจักรขอมโบราณ และอาณาจักรจามปาด้วย ในทางประเทศพม่า ลัทธิมนตรยาน ก็เข้าครอบครองอยู่หลายศตวรรษ แต่เนื่องด้วยต่อมัลลัทธิมนตรยานแตกออกเป็นหลายสาขา มีสาขาหนึ่งย่อหย่อนในธรรมปฏิบัติเกินไป สาขานี้แพร่สู่พม่าเหนือชานาน และที่สุดก็หมดสิ้นไปเมื่อรัชสมัยพระเจ้าอโนรธา ฉะนั้นประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท บัดนี้ล้วนปรากฏว่า ในอดีต ลัทธิมนตรยานเคยรุ่งเรืองอยู่ระยะหนึ่งทั้งนั้น แม้ภายหลังจะเสื่อมสูญไป แต่กระแสของมนตรยานก็ได้หมดสิ้น เช่นในประเทศไทยได้แสดงออกในรูปของไสยเวทย์ ด้านพุทธาคม การปลุกเสกพระเครื่องราง ลงเลขยันต์อักขรพิธีพุทธาภิเษก พิธีอัญเชิญพระเข้าตัวบุคคล ซึ่งถือกันว่าเป็นสมถกัมมัฏฐานแบบหนึ่ง ไสยเวทย์ด้านพุทธาคมเหล่านี้ล้วนมีความขลังความศักดิ์สิทธิ์มาก ซึ่งเกิดจากอำนาจความยึดมั่นในคุณพระรัตนตรัย และ

^{๒๘} เสถียร โพธิ์นันทะ, กระแสนมนตรยานในนิกายเถรวาท, หน้า ๓.

^{๒๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓.

ตบะเดชะแห่งกระแสดิจของครูบาอาจารย์ ดังปรากฏเสมอ ในบุคคลผู้มีความอยู่ยงคงกระพัน เป็นต้น^{๓๐}

คำสอนอันเป็นจุดเด่นเหนือนิกายอื่น

๑. ปฏิบัติตามนิกายอื่น กว่าจะบรรลุอนุตรสัมโพธิต้องกินเวลาช้านาน
๒. ลัทธิมนตรยานเหมาะกับอุปนิสัยของชนทุกชั้น ทุกวัย ทุกนิกาย
๓. ผู้ปฏิบัติตามโยคกรรมของลัทธินี้ เวลาไปปฏิบัติจะปฏิบัติในพุทธเกษตร
๔. ข้อปฏิบัติง่าย แต่มีผลานิสงส์มาก เช่น สวดธารณีสามารถดับอกุศลบาปกรรมในอดีต

ได้

๕. ลัทธินี้สามารถดับครุกรรมวิบากได้ เช่น สวดอมิตายุธารณีเพียงบทเดียว

สรรพสิ่งทั้งหลาย ได้แก่ มหาภูตทั้ง ๖ มหาภูตทั้ง ๖ นั้น ว่าโดยปรากฏการณ์แล้ว อาจแบ่งได้เป็น ๔ มณฑลด้วยกัน ที่เรียกว่า มณฑลนั้น ก็เนื่องด้วยธรรมเหล่าใดที่มีปัจจัยจากธาตุ ๖ ธรรมเหล่านั้นก็สมบูรณ์ด้วยภาวะ ปรากฏการณ์ทั้ง ๔ อยู่ร่วมกัน ฉะนั้น จึงเรียกว่า “มณฑล”

ทวิมณฑล

พระไวโรจนคุรุพุทธทรงสำแดงคุณลักษณะของพระองค์ออกมาด้วยมณฑลทั้ง ๒ คือ วัชรธาตุมณฑล อันปรากฏภาคสถานจากวัชรเสฐรสูตร ๑ กับ ธรรมธาตุมณฑล อันปรากฏภาคสถานจากมหาไวโรจนสูตร ๑ วัชรธาตุมณฑลแสดงถึงปัญญาคุณของพระตถาคต ซึ่งมีอยู่ในสรรพสัตว์ ส่วนธรรมธาตุมณฑลแสดงถึงภาวะอันแท้จริง และคุณลักษณะของพระตถาคต^{๓๑}

อัคนิโหตระ

มนตรยานมีพิธีบูชาไฟเช่นเดียวกับพราหมณ์เหมือนกัน และถือว่าเป็นพิธีสำคัญมาก มีการก่อกองกฐณฑ์ แล้วเอาสิ่งของบูชาโยนเข้าไปในกองกฐณฑ์นั้น ลัทธินี้อธิบายว่า อัคนิโหตระของตนไม่เหมือนกับพราหมณ์ ทั้งนี้เพราะ พราหมณ์นั้นบูชาพระอัคนิ และถือว่าเทพเจ้าอยู่เบื้องสรวงสวรรค์ มนตรยานถือว่า สิ่งของต่างๆ ที่โยนลงไฟเปรียบด้วยไฟเป็นแสงสว่างแห่งปัญญา เผากิเลส และอวิชชา

จตุรอาถรรพณ์

มนตรยานมีการบำเพ็ญอาถรรพณ์ในทางกฤตยาคุณ ทั้งทางพระเดชและพระคุณอยู่ ๔ ประการ คือ

๑. พิธีอาถรรพณ์ ในทางสร้างความสุขให้เกิดขึ้น
๒. พิธีอาถรรพณ์ ในทางเพิ่มเติมความสุขสมบูรณ์

^{๓๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓-๔.

^{๓๑} เสถียร โพธิ์นันทะ, **ปรัชญามหายาน**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๔-๕.

๓. พิธีอาถรรพณ์ ในทางการบวชที่ผู้จัดขวางพระสังฆธรรม

๔. พิธีอาถรรพณ์ ในทางเมตตา^{๓๒}

สรุป คือ นิกายมนตรยานนี้ก็มีลักษณะแปลกประหลาดกว่านิกายพระพุทธศาสนาอื่นๆ โดยเฉพาะการ ที่รับเอาพิธีกรรมเวทย์มนตร์คาถาและอถรรพเวทของพราหมณ์เข้ามาสั่งสอนด้วย แต่ก็แก้ไขให้เป็นของพระพุทธศาสนาเสีย เช่น แทนที่จะบูชาพระอิศวรก็บูชาพระพุทธเจ้าแทน นิกายมนตรยาน หรือรหัสยานนั้นมีกำเนิดในฐานะคลุมเครือ แต่เข้าใจว่าอย่างเร็วก็ไม่ก่อนพุทธศตวรรษที่ ๘ ขึ้นไป ขณะแรกก็คงเป็นส่วนหนึ่งในมหายาน มาในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๐ ลัทธินี้จึงได้ประกาศตนแยกออกจากมหายานเด็ดขาด กลายเป็นยานใหม่ คือ มนตรยาน แต่ก็ยังถือหลักปรัชญาในมหายานเป็นปทัฏฐาน เรียกพวกมหายานเดิมว่า พวกเปิดเผย ส่วนพวกตน เรียกว่า (คุหยาน) พวกกลับ คือเป็นมหายานชนิดกลับไม่ใช่ชนิดเปิดเผย ความเชื่อดั้งเดิมในจารีตวรรณกรรม และผสมปรัชญาพุทธศาสนา พระพุทธศาสนาแบบตันตระถือเป็นวิวัฒนาการความคิดสร้างสรรค์ในอินเดีย

๒.๒ ความเชื่อเรื่องเวทย์มนตร์คาถาในพระพุทธศาสนา

พุทธศาสนานั้นเป็นศาสนาที่วางด้วยเหตุผล เพราะพุทธศาสนานิยมใช้ปัญญาพิจารณาในหลักของความเชื่อนั้น ในเรื่องของความเชื่อตามหลักพุทธศาสนา พุทธเจ้าทรงแสดงไว้ในหลักกาลามสูตร ดังที่ปรากฏในเกสปุตตสูตร อังคุตตรนิกาย ดิกนิบาต แต่คนส่วนมากมักจะเรียกว่ากาลามสูตร ซึ่งเป็นพระสูตรสำคัญที่พระพุทธเจ้าทรงแสดง ณ เกสปุตตนิคม ซึ่งได้กล่าวถึงหลักของการเชื่อถือสิ่งต่างๆ ว่า การเชื่อนั้น ในทางพระพุทธศาสนาเมื่อกล่าวถึงศรัทธาแล้วต้องมีปัญญากำกับอยู่ในหลักธรรมนั้นเสมอ ทั้งนี้ ก็เพราะว่าเมื่อมีความเชื่ออย่างเดียวโดยไม่มีปัญญาก็จะเป็นความเชื่อที่มงาย (Blind Faith) ปราศจากเหตุผล (Cause and Effect) และการพิสูจน์ เพราะฉะนั้นความเชื่อจึงเป็นลักษณะความรู้แบบหยาบๆ โดยไม่ผ่านการเจียรไนทางความคิดหรือไม่ผ่านการไตร่ตรองด้วยโยนิโสมนสิการ พระพุทธเจ้าทรงตรัสสอนเรื่องศรัทธาไว้ที่ไหนก็จะมีปัญญามาพร้อมด้วยทั้งนี้ก็เพื่อป้องกันไม่ให้ผู้เชื่อเกิดความมงายส่วนความเชื่อในเรื่องของเวทย์มนตร์คาถาดังกล่าวมานี้เป็นความเชื่อของคนก่อนพุทธกาลซึ่งไม่ได้ตั้งอยู่บนหลักของเหตุผล ดังนั้นความเชื่อของคนโบราณนั้นไม่ใช่ว่าจะถูกหรือดีเสมอไป แต่เป็นความเชื่อปรัมปรา เราจึงไม่ควรจะเชื่อ ถ้ายังไม่แน่ใจถึงแม้ว่าจะเป็นเรื่องสืบๆ กันมา เวทย์มนตร์คาถานี้เป็นความเชื่อที่ฝังลึกของผู้คนมาตั้งแต่อดีต โดยเฉพาะความเชื่อเรื่องเวทย์มนตร์คาถาของชาวพุทธในสังคมไทยที่ว่า^{๓๓}

^{๓๒} ประยงค์ แสนบุราณ, พระพุทธศาสนามหายาน, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๔.

^{๓๓} อจ. ดิก.อ.(ไทย). ๒๓/๑๔/๗๗.

“อันเรื่องราวกล่าวความพลาญมาน้อย ค่อยเรียบร้อยเรียนรู้ครูทองประศรี
 ทั้งขอมไทยได้สิ้นก็ยินดี เรียนคัมภีร์พุทธเทพพระเวทมนตร์
 ปถมังตั้งตัวนะปิดตลอด แล้วถอนถอดถูกต้องเป็นล่องหน
 หัวใจกริทธิทธิเจสเน่ห์กล แล้วเล่ามนต์เสกขมื่นกินน้ำมัน
 เข้าในห้องลองวิชาประสาเด็ก แทะจนเหล็กแหลมอยู่ชั้ย
 มหาทะมินยืนยงคงกระพัน ทั้งเลขยันต์ลากเหมือนไม้เคลื่อนคลาย
 แล้วทำตัวหัวใจติปิโส สะเดาะไซ้ตรวนได้ดังใจหมาย
 สะกดคนมนต์จั่งจังกำบังกาย เมฆฉายสุริย์จันทร์ขยันดี
 ทั้งเรียนธรรมกรรมฐานนิพพานสูตร ร้องเรียกภูตพรายปราบกำหราบผี
 ผูกพยนต์หุ่นหญ้าเข้าราวี ทองประศรีสอนหลานชำนาญมา”^{๓๔}

ข้อความทั้งหมดนี้เป็นข้อความที่คนโบราณมีความชำนาญทางด้านคาถาอาคม และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ต้องรู้ต้องเรียนและฝึกฝนเป็นลำดับ ก่อนที่จะอ้างตัวว่าเป็นอาจารย์มีความชำนาญในการที่จะบังคับสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาทำประโยชน์แก่ผู้คนที่ปวงนั้น จะต้องเรียนรู้ขั้นตอนของการเป็นอาจารย์ที่รู้จักกันในสมัยโบราณว่า “นะปิดตลอด” คือจะต้องมีความเชี่ยวชาญในขั้นตอนต่างๆ ของวิชาหรือเป็นอาจารย์ผู้ชำนาญคาถาอาคม อย่างขุนแผนที่ว่าเก่งและเชี่ยวชาญในการใช้คาถาอาคม และสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาตั้งแต่ยังเป็นเด็กเพ็ญรู้ประสีประสาเรื่อยมาจนกระทั่งเป็นผู้ใหญ่^{๓๕}

ความเชื่อเรื่องเวทย์มนตร์คาถาในพุทธศาสนาโดยเฉพาะสังคมไทยโบราณเป็นสังคมที่มีความเชื่อมั่นในการเรียนและการใช้คาถาอาคม ที่หวังจะสามารถช่วยให้ผู้อื่นเชื่อถือ และประสบความสำเร็จในสิ่งที่ปรารถนาได้ ถ้าหากว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญทางไสยศาสตร์มีความรู้ความสามารถในคาถาอาคมนั้น จะต้องอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์และข้อบังคับอีกมากมาย และฝึกฝนอบรมกันอย่างเป็นจริงเป็นจัง มิใช่จะนำเอาผ้าเหลืองมานุ่งห่มแล้วบอกกล่าวแก่ชาวบ้านว่าเป็นผู้วิเศษในทางไสยศาสตร์ไป

มนตร์คาถาที่ผู้คนนิยมใช้กันอยู่ทุกวันนี้ นั้น รากฐานเดิมเนื่องมาจากเวทย์มนตร์ของศาสนาพราหมณ์ เพราะพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นในท่ามกลางสังคมศาสนาพราหมณ์ แต่พระพุทธองค์ไม่ทรงสรรเสริญในคำสอนของพราหมณ์ แต่ศาสนาพราหมณ์ต่างมันคงเลื่อมใสในลัทธิไสยศาสตร์มาก มีการใช้มนตร์คาถากันแพร่หลายยิ่งขึ้น พุทธศาสนาในยุคหลังจึงได้คิดดัดแปลงแก้ไขนำวิธีทางไสยศาสตร์มาใช้ โดยได้แก้ไขตัดตอนเอาเนื้อมนตร์เดิมของพราหมณ์เสียใหม่ แล้วบรรจุพระพุทธมนต์เข้าไปแทน

^{๓๔} เจือ สดะเวทิน, **วรรณกรรมไทยเรื่องขุนช้างขุนแผน**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไจรต้น, ๒๕๑๔), หน้า ๑๒.

^{๓๕} พราหมณ์ บุรพา, **พุทธมนต์ และยอดคาถาพระอรหันต์**, หน้า ๑๒.

เพราะมาคิดเห็นว่า แม้มันตร์พราหมณ์ยังรุ่งเรืองมีอำนาจมาก ถ้าเป็นพระพุทธรณ์คงจะศักดิ์สิทธิ์ยิ่งขึ้นไปอีก

ความแตกต่างการใช้เวทย์มนตร์คาถาทั้งพุทธและพราหมณ์นั้นก็เหมือนกัน ความแตกต่างขึ้นอยู่กับบทสวดและพิธีกรรมอื่นๆ เพื่อความขลังแบบศักดิ์สิทธิ์เท่านั้น^{๓๖}

ความขลังและศักดิ์สิทธิ์ของพิธีพราหมณ์จะมาจากอิทธิพลภายนอก ซึ่งก็ยังไม่มีการรู้หรือเข้าใจได้ว่าเป็นอะไร ในขณะที่ทางพุทธศาสนานั้นความศักดิ์สิทธิ์จะมาจากภายในของผู้เชื่อเองซึ่งจะได้ผลดีมาน้อยหรือไม่ดีเท่าที่ควร เกิดจากสภาพจิตและความเชื่อมั่นของผู้เชื่อเอง เฉพาะอย่างยิ่งการกระทำของแต่ละบุคคลหรือกรรมของแต่ละบุคคลที่มีอยู่ในชีวิตว่าได้กระทำการอะไรมาากน้อยเพียงไรหรือไม่ ผู้ประกอบกรรมดีย่อมได้รับผลตอบแทนที่ดี ผู้ประกอบกรรมชั่วย่อมได้รับผลชั่ว ไม่ใช่ใครจะสวดมนต์หรือแสดงความเคารพบูชาสักเพียงไรก็ตาม แต่ถ้าหากบุคคลผู้นั้นประกอบกรรมชั่วมาก่อนหรือมีกรรมเก่าที่ยังไม่ได้ชดใช้ก็จะไม่ได้ผลดีใดๆ ขึ้นมา จนประชาชนในยุคหลังคิดว่าส่วนไหนเป็นพุทธส่วนไหนเป็นพราหมณ์ แต่พุทธกับพราหมณ์ได้ผูกพันกันมาจนเกือบจะแยกไม่ออกว่าอะไรคือพุทธอะไรคือพราหมณ์ หรือต้องรับเอาทั้งสองอย่างเพื่อให้ขลังและศักดิ์สิทธิ์หนักยิ่งขึ้นไป^{๓๗}

ไสยศาสตร์เป็นศาสตร์ที่มีอิทธิพลมากที่สุดศาสตร์หนึ่งสำหรับคนไทย มีบันทึกไว้ในประวัติศาสตร์กฎหมายไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยาในรัชกาลพระเจ้าทรงธรรม ประมาณ พ.ศ.๒๑๖๘ ให้จัดตั้งกระทรวงแพทยาคม เพื่อชำระคดีผู้กระทำผิดเกี่ยวกับคุณไสย เสน่ห์ยาแฝด ผีรูปด้วยวิทยาคม กฎหมายบัญญัติลงโทษผู้กระทำผิดในการใช้คุณไสยและวิทยาคมทำร้ายผู้อื่นทางอาญา กระทรวงนี้มีผู้เชี่ยวชาญทางวิทยาคมเป็นตุลาการ มีหน้าที่สอบสวนพิจารณาโทษผู้กระทำผิดเกี่ยวกับการกระทำทางไสยศาสตร์^{๓๘} เรื่องคุณไสยโดยเฉพาะ

ในหนังสือวรรณกรรมต่างๆ มีการกล่าวถึงเรื่องทางไสยศาสตร์อยู่มากมาย แม้ว่าจะเป็นความเกินเลยของจินตนาการมนุษย์ แต่ก็มิมีมูลรากฐานที่มาจากความเป็นจริง ประเพณี และวิถีปฏิบัติของผู้คนในสมัยนั้น เสาะหาขุณช้างขุนแผนเป็นวรรณกรรมที่มีเรื่องราวเหล่านี้มากที่สุดเรื่องหนึ่ง ในสังคมไทย พระพุทธศาสนากับไสยศาสตร์เป็นสิ่งที่แยกกันไม่ออก ดังคำกล่าวที่ว่า“พุทธกับไสยย่อมอาศัยแก่กัน”ทั้งนี้เพราะก่อนที่คนไทยจะนับถือพระพุทธศาสนา สังคมไทยโบราณก็นับถือผีมาก่อนแล้ว จึงได้รับอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์-ฮินดูเข้ามาทั้งก่อนและพร้อมกับพระพุทธศาสนา จึงทำให้ผสมผสานองค์ประกอบของความเชื่อทั้งสามไปด้วยกัน

^{๓๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), ศาสนากับความเชื่อทางไสยศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๖, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอส. อาร์. พริ้นติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๙๖.

^{๓๗} วิษณุเศียร ทะกอง, “ปัจจัยที่มีผลต่อการอ่านนิตยสารแนวไสยศาสตร์ของประชาชน”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๐), หน้า ๑๒.

^{๓๘} อนันต์ คณานุรักษ์, เวทย์มนตร์และคาถา, (พิมพ์แจกในงานฌาปนกิจศพ), ๒๕๑๒, หน้า ๓.

ในทางนิรุกติศาสตร์ คำว่า “ไสยะ” นี้แปลได้ ๒ อย่าง คือ แปลว่า นอนหลับอยู่ก็ได้ หรือจะแปลว่า ตึกว่า ก็ได้ ความหมายแรก ไสยะ แปลว่า นอนหลับ ตรงกันข้ามกับพุทธะ ซึ่งแปลว่า ตื่นจากหลับ เป็นอันว่า ไสยศาสตร์ตรงกันข้ามกับพระพุทธศาสนา ประหนึ่งว่าการนอนหลับกับการตื่นอยู่ ความหมายที่ ๒ แปลว่า ตึกว่า หมายถึงตึกว่าอะไรๆ ที่มีอยู่ก่อนไสยศาสตร์เป็นที่พึงของมนุษย์ที่มีสัญชาตญาณกลัวภัย จำเป็นต้องหาอะไรสักอย่างหนึ่งเป็นที่พึ่ง เป็นที่ยึดเหนี่ยว^{๓๙}

พระยาอนุนามราชชนให้ความหมายของไสยศาสตร์ไว้ในหนังสือชีวิตชาวไทยสมัยก่อนว่า “ลัทธิอันเนื่องด้วยเวทมนต์คาถา ซึ่งถือว่าได้มาจากอินเดีย ถ้าเป็นตำราว่าด้วยเรื่องนี้ เรียกว่าไสยศาสตร์ไสยและไสยศาสตร์สองคำนี้ ใช้เป็นสามัญแทนกันได้ หมายถึงความเชื่อและความรู้เนื่องด้วยสิ่งลึกลับอยู่เหนือธรรมชาติ ซึ่งไม่สามารถจะทราบและพิสูจน์ได้ ด้วยเหตุผลทางวิทยาศาสตร์ เช่น เรื่องผี สางเทวดา เรื่องความหลังความศักดิ์สิทธิ์ และรวมทั้งเรื่องโชคลางด้วย”^{๔๐}

ในเรื่องไสยศาสตร์ คำว่า เวทมนต์คาถา เป็นคำที่มีความหมายสำคัญที่สุด ซึ่งเวทมนต์คาถานี้ได้รับการถ่ายทอดสืบๆ กันมา โดยใช้เพื่อให้เกิดความหลัง ความศักดิ์สิทธิ์ โดยผู้ใช้ไม่รู้ความหมายของเวทมนต์คาถานั้นๆ แต่อย่างไร แต่อาจทราบตามๆ กันว่า เป็นเมตตามหานิยม อยู่ยงคงกระพัน แคล้วคลาด แค่มื่อเอามาแปลในทางไวยากรณ์บาลีอาจไม่ถูกต้องตามหลัก เป็นแต่มีความเชื่อเป็นที่ยึด จึงก่อให้เกิดพลังศักดิ์สิทธิ์ดังกล่าวขึ้นมาได้^{๔๑}

ในสมัยโบราณเครื่องรางของขลังเป็นที่นิยมกันมาก มีทั้งที่เกิดโดยธรรมชาติ เช่น วานยา เหล็กไหล หรือเพชรนิลจินดาที่รวมเรียกกันว่า นพรัตน์ เพื่อให้ศักดิ์สิทธิ์ยิ่งขึ้น เจ้าของจะนำมาลงเลขยันต์ปลุกเสกด้วยคาถาอาคม โดยเฉพาะสิ่งที่ดูแล้วธรรมดาๆ เช่น พวกเขี้ยวงา เขา ถ้าเป็นไม้ก็เป็นพวกไม้รักไม้ยม เอามาแกะเป็นตัวรักยม ไม้โพธิ์มาแกะเป็นพระพุทธรูป ไม้จันทน์มาแกะได้สารพัดอย่าง แม้กระทั่งมาแกะเป็นปลัดขิก หมอยาพื้นบ้านไทยและชาวจีนถือว่าไม้จันทน์เป็นยาอายุวัฒนะมักนำมาประกอบยาสมุนไพร ว่ากันว่าบางคนทำตะเกียบ ถ้าหยิบอาหารที่เป็นพิษ ตะเกียบจะเปลี่ยนสีทันที บางคนทำเป็นพัด ถ้ามีอากาศพิษ พัดที่ถืออยู่จะเปลี่ยนสี หมอยาบางคนใช้ไม้จันทน์ตรวจรักษาโรค^{๔๒}

บางครั้งใช้ผ้า เช่น ผ้าขาวหรือผ้าแดงมาลงอักขระเลขยันต์ ทำเป็นผ้ายันต์ เสื้อยันต์ ใช้สวมใส่ผูกคอ พันศีรษะหรือผูกแขน นำไปปักเป็นแหวนลงรักปิดทองสวมใส่นิ้วมือที่เรียกกันว่า แหวนพิรอด บางอย่างใช้ด้ายดิบทำ เช่น ด้ายมงคลสำหรับสวมศีรษะหรือด้ายสายสิญจน์ หรือทำด้วยโลหะเงินทองหรือนากก็มี นำมาตีแผ่ให้เป็นแผ่นบาง ๆ สีเหลือง แล้วลงอักขระเลขยันต์ ม้วนเข้าให้กลม

^{๓๙} ความเชื่อและศรัทธา - กำเนิดการสักยันต์ - เกจิอาจารย์-นิตยสาร ผู้พิทักษ์ปวงชน, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.puepituk.comwebboardredirect.phptid=96&goto=lastpost>, [๙ ม.ค.๒๕๕๙].

^{๔๐} เต๋าวยุ คั่นเคียว, *ตำนานอาถรรพณ์เวทย์*, หน้า ๑๙.

^{๔๑} อำนวยชัย สุรเดชมงคล, *คาถาอาคม*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เอ็มทีบี, ๒๕๕๓), หน้า ๕๔.

^{๔๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๔.

เรียกว่าตะกรุด หรือทำเป็นรูปพับเป็นสี่เหลี่ยมทำหูห้อยร้อยเชือกเรียกว่าพิสมร ซึ่งเชื่อกันว่ามี
อานุภาพทางเมตตามหานิยม^{๔๓}

ในอดีต การทำเครื่องรางของขลังเป็นเรื่องธรรมดา โดยเฉพาะผู้ชาย คนเหล่านี้ต้องการ
ในกรณีพิเศษ คือ เมื่อออกรบทัพจับศึก เสภาขุนช้างขุนแผนกล่าวถึงทหารที่ออกรบในสมัยนั้นว่า

“สวมสอดเสื้อลงใส่มงคล	ล้วนอยู่ยงคงทนซึ่งศัสตรา
บ้างอยู่ด้วยรากไม้ไพล่วาน	บ้างอยู่ด้วยโคมอ่านพระคาถา
บ้างอยู่ด้วยเลขยันต์น้ำมันทา	บ้างอยู่ด้วยสุราอาพัดกิน
บ้างอยู่ด้วยเขี้ยวงาแก้วตาสัตว์	บ้างอยู่ด้วยกำจัดทองแดงหิน
บ้างอยู่ด้วยเนื้อหนังฝังเพชรนิล	ล้วนอยู่สิ้นทุกคนทนศัสตรา”

อาวุธที่ใช้ป้องกันตัวและออกรบ คือ มีดดาบก็ต้องเป็นของวิเศษ ใช้โลหะหลายอย่าง
เชื่อว่าไม่ได้มีอานุภาพตามธรรมดาอย่างเดียว แต่มีความขลังหรือศักดิ์สิทธิ์ในตัวด้วย จะได้ไม่
เพียงแต่คม แต่สามารถพาดฟันดั่งใจหมายได้ โลหะที่ดีต้องหายากและมาจากสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ดัง
กรณีทีกล่าวไว้ในเรื่องขุนช้างขุนแผนว่า^{๔๔}

“เอาเหล็กยอดพระเจดีย์มหาธาตุ	ยอดปราสาทวราพราหมณ์
เหล็กขนันผีพรายตายทั้งกลม	เหล็กตรีกโลงตรีกบ้นลมสลักเพชร
หอกสัมฤทธิ์กริชทองแดงพระแสงหัก	เหล็กปฏักสลักประตูปะตูเห็น
พร้อมทั้งเหล็กเบญจพรรณกลั่นเม็ด	เหล็กบ้านพร้อมเสร็จทุกสิ่งแท
เอาเหล็กไหลเหล็กหล่อบ่อพระแสง	เหล็กกำแพงน้ำพิ้งเหล็กแร่
ทองคำสัมฤทธิ์นาอะแจ	เงินที่แท้ชาติเหล็กทองแดงดง” ^{๔๕}

ดาบนั้นนับเป็นของวิเศษขนาดที่ว่า เห็นต้นรังงามสามกำกึ่ง หวดผึ้งขาดพับลงกับที่ เบา
ไหลไม่ระคายคล้ายหยวกปลี” และถ้าจริงก็คงสู้กับคาถาอาคมของศัตรูได้ด้วย ศัตรูที่ขึ้นชื่อว่าคง
กระพันก็ไม่อาจทนต่อดาบวิเศษเช่นนี้ได้^{๔๖}

การตีดาบตีเหล็กและการทำเครื่องรางของขลังต่างๆ ต้องมีการดูฤกษ์ยาม เสร็จจากการ
ตีการผสมแล้วก็ต้องมีพิธีพุทธาภิเษก ทำนองใช้กระแสดิจิตต์เอาพระพุทธรูปต่างๆ มาเข้าบรรจุไว้

พระยาอนุมานราชธนสรุปว่า“ชนชาติไทยนับถือศาสนาต่างๆ ซ้อนเป็นอย่างรูปเจดีย์อีก
เหมือนกัน คือ นับถือผีสงเวทดาเป็นพื้นฐาน ถัดขึ้นไปนับถือไสยศาสตร์ ซึ่งมีอยู่ในศาสนาพราหมณ์

^{๔๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๖.

^{๔๔} เจือ สตะเวทิน, วรรณกรรมไทยเรื่องขุนช้างขุนแผน, หน้า ๑๖ – ๑๗.

^{๔๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๗.

^{๔๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘.

และศาสนาฮินดู แล้วจึงนับถือพระพุทธศาสนาเป็นดั่งชั้นยอดของเจตีย์ ความเชื่อทั้งสามคตินี้ นับถือเคล้าคละปะปนกันไป จะถืออย่างไหนมากหรือน้อยกว่ากันก็สุดแล้วแต่ชาติชั้นและการศึกษาของคนในหมู่ ซึ่งมีไม่เท่าเทียมกัน ใครจะถือหนักไปทางไหน ถ้าไม่เป็นเครื่องเบียดเบียนหรือเดือดร้อนเสียหายแก่ตนและคนอื่น ก็ถือไปไม่มีใครว่าอะไร”^{๔๗}

เรื่องเดียวกันเป็นได้ทั้งพุทธศาสตร์หรือจะเป็นไสยศาสตร์ ถ้าเป็นการทำความเข้าใจในเรื่องนั้นๆ เช่น พระเครื่อง ถ้าเข้าใจว่าเป็นอนุสตรียะสิทธิ์ถึงพระพุทธเจ้า พระธรรมและพระสงฆ์ ก็เป็นพุทธศาสตร์ ถ้าเป็นเรื่องความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์ อันเกิดด้วยพลังศรัทธาของผู้บูชาก็เป็นเรื่องไสยศาสตร์

พระพุทธศาสนากับไสยศาสตร์มีความแตกต่างกันมาก คือพระพุทธศาสนาสอนให้คนรู้จักใช้ปัญญาคิดด้วยเหตุผล เมื่อคิดเห็นจริงแล้วว่าสิ่งใดดี มีผู้รู้ยกย่องว่าเป็นความสุขความเจริญ ก็จึงปฏิบัติสิ่งนั้นให้มีอยู่ในตนยิ่งๆ ขึ้นไป ตรงกันข้าม ถ้าคิดเห็นจริงแล้วว่า สิ่งใดชั่ว ผู้รู้ติเตียนว่าเป็นความทุกข์ความเสื่อม ก็จึงพยายามละทิ้งเสีย อย่าให้กล้ำกรายเข้ามามีอยู่ในตน

ส่วนไสยศาสตร์เป็นเรื่องของความเชื่อมากกว่าเป็นเรื่องของปัญญา ถ้ามีความเชื่อแต่ไม่ใช้ปัญญาเข้าช่วย ก็อาจเข้าถึงความสุขได้เหมือนกัน แต่ความสุขนั้นมักเป็นความสุขชั่วแล่นผิดจากความทุกข์ที่เกิดจากปัญญา ซึ่งอาจเป็นความสุขที่ถาวรก็ได้ เพราะเหตุนี้ ตามหลักพระพุทธศาสนา ถ้าผู้ใดมีปัญญาไตร่ตรองด้วยเหตุผล เห็นจริงตามที่แนะนำสอนไว้ และประพฤติปฏิบัติตนไปตามนั้นโดยลำดับ ก็จะประสบความสุขเป็นขั้นๆ จนกว่าจะบรรลุความสุขที่แท้จริงเป็นที่สุด ซึ่งเรียกว่า นิพพาน

สรุปว่า ไสยศาสตร์ก็เป็นศาสตร์หนึ่งซึ่งมีความเชื่อเป็นฐานสามารถเป็นที่พึ่งของคนได้ในระดับหนึ่ง ถ้ายังหาที่พึ่งอื่นอีกไม่ได้ ถ้าสามารถพิสูจน์ให้เห็นถึงเหตุผลที่อยู่เบื้องหลังความเชื่อก็จะเป็นการดี ทำให้เราเชื่อได้อย่างถาวรพร้อมทั้งมีปัญญาประกอบ ส่วนพระพุทธศาสนาเป็นที่พึ่งถาวรทำให้สิ้นทุกข์ สิ้นกิเลสไม่ต้องเวียนว่ายตายเกิดอีกต่อไป^{๔๘} เพราะฉะนั้น พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการปฏิบัติ ที่มุ่งปลดปล่อยบุคคลจากการพึ่งพาอำนาจภายนอกเป็นการพึ่งตนเอง โดยมีหลักธรรมเป็นเครื่องฝึกฝนพัฒนาตนให้สามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุด และเมื่อกล่าวเชื่อมโยงถึงหลักการบูชาในพระพุทธศาสนาจึงสามารถสรุปได้ว่า หลักการบูชาในพระพุทธศาสนานั้นมีความเป็นพิเศษในตัวเองไม่เหมือนกับลัทธิอื่นๆ เพราะเป็นการแสดงออกถึงธรรมในตัวบุคคลเพื่อเคารพต่อธรรมที่มีในบุคคลอื่นเป็นสำคัญ แก่นของการบูชาในพุทธศาสนาจึงเป็นเรื่องของธรรมไปโดยปริยาย เพราะทั้งบุคคลที่

^{๔๗} เสฐียร โกเศศ, *วัฒนธรรมและประเพณีต่างๆ ของไทย*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๐๖), หน้า ๗๒.

^{๔๘} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), *สถานการณ์พุทธศาสนา กระแสไสยศาสตร์*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๙), หน้า ๑๔.

บูชา บุคคลที่ถูกบูชาและพฤติกรรมที่แสดงออก รวมทั้งเป้าหมายของการบูชาล้วนมีธรรมเป็นหลักใหญ่ การบูชาตามหลักพระพุทธศาสนาไม่ได้ให้ความสำคัญกับสิ่งเหนือธรรมชาติหรือเทพเจ้าในฐานะผู้บันดาลความสุขให้เลย^{๔๙}

๒.๒.๑ หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในเวทย์มนตร์คาถา

คำว่า “หลักพุทธธรรม” ในที่นี้หมายถึง หลักธรรม คำสอน ที่เชื่อกันว่า เป็นผลแห่งการค้นคว้า เป็นภูมิรู้ ภูมิปัญญา ของพระพุทธองค์ ที่ถูกถ่ายทอดสืบต่อมาเป็นเวลาไม่น้อยกว่า ๒๕๕๐ ปีมาแล้ว และได้ชื่อว่า เป็นภูมิปัญญาโลก เป็นภูมิปัญญาของมนุษยชาติ เป็นมรดกโลก ที่หาค่ามิได้ พุทธธรรม หรือ พระธรรม หมายถึง ธรรม ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงค้นพบและนำออกเผยแผ่ หรือคำสอนของพระพุทธเจ้า เกี่ยวกับความจริงตามธรรมชาติของทุกซ์และ วิธีการดับทุกซ์ พุทธธรรม ของพระพุทธเจ้านั้นแต่เริ่มสืบทอดกันด้วยวิธีท่องจำแบบปากต่อปาก สมัยต่อมาจึงได้มีการบันทึกไว้เป็นตัวอักษร คัมภีร์ที่บันทึกพุทธธรรมนั้น เรียกว่า พระไตรปิฎก และมีคำอธิบายจัดไว้เป็นหมวดคัมภีร์เรียกชื่อต่างๆ อาทิ อรรถกถา, ฎีกา, อนุฎีกา เป็นต้น^{๕๐} ส่วนพุทธธรรมที่ปรากฏในเวทย์มนตร์คาถานั้นมีดังนี้

พระพุทธศาสนา และ ไสยศาสตร์ พระพุทธศาสนา ในพจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ (ชำระเพิ่มเติมช่วงที่ ๑) ให้ความหมายว่า คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า หมายถึง ความเชื่อถือ ความประพฤติปฏิบัติ และ กิจกรรมทั้งหมดของหมู่ชนผู้กล่าวว่าตนนับถือพระพุทธศาสนา^{๕๑}

ไสยศาสตร์ ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ให้ความหมายไว้ว่า ตำราทางไสย, วิชาทางไสย. คำว่า ไสย, ไสย – [ไส, ไสยะ–] เป็นคำนาม หมายความว่า ลัทธิอันเนื่องด้วยเวทมนตร์ คาถาซึ่งเชื่อว่า ได้มาจากพราหมณ์ เช่น ถูกคุณถูกไสย^{๕๒}

ไสยศาสตร์ เป็นวิชาเกี่ยวกับเวทมนตร์ คาถา และเลขยันต์ ประกอบกับการใช้อำนาจสมาธิจิต การสาธยายเวทมนตร์ คาถา การภาวนา และ การปลุกเสก

ไสยศาสตร์ เป็นศาสตร์มืด หรือ การทำ" คุณไสย "ในพจนานุกรมไทยให้คำจำกัดความคุณไสย ว่า" เป็นพิธีกรรมเพื่อทำร้ายอมิตร "เป็นศาสตร์ที่ทางวิทยาศาสตร์ไม่อาจจะพิสูจน์ได้ แต่เป็นที่รู้จักกันทั่วไป และมีคนเชื่อและปฏิบัติทั่วโลก

^{๔๙} สุจิตรา อ่อนค้อม, ศาสนาเปรียบเทียบ, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๒), หน้า ๑๓.

^{๕๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พุทธธรรม, หน้า ๙๒๓.

^{๕๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พุทธศาสนากับไสยศาสตร์, หน้า ๖๖.

^{๕๒} พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, พ.ศ. ๒๕๔๒, หน้า ๑๔.

ไสยศาสตร์ ถือ เป็นศาสตร์ที่ลึกลับมีมาตั้งแต่ดึกดำบรรพ์ และมีทั่วโลก กระทั่งในเวลาปัจจุบัน แม้รูปแบบจะแตกต่างกัน แต่ก็มีจุดมุ่งหมายเดียวกัน คือ การทำอันตรายต่อผู้คนด้วยวิธีที่ลึกลับ

ในแต่ละชุมชนจะมีรูปแบบของไสยศาสตร์ที่แตกต่างกันออกไป แต่ถึงอย่างไรก็ตามไสยศาสตร์ ก็คือ การทำให้สิ่งใดสิ่งหนึ่งเกิดขึ้น โดยผิดแปลกจากกฎของธรรมชาติ เช่น ทำให้สามีภรรยาที่ติกันทะเลาะและแยกทางกัน ทำให้สาวหลงรักหนุ่มที่เคยเกลียด ซึ่งปกติแล้วจะใช้ไสยศาสตร์ในทางที่ชั่วร้าย โดยเฉพาะการทำ “**คุณไสย**” ที่เป็นพิธีกรรมเพื่อทำร้ายผู้ไม่เป็นมิตรด้วยการปลุกเสกสิ่งใดสิ่งหนึ่งเข้าไปในตัว หรือ ฝังรูปฝังรอย หรือ การทำเสน่ห์ยาแฝด ลงนะ จากผู้ที่อ้างตัวว่ามีอาคมซึ่งส่วนใหญ่ล้วนเป็นพวกที่ทำมาหากินด้วยการหลอกลวงผู้คนหรือที่เรียกว่า พวก ลีบแปดมงกุฏ ถึงกระนั้นก็ตาม **คุณไสย** หรือ **มนตร์ดำ** ” ยังมีผู้หลงงมงายมากมาย^{๕๓}

ในทางพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้า ทรงบัญญัติให้ **ไสยศาสตร์** เป็น**เดรัจฉานวิชา** โดยปรากฏเป็นภาพรวมเด่นชัดใน **พระสูตรตันตปิฎก** ซึ่งเป็น ๑ ในพระไตรปิฎก กล่าวคือ บทมหาศีล ในสามัญญผลสูตร พระสูตรที่ ๒ พระพุทธเจ้า ได้ทรงห้ามพระภิกษุ เว้นขาดจากการเลี้ยงชีพผิดทางด้วย**เดรัจฉานวิชา** เช่นที่ สมณพราหมณ์ ผู้เจริญบางพวกฉันโภชนาหารที่เขาคัดด้วยศรธาดแล้วยังเลี้ยงชีพผิดทางด้วย**เดรัจฉานวิชา**^{๕๔}

พระวินัยปิฎก อีกปิฎกหนึ่งในพระไตรปิฎก ได้กล่าวถึง เดรัจฉานวิชา ว่าเป็นวิชาที่ไม่มีประโยชน์ ไม่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา เป็นวิชาที่เบียดเบียนผู้อื่น เช่น

- (๑) วิชาฝึกช้าง, ชีช้าง
- (๒) วิชาฝึกม้า, ชีม้า
- (๓) วิชาการขับรถ
- (๔) วิชายิงธนู
- (๕) วิชาฟันดาบ
- (๖) ร่ายมนตร์ทำร้ายผู้อื่นด้วยพิธีอาถรรพณ์
- (๗) ร่ายมนตร์เสกตะปูฝังดินฆ่าคนหรือเสกเข้าท้อง
- (๘) ร่ายมนตร์ทำผู้อื่นให้อยู่ในอำนาจ หรือ ให้เป็นบ้า
- (๙) ร่ายมนตร์ทำผู้อื่นให้เนื้อเลือดเหือดแห้ง

^{๕๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์** (ชำระเพิ่มเติมช่วงที่ ๑), (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๑๖๖.

^{๕๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖๗.

(๑๐) ปล่อยสัตว์มีพิษ^{๕๕}

เดรัจฉานวิชา (อ่านว่า เด-รัด-ฉาน-วิ-ชา) มาจากคำว่า เดรัจฉาน กับคำว่า วิชา คำว่า เดรัจฉาน ในที่นี้ ไม่ได้หมายถึง สัตว์เดรัจฉาน แต่มีความหมายตามรากศัพท์ว่า การเคลื่อนไปในแนวนอน แนวขวาง ซึ่งเคลื่อนไปในลักษณะที่ขัดหรือขวาง ส่วนคำว่า วิชา แปลว่า ความรู้ ดังนั้น เดรัจฉานวิชา จึงแปลว่า วิชาที่ขัด หรือ ขวาง หมายถึง ความรู้ที่ขัดหรือขวางหนทางไปสู่พระนิพพาน ไม่ใช่วิชาธรรม ซึ่งเป็นวิชาความรู้ ที่นำไปสู่ความเจริญในแนวยืน หรือ แนวตั้ง^{๕๖}

เดรัจฉานวิชา คือ วิชาความรู้ที่พระภิกษุศึกษาแล้วไม่เป็นประโยชน์แก่การบรรลุนิพพาน พระภิกษุควรศึกษาธรรมะตามคำสอนของพระพุทธเจ้า วิชาที่จัดเป็น เดรัจฉานวิชา สำหรับพระภิกษุครอบคลุมถึงวิชาทำนายดวงชะตา สักเสกเลขยันต์ ร่ายมนต์ขับผี สะเดาะเคราะห์ต่อชีวิต ทำเสน่ห์ รวมทั้งวิชาปรุงยาและวิชาผ่าตัดเพื่อรักษาโรคภัยไข้เจ็บต่างๆ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวิชาที่ปรากฏในคัมภีร์อาถรรพเวทของพราหมณ์ ภิกษุที่หมกมุ่นอยู่กับเดรัจฉานวิชา ไม่ใช่พุทธบุตรที่แท้จริง การกระทำอย่างนี้ มิได้ทำคนที่ยังไม่เลื่อมใสให้เลื่อมใส หรือทำคนที่เลื่อมใสอยู่แล้ว ให้เลื่อมใสยิ่งขึ้นได้เลย^{๕๗}

พระพุทธองค์ ได้ทรงห้าม ภิกษุณี เรียน และ สอนเดรัจฉานวิชา โดยทรงบัญญัติในพระวินัยปิฎก สิกขาบทที่ ๙ และ ๑๐ จิตตาคารวรรค ปาจิตติยภันท์ “ กิภิกษุณีใดเรียนเดรัจฉานวิชา ต้องอาบัติปาจิตตีย์” และ “ กิภิกษุณีใดสอนเดรัจฉานวิชา ต้องอาบัติปาจิตตีย์ ”^{๕๘}

(ก) ที่มาของคำว่าพุทธธรรม

คำว่า “พุทธธรรม” ประกอบด้วยคำสองคำ คือ พุทธะ + ธรรมะ พุทธะ แปลว่า ท่านผู้ตรัสรู้แล้ว, ผู้รู้หรือผู้รู้แจ้ง ๔ อย่างถ่องแท้ ส่วนธรรมะ แปลว่า สภาพที่ทรงไว้, ธรรมดา, ธรรมชาติ, สภาวะธรรม สังขธรรม, ความจริง ดังนั้น หลักพุทธธรรม คือ ธรรมของพระพุทธเจ้า หมายถึง หลักคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนาที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงค้นพบและตรัสสั่งสอนแก่มวลหมู่สรรพสัตว์ทั้งหลาย^{๕๙}

^{๕๕} สารตถกฏีกา. (บาลี) ๓/๑๑๕/๑๕๕; กงชาฎีกา. (บาลี) ๓/๑๒๒/๕๐๓.

^{๕๖} สิริ ศุภผล, “ แนวคิดเรื่องโหราศาสตร์ในพระพุทธศาสนา ”, สารนิพนธ์พุทธศาสนาคณะกวีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๓๗.

^{๕๗} วิ.ภิกขุณี. (ไทย) ๓/๒๖๐/๒๖๒.

^{๕๘} วิ.ภิกขุณี. (ไทย) ๓/๑๑๔/๒๖๐.

^{๕๙} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พระไตรปิฎก/สิ่งที่ชาวพุทธต้องรู้, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอส. อาร.พรินติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๒๕.

ในทางพระพุทธศาสนาหลักพุทธธรรมเป็นหัวใจสำคัญที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงตรัสสั่งสอนแก่มวลหมู่สรรพสัตว์ทั้งหลายให้พ้นจากความทุกข์ทั้งปวง และหลักพุทธธรรมนั้นก็ยังเป็นทั้งข้อห้ามและข้อปฏิบัติ แม้พระพุทธศาสนาจะผ่านมาแล้วถึงสองพันห้าร้อยกว่าปี แต่หลักพุทธธรรมก็ยังคงอยู่ได้โดยไม่เสื่อมคลาย ในสมัยอดีตพระภิกษุสงฆ์มีการศึกษาและสั่งสอนหลักพุทธธรรมหรือพระไตรปิฎกกันโดยวิธีบอกกล่าวและท่องจำกันปากต่อปากหรือที่เรียกว่า “มุขปาฐะ” ต่อมาในภายหลังการศึกษาและสั่งสอนหลักพุทธธรรมโดยวิธีดังกล่าวก็ค่อยๆ หายไปเพราะไม่มีพระภิกษุที่จะสามารถท่องจำหลักคำสอนเหล่านั้นได้มากเหมือนในอดีต^{๖๐}

ในกาลต่อมาเมื่อประมาณ พ.ศ.๔๖๐ ที่มีการสังคายนาครั้งที่ ๔ ณ อาโกลเลณสถาน ในลังกาทวีป จึงมีการจารึกพระไตรปิฎกเป็นลายลักษณ์อักษรลงบนใบลานเพื่อให้ง่ายต่อการจดจำและป้องกันการสูญหาย เพราะคนต่อไปภายหน้าจะเสื่อมถอยสติสมาธิปัญญา เช่น มีศรัทธาและฉันทะอ่อนลงไป จึงไม่สามารถรักษาพุทธพจน์ไว้ด้วยมุขปาฐะจนในที่สุด กลายมาเป็นพระไตรปิฎกในรูปแบบของลายลักษณ์อักษรสืบมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งแหล่งที่มาสำคัญอันเป็นที่มาของเนื้อหาและความหมายของหลักพุทธธรรม ได้แก่ คัมภีร์พระไตรปิฎก

พระไตรปิฎก แปลตามศัพท์ว่า กระจาดหรือตะกร้า อันเป็นภาชนะสำหรับใส่รวมของต่างๆ เข้าไว้ นำมาใช้ในความหมายว่า เป็นที่รวบรวมคำสอนในพระพุทธศาสนาที่จัดเป็นหมวดหมู่แล้ว โดยนัยนี้ พระไตรปิฎกจึงแปลว่า คัมภีร์ที่บรรจุพระพุทธพจน์ (และเรื่องราวชั้นเดิมของพระพุทธศาสนา) ๓ ชุด หรือ ประมวลแห่งคัมภีร์ที่รวบรวมพระธรรมวินัย ๓ หมวด กล่าวคือ วินัยปิฎก สุตตันตปิฎก และอภิธรรมปิฎก โดยมีสาระสำคัญและการจัดแบ่งหมวดหมู่โดยย่อ^{๖๑} ดังนี้

๑. พระวินัยปิฎก ประมวลพุทธพจน์ หมวดพระวินัย คือพุทธบัญญัติเกี่ยวกับความประพฤติ ความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียมและการดำเนินกิจการต่างๆ ของภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์ แบ่งเป็น ๕ คัมภีร์ (เรียกย่อหรือหัวใจว่า อา ปา ม จู ป) คือ^{๖๒}

๑. อาทิกัมมิกะ หรือ ปาราชิก ว่าด้วยสิกขาบทที่เกี่ยวกับอาบัติหนักของฝ่ายภิกษุสงฆ์
๒. ปาจิตตีย์ ว่าด้วยสิกขาบทที่เกี่ยวกับอาบัติเบา ตั้งแต่ นิสสัคคียปาจิตตีย์ถึงเสขิยะ
๓. มหาวรรค ว่าด้วยสิกขาบทนอกปาฏิโมกข์ตอนต้น ๑๐ ชั้นธกะ หรือ ๑๐ ตอน
๔. จุลวรรค ว่าด้วยสิกขาบทนอกปาฏิโมกข์ตอนปลาย ๑๒ ชั้นธกะ

^{๖๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๒๖๔.

^{๖๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๒), หน้า ๗๑.

^{๖๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธธรรม**, หน้า ๔๑๑.

๕. ปริวาร คัมภีร์ ประกอบหรือคู่มือ บรรจุคำถามคำตอบสำหรับข้อความรู้พระวินัย พระวินัยปิฎกนี้ แบ่งอีกแบบหนึ่ง เป็น ๕ คัมภีร์เหมือนกัน (จัด ๒ ข้อ ในแบบต้นนั้นใหม่) คือ

๑. มหาวิภังค์ หรือ ภิกขุวิภังค์ ว่าด้วยสิกขาบทในปาฏิโมกข์ (ศีล ๒๒๗ ข้อ) ฝ่ายภิกษุสงฆ์

๒. ภิกขุณีวิภังค์ ว่าด้วยสิกขาบทในปาฏิโมกข์ (ศีล ๓๑๑ ข้อ) ฝ่ายภิกษุณีสงฆ์

๓. มหาวรรค

๔. จุลวรรค

๕. ปริวาร

บางที่ท่านจัดให้ยื่นย่อเข้าอีก แบ่งพระวินัยปิฎกเป็น ๓ หมวด คือ

๑. วิภังค์ ว่าด้วยสิกขาบทในปาฏิโมกข์ทั้งฝ่ายภิกษุสงฆ์และฝ่ายภิกษุณีสงฆ์

๒. ชันธกะ ว่าด้วยสิกขาบทนอกปาฏิโมกข์ ทั้ง ๒๒ ชันธกะ

๓. ปริวาร คัมภีร์ประกอบ (คือข้อ ๕ ข้างบน)^{๖๓}

๒. พระสูตรตันตปิฎก ประมวลพุทธพจน์หมวดพระสูตร คือ พระธรรมเทศนา คำบรรยายธรรมต่างๆ ที่ตรัสยกย่องให้เหมาะกับบุคคลและโอกาส ตลอดจนบทประพันธ์ แบ่งเป็น ๕ นิกาย (เรียกลย่อหรือหัวใจว่า ที ม ส อ ชุ) คือ

๑. ทีชนิกาย ชุมนุมพระสูตรที่มีขนาดยาว ๓๔ สูตร

๒. มัชฌิมนิกาย ชุมนุมพระสูตรที่มีความยาวปานกลาง ๑๕๒ สูตร

๓. สังยุตตนิกาย ชุมนุมพระสูตรที่จัดรวมเข้าเป็นกลุ่มๆ เรียกว่าสังยุตตต่างๆ ตามเรื่องที่เกี่ยวข้องกัน หรือตามหัวข้อหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องรวม ๕๖ สังยุต มี ๗,๗๖๒ สูตร

๔. อังคุตตรนิกาย ชุมนุมพระสูตรที่จัดรวมเข้าเป็นหมวดๆ เรียกว่านิบาตต่างๆ ตามลำดับจำนวนหัวข้อธรรม รวม ๑๑ นิบาต หรือ ๑๑ หมวดธรรม มี ๙,๕๕๗ สูตร

๕. ขุททกนิกาย ชุมนุมพระสูตรคาถาภาษิต คำอธิบาย และเรื่องราวเบ็ดเตล็ดที่จัดเข้าใน ๔ นิกายแรกไม่ได้ มี ๑๕ คัมภีร์^{๖๔}

๓. อภิธรรมปิฎก คือ หลักธรรมและคำอธิบายที่เป็นหลักวิชาล้วนๆ ไม่เกี่ยวข้องกับบุคคลหรือเหตุการณ์ แบ่งเป็น ๗ คัมภีร์ (เรียกลย่อหรือหัวใจว่า ส วิ ธา ปุ ก ย ป) คือ^{๖๕}

๑. สังคณี หรือ ธรรมสังคณี รวมข้อธรรมเข้าเป็นหมวดหมู่แล้วอธิบายทีละประเภทๆ

๒. วิภังค์ ยกหมวดธรรมสำคัญๆ ขึ้นตั้งเป็นหัวเรื่องแล้วแยกแยะออกอธิบาย

^{๖๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๑๐๙.

^{๖๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๑.

^{๖๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๑-๑๑๒.

๓. ธาตุกถา สงเคราะห์ข้อธรรมต่างๆ เข้าในชั้น อายตนะ ธาตุ
 ๔. บุคคลบัญญัติ บัญญัติความหมายของบุคคลประเภทต่างๆ ตามคุณธรรมที่มีอยู่
 ๕. กถาวัตถุ แดงและวินิจฉัยทัศนะของนิกายต่างๆ สมัยสังคายนาครั้งที่ ๓
 ๖. ยมก ยกหัวข้อธรรมขึ้นวินิจฉัยด้วยวิธีถามตอบ โดยตั้งคำถามย้อนกันเป็นคู่ๆ
 ๗. ปุฏฐาน หรือมหาปกรณ์ อธิบายปัจจัย ๒๔ แสดงความสัมพันธ์เนื่องอาศัยกัน
- พระไตรปิฎกที่พิมพ์ด้วยอักษรไทย ท่านจัดแบ่งเป็น ๔๕ เล่ม แสดงพอให้เห็นรูปเค้า ดังนี้
- ก. พระวินัยปิฎก ๘ เล่ม (๑-๘)
 - ข. พระสุตตันตปิฎก ๒๕ เล่ม (๙-๓๓)
 - ค. พระอภิธรรมปิฎก ๑๒ เล่ม (๓๔-๔๕)

พระอรรถกถาจารย์กล่าวว่า พระไตรปิฎกมีเนื้อความทั้งหมด ๘๔,๐๐๐ พระธรรมชั้น แบ่งเป็น พระวินัยปิฎก ๒๑,๐๐๐ พระธรรมชั้น พระสุตตันตปิฎก ๒๑,๐๐๐ พระธรรมชั้น และพระอภิธรรมปิฎก ๔๒,๐๐๐ พระธรรมชั้น

เมื่อสิ้นยุคขององค์พระศาสดาแล้วเวลาล่วงไป และคำสอนเผยแผ่ไปในถิ่นต่างๆ ความเข้าใจในพุทธธรรมก็แปรไปจากเดิมและแตกต่างกันไปได้หลายอย่าง เพราะผู้ถ่ายทอดสืบต่อมีพื้นความรู้การศึกษาอบรมสติปัญญาแตกต่างกัน ติความหมายพุทธธรรมแตกต่างกันไปบ้าง นำเอาความรู้ความเชื่อถือเดิมจากลัทธิศาสนาอื่นเข้ามาผสมแทรกแซงบ้าง อิทธิพลศาสนาวัฒนธรรมในท้องถิ่นเข้ามาผสมผสานบ้าง คำสอนบางแห่งเด่นขึ้น บางแห่งเลือนรางลง เพราะการย่ำและเลี้ยวความสนใจ ตามความโน้มเอียงและความถนัดของผู้รักษาคำสอนบ้าง ทำให้เกิดการแตกแยกออกเป็นนิกายต่างๆ เช่น ที่แยกเป็นมหายานกับเถรวาท ตลอดจนนิกายย่อยๆ ในสองนิกายใหญ่นั้น สำหรับเถรวาทนั้น แม้จะได้ชื่อว่าเป็นนิกายที่รักษาแบบแผนและคำสอนดั้งเดิมไว้ได้แม่นยำ ก็มีใช้จะพ้นไปจากความแปรเปลี่ยนได้โดยสิ้นเชิง คำสอนบางส่วนแม้ที่อยู่ในคัมภีร์เอง ก็ยังเป็นปัญหาที่คนรุ่นปัจจุบันต้องนำมาถกเถียงคิดค้นหาหลักฐานยืนยันหรือปฏิเสธความเป็นของแท้ดั้งเดิม ยิ่งความรู้ความเข้าใจที่ประชาชนเชื่อถือและปฏิบัติอยู่ด้วยแล้วความคลาดเคลื่อนก็ยิ่งมีได้มากและชัดเจนยิ่งขึ้น บางกรณีถึงกับเสมือนเป็นตรงข้ามกับคำสอนเดิม หรือเกือบจะกลายเป็นลัทธิอื่นที่คำสอนเดิมคัดค้านแล้วก็มี

พุทธธรรมในพระพุทธานุศาสน์ ครอบคลุมตั้งแต่เรื่องพื้นฐานในการดำเนินชีวิตจนกระทั่งถึงเรื่องสูงสุดที่เป็นจุดหมายของพุทธศาสนา คือ นิพพาน พุทธธรรมทุกเรื่องล้วนแต่มีคุณค่าต่อชีวิตและสังคมทั้งสิ้นเช่นทำให้เกิดความสุข ความเจริญแก่ผู้ปฏิบัติ เกิดความสงบเรียบร้อยแก่สังคม หลักพุทธธรรมเป็นสิ่งที่สามารถเข้าถึงบุคคลได้ทุกคนไม่ได้แบ่งเป็นเชื้อชาติหรือวรรณะ แต่ขึ้นอยู่กับบุคคลคนนั้นจะนำเอาหลักพุทธธรรมไปใช้อย่างไร ให้เกิดผลหรือประโยชน์ได้มากที่สุด

จะเห็นได้ว่าหลักพุทธธรรมนั้นสามารถใช้ได้กับบุคคลทุกคนโดยไม่เลือกชนชั้นวรรณะ แต่จะมีหลักพุทธธรรมสำหรับใช้กับบุคคลแต่ละประเภท ว่าหลักพุทธธรรมข้อใดเหมาะแก่บุคคลแต่ละจำพวกไหน^{๖๖}

(ข) ลักษณะทั่วไปของหลักพุทธธรรม

ลักษณะทั่วไปของพุทธธรรม สรุปได้ ๒ อย่าง คือ

๑. แสดงหลักความจริงสายกลาง ที่เรียกว่า “มัชฌิมนธรรม” หรือเรียกเต็มว่า “มัชฌิมนธรรมเทศนา” ว่าด้วยความจริงตามแนวของเหตุผลบริสุทธิ์ตามกระบวนการของธรรมชาติ นำมาแสดงเพื่อประโยชน์ในทางปฏิบัติในชีวิตจริงเท่านั้น ไม่ส่งเสริมความพยายามที่จะเข้าถึงสัจธรรมด้วยวิธีถกเถียงสร้างทฤษฎีต่างๆ ขึ้นแล้วยึดมั่นปกป้องทฤษฎีนั้นๆ ด้วยการเก็งความจริงทางปรัชญา

๒. แสดงข้อปฏิบัติสายกลาง ที่เรียกว่า “มัชฌิมนิปปทา” อันเป็นหลักการครองชีวิตของผู้ฝึกอบรมตน ผู้รู้เท่าทันชีวิตไม่หลงมกมาย มุ่งผลสำเร็จคือ ความสุข สะอาด สว่าง สงบ เป็นอิสระ ที่สามารถมองเห็นได้ในชีวิตนี้ ในทางปฏิบัติ ความเป็นสายกลางนี้เป็นไปโดยสัมพันธ์กับองค์ประกอบอื่นๆ เช่น สภาพชีวิตของบรรพชิต หรือคฤหัสถ์ เป็นต้น ไม่เพียงเท่านั้นหลักพุทธธรรมยังแบ่งได้อีก ๒ ลักษณะ คือ จริยธรรม และสัจธรรม

ก. จริยธรรม หมายถึง ธรรมคือความประพฤติ ธรรมคือการดำเนินชีวิต หลักความประพฤติ หลักการดำเนินชีวิต คำว่า จริยธรรม นี้ นักปราชญ์ในประเทศไทยได้บัญญัติให้ใช้สำหรับคำภาษาอังกฤษว่า ethics หมายถึง ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ ศีลธรรม หรือกฎศีลธรรม จริยะ หรือพรหมจริยะ (พรหมจริยธรรม หรือ พรหมจรรย์) แปลว่า ความประพฤติอันประเสริฐ หมายถึง มรรคมีองค์ ๘ หรือ ศีล สมาธิ ปัญญา เทียบ ศีลธรรม

ข. สัจธรรม หมายถึง ธรรมที่จริงแท้, หลักสัจจะ เช่น ในคำว่า อริยสัจธรรมทั้ง ๔ ได้แก่ ความจริงอย่างประเสริฐ, ความจริงของพระอริยะ, ความจริงที่ทำให้คนให้เป็นพระอริยะ มี ๔ อย่าง คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค (เรียกเต็มว่า ทุกข์ ทุกขสมุทัย ทุกขนิโรธ และทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา)^{๖๗}

หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในเวทย์มนตร์คาถา

หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในเวทย์มนตร์คาถา พบว่าการปรากฏของหลักพุทธธรรมนั้นแสดงออกมา ๒ ลักษณะ คือ

^{๖๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ประยุตโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๘-๙.

^{๖๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ประยุตโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยายความ, หน้า ๖.

๑. ลักษณะรูปธรรม เป็นการปรากฏในแผงยันต์ (ต้ายันต์)

๒. ลักษณะนามธรรม เป็นการปรากฏในตัวบทของเวทย์มนตร์โดยตรง ดังมีรายละเอียดต่อไปนี

๑. ลักษณะรูปธรรม คือ เป็นการปรากฏออกมาในรูปของอักขระต่างๆ โดยเป็นการนำเอาหลักธรรมที่เป็นสาระสำคัญมาเขียนลงเป็นอักขระคาถา แต่จะย่อหรือสรุปเอาเฉพาะส่วนที่เป็นแก่นหรือหลักสำคัญ เช่น บทพระพุทธานุคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ หรือหลักธรรมต่างๆ มาเขียนเป็นยันต์ เช่น อุ อา กะ สะ ย่อมาจาก หลักทวิภูมิจึงมีกัตถประโยชน์ ๔ ประการ คือ

๑. อุภูฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่น

๒. อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษา

๓. กัลยาณมิตตตา ความมีเพื่อนเป็นคนดี

๔. สมชีวิตา การเลี้ยงชีวิตตามสมควรแก่กำลังทรัพย์ที่หาได้

เพื่อความชัดเจน ของอักขระ (อักขระที่ลง) ครูอาจารย์สมัยโบราณจึงคิดทำเป็นตารางบ้าง (รูปเคารพ ปุณนิยัตถุต่างๆ บ้าง) แล้วเขียนอักษรลงไปในตารางหรือ รูปภาพที่คิดขึ้น เช่น รูปเทวดา รูปคน รูปสัตว์ รูปบ้านเรือน รูปตารางสี่เหลี่ยม สามเหลี่ยม ฯลฯ จึงได้บังเกิดรูปยันต์ต่างๆ ตามที่เรานิยมนับถือกันในปัจจุบัน

การลงแผงยันต์เป็นตัวเลข แท้จริงเป็นเครื่องย่อของอักขระอีกทีหนึ่ง เพื่อเป็นการประหยัดเนื้อที่ จึงย่อรวมลงใช้เป็น ตัวเลขแทนเช่น จะเขียนคาถาว่า อะสังวิสุโลปุสะพุทะ (นพคุณ) ก็ให้เขียนเลข ๙ ลงไปแทนแล้วภาวนาเพื่อความมั่นคงแห่งจิต ก็ให้ภาวนาว่า อะ สัง วิ สุ โล ปุ สะ พุ ทะ นั้นเอง ๓ ๕ ๗ ๙^{๖๘}

๒. ลักษณะนามธรรม คือ เป็นการปรากฏออกมาในรูปของคำสอน โดยไม่ได้เขียนเป็นอักขระคาถาให้เห็น ซึ่งเป็นการสั่งสอนหรือเผยแผ่ธรรมโดยมีเนื้อหาของคาถาเป็นสื่อกลาง การปรากฏออกมาในลักษณะนี้ก็เพื่อจะให้ผู้ที่สีกยันต์และท่องบ่นนั้นเข้าถึงธรรมได้อย่างแท้จริง โดยครูอาจารย์ที่ทำต้ายันต์หรือผูกคาถาแต่ละท่านจะตั้งข้อกำหนดปฏิบัติสำหรับให้ผู้ที่มาขอให้สีกหรือลงยันต์เพื่อไปบูชานำไปปฏิบัติ ข้อปฏิบัติเหล่านั้นจะขึ้นอยู่กับครูอาจารย์แต่ละท่านจะเป็นผู้กำหนดเอง เช่น เมื่อนำยันต์ที่สีกหรือลงใส่ในวัตถุไปแล้ว หรือบางแห่งไม่สีกลงบนเนื้อตัวจะให้ครูอาจารย์เป็นพระกรวด ในขณะที่นำบูชานั้นให้ตั้งอยู่ในสติ มีจิตอันเป็นกุศล อยู่ในศีลธรรม เป็นผู้มีเมตตาอยู่เสมอ ถึงจะสำเร็จตามความปรารถนาในการยึดถือบูชายันต์ลูกนั้นๆ จะเห็นได้ว่าเป็นวิธีการอันชาญฉลาดของครูบา

^{๖๘} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๑๒๘ .

อาจารย์ผู้ผูกเวทย์มนตร์คาถาที่ทำให้บุคคลเข้าถึงแก่นธรรมได้ดีอีกวิธีหนึ่ง หลักพุทธธรรมโดยส่วนใหญ่นั้นจะมีที่มาในพระไตรปิฎกทั้งสิ้น^{๖๙}

(ค) พุทธธรรมที่ปรากฏในบทของเวทย์มนตร์คาถา

ทั้งเอกสารปืบสาที่จารึกบทเวทย์มนตร์คาถาด้วยอักษรธรรมล้านนา พบว่ามีหลักพุทธธรรมหลายหมวดที่ปรากฏในบทเวทย์มนตร์คาถาโดยตรง โดยมีหลักพุทธธรรมที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

ในตัวของเวทย์มนตร์คาถามีหลักพุทธคุณปรากฏอยู่ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าคนล้านนาสมัยโบราณ มีแนวคิดหรือกลวิธีที่จะนำคนให้เข้าหาพระพุทธศาสนา โดยวิธีการนำเอาหลักพุทธคุณมาท่องบ่นเป็นหัวใจ อีกทั้งเพื่อที่จะให้ประชาชนได้ระลึกถึงคุณพระรัตนตรัยและปฏิบัติให้เข้าถึงธรรม ในการนำเอาหลักพุทธคุณมาผูกเป็นหัวใจในการท่อง เพื่อให้จำได้ง่ายและจะเขียนเป็นตัวอักษร (อักษรธรรมล้านนา) โดยย่อหรือสรุปเอาส่วนที่เป็นหัวใจสำคัญลงไปในบทคาถา ว่า “อิ สวา สุ”

การที่คนล้านนาสมัยโบราณได้นำหลักพุทธคุณ ย่อเข้าไปในบทคาถานั้น น่าจะเนื่องมาจากก่อนที่จะนำประชาชนให้เข้าถึงธรรมขั้นสูงได้นั้นจะต้องเริ่มจากการระลึกถึง พุทธคุณอันจะช่วยปกป้องตนเอง อันได้แก่ คุณพระพุทฺธ คุณพระธรรม และคุณพระสงฆ์ก่อนเป็นอันดับแรก เพราะพุทธคุณ หมายถึง การน้อมถึงคุณ ๓ ประการ คือ คุณของพระพุทฺธเจ้า คุณของพระธรรม คุณของพระสงฆ์ เป็นที่พึง ดังมีคำอธิบาย จากพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ในพจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ ไว้ดังนี้^{๗๐}

คำถึงไตรสรณะ

พุทฺธัง สรณัง คัจฉามิ (ข้าพเจ้าถึงพระพุทฺธเป็นสรณะ)

ธัมมัง สรณัง คัจฉามิ (ข้าพเจ้าถึงพระธรรมเป็นสรณะ)

สังฆัง สรณัง คัจฉามิ (ข้าพเจ้าถึงพระสงฆ์เป็นสรณะ)

หุตติยัมปิ พุทฺธัง สรณัง คัจฉามิ (ข้าพเจ้าถึงพระพุทฺธเป็นสรณะแม้ครั้งที่ ๒)

หุตติยัมปิ ธัมมัง สรณัง คัจฉามิ (ข้าพเจ้าถึงพระธรรมเป็นสรณะแม้ครั้งที่ ๒)

หุตติยัมปิ สังฆัง สรณัง คัจฉามิ (ข้าพเจ้าถึงพระสงฆ์เป็นสรณะแม้ครั้งที่ ๒)

ตะตติยัมปิ พุทฺธัง สรณัง คัจฉามิ (ข้าพเจ้าถึงพระพุทฺธเป็นสรณะแม้ครั้งที่ ๓)

ตะตติยัมปิ ธัมมัง สรณัง คัจฉามิ (ข้าพเจ้าถึงพระธรรมเป็นสรณะแม้ครั้งที่ ๓)

ตะตติยัมปิ สังฆัง สรณัง คัจฉามิ (ข้าพเจ้าถึงพระสงฆ์เป็นสรณะแม้ครั้งที่ ๓)^{๗๑}

^{๖๙} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), **รู้จักพระไตรปิฎก ให้ชัด ให้ตรง**, หน้า ๓๘.

^{๗๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๐.

^{๗๑} วิมหา. (ไทย) ๔/๓๔/๔๓.

การถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ ทำให้เรามีเครื่องนำทางในการดำเนินชีวิตมีหลักยึดเหนี่ยวจิตใจ มีแหล่งสวดส้องให้แสงสว่างแห่งปัญญา ทำให้เกิดความมั่นใจ อบอุ่นใจ ปลอดภัย หายหวาดกลัว หายขุนมัวเศร้าหมอง มีจิตใจเบิกบานผ่องใส เกิดความเข้มแข็งที่จะทำความดีงามทำประโยชน์ให้สำเร็จ เป็นการได้กัลยาณมิตรสูงสุด ที่จะชี้แนะให้หลุดยังถอนตนจากบาป ให้ก้าวไปในกุศลพ้นจากอภัย บรรลุภูมิที่สูงขึ้นไปจนถึงความสุขแท้ที่เป็นอิสระไร้ทุกข์ทั้งปวง ทั้งนี้ จะต้องมึศรัทธาถูกต้อง ที่ประกอบด้วยปัญญา นับถือโดยมีความรู้ความเข้าใจชัดเจนและมั่นใจ มิให้สลดคณเศร้าหมองด้วยความไม่รู้หรือเข้าใจผิดเพี้ยนหลงมกมายหรือไม่สนใจ^{๗๒}

บทสรรเสริญพระพุทธรคุณ

อิ ย่อมมาจาก อิติปิ โส ะคะวา (เพราะเหตุอย่างนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้านั้น) อะระหัง (เป็นผู้ไกลจากกิเลส) สัมมาสัมพุทธโ (เป็นผู้ตรัสรู้ชอบโดยพระองค์เอง) วิชชาจะระณะสัมปันโน (เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ) สุกะโต (เป็นผู้ไปแล้วด้วยดี) โลกะวิทู (เป็นผู้รู้โลกอย่างแจ่มแจ้ง) อะนุตตะโร ปุริสสะธัมมะสาระถิ (เป็นผู้สามารถฝึกบุรุษที่สมควรฝึกได้ อย่างไม่มีใครยิ่งกว่า) สัตถาเทวะมนุสสานัง (เป็นครูผู้สอนของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย) พุทโ (เป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบานด้วยธรรม) ะคะวาติ. (เป็นผู้มีความเจริญจำแนกแ่ธรรมสั่งสอนสัตว์ ดังนี้)

บทสรรเสริญพระธรรมคุณ

สวา ย่อมมาจาก สวากขาโต ะคะวา ธัมโม (พระธรรม เป็นสิ่งที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ดีแล้ว) สันทิฏฐิโก (เป็นสิ่งที่ผู้ศึกษาและปฏิบัติ พึงเห็นได้ด้วยตนเอง) อะกาลิโก (เป็นสิ่งที่ปฏิบัติได้ และให้ผลได้ไม่จำกัดกาล) เอหิปัสสิโก (เป็นสิ่งที่ควรกล่าวแก่ผู้อื่นว่าท่านจงมาดูเถิด) โอปะนะยิโก (เป็นสิ่งที่ควรน้อมเข้ามาใส่ตัว) ปัจจัตถัง เวทิตัพโพ วิญญูหิติ (เป็นสิ่งที่ผู้รู้ พึงรู้ได้เฉพาะตน ดังนี้)

บทสรรเสริญพระสังฆคุณ

สุ ย่อมมาจาก สุปะฏิปันโน ะคะวะโต สาวะกะสังโฆ (สงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า หมู่ใด ปฏิบัติดีแล้ว) อุชุปะฏิปันโน ะคะวะโต สาวะกะสังโฆ (สงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าหมู่ใด ปฏิบัติตรงแล้ว) ฉายะปะฏิปันโน ะคะวะโต สาวะกะสังโฆ (สงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าหมู่ใด ปฏิบัติเพื่อรู้ธรรมเป็นเครื่องออกจากทุกข์แล้ว) สามิจิปะฏิปันโน ะคะวะโต สาวะกะสังโฆ (สงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าหมู่ใด ปฏิบัติสมควรแล้ว) ยะทิทัง (ได้แก่บุคคลเหล่านี้ คือ) จัตตารี ปุริสสะ ยุคานิ อัญญะ ปุริสสะปุคคะลา (คู่แห่งบุรุษสี่คู่ นับเรียงตัวได้แปดบุรุษ) เอสะ ะคะวะโต สาวะกะสังโฆ

^{๗๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๑๑๔.

(นั่นแหละ สงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า) อาหุเนโย (เป็นผู้ควรแก่สักการะที่เขานำมาบูชา) ปาหุเนโย (เป็นผู้ควรแก่สักการะที่จัดไว้ต้อนรับ) ทักขิเนโย (เป็นผู้ควรรับทักษิณา) อัญชลีละระณียะ (เป็นผู้ที่บุคคลทั่วไปควรทำอัญชลี) อะนุตตะรัง ปุญญะเขตตัง โลกัสสาติ (เป็นเนื่อบาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ดังนี้)

สรุปคือ การระลึกถึงพุทธรุณ ธรรมคุณ สังฆคุณ ทำให้เรามีเครื่องนำทางในการดำเนินชีวิตมีหลักยึดเหนี่ยวจิตใจ มีแหล่งสาดส่องให้แสงสว่างแห่งปัญญา ทำให้เกิดความมั่นใจ อบอุ่นใจ ปลอดภัย หายหวัตก้าว หายขุนมัวเศร้าหมอง มีจิตใจเบิกบานผ่องใส เกิดความเข้มแข็งที่จะทำความดีงามทำประโยชน์ให้สำเร็จ เป็นการได้กัลยาณมิตรสูงสุด ที่จะชี้แนะให้หลุดยังถอนตนจากบาป ให้ก้าวไปในกุศล พ้นจากอบาย บรรลุภูมิที่สูงขึ้นไปจนถึงความสุขแท้ที่เป็นอิสระไร้ทุกข์ทั้งปวง ทั้งนี้ จะต้องมีความศรัทธาถูกต้อง ที่ประกอบด้วยปัญญา นับถือโดยมีความรู้ความเข้าใจชัดเจนและมั่นใจ มิให้จิตใจเศร้าหมองด้วยความไม่รู้หรือเข้าใจผิดเพี้ยนหลงมกมายหรือไม่สนใจ^{๗๓}

(ง) หลักไตรลักษณ์ หรือ สามัญลักษณ์

หลักไตรลักษณ์หรือสามัญลักษณ์ ย่อเข้าในบทเวทย์มนตร์คาถา เป็นการแสดงออกมาในลักษณะของบทพระคาถา หรือบทพระคาถาแบบย่อที่เรียกว่า หัวใจพระคาถา โดยเขียนเป็นอักษรธรรมล้านนา ได้แก่ “อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา”^{๗๔}

การที่คนล้านนาสมัยโบราณนำเอาหลักไตรลักษณ์แทรกเข้าไปในเวทย์มนตร์คาถา น่าจะเป็นเพราะหลักไตรลักษณ์มีเนื้อหาสาระอันเกี่ยวกับชีวิตจะมุ่งเน้นให้มีการพิจารณาอยู่เสมอว่าทุกสิ่งทุกอย่างมีการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และจะต้องดับไปเป็นธรรมดาไม่มีอะไรที่ยั่งยืนได้ ซึ่งเป็นหลักสัจธรรมของชีวิต ครูบาอาจารย์แต่กาลก่อนจึงได้ นำหลักพุทธธรรมหมวดนี้ผูกเป็นเวทย์มนตร์คาถาเพื่อเป็นการสอนธรรมอีกทางหนึ่ง อีกทั้งยังเป็นการเตือนสติแก่ผู้ที่เรียนคาถา ไม่ให้ยึดติดกับสิ่งทั้งหลายที่เป็นต้นเหตุแห่งความทุกข์ทั้งปวง เวลาท่องบ่นคาถาก็ให้ระลึกถึงความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ไม่มีอะไรเป็นของๆ เรา สิ่งไหนสิ่งใดเกิดขึ้น ตั้งอยู่ ในที่สุดก็ต้องดับไปเป็นธรรมดา ถ้าระลึกได้อย่างนี้แล้ว ในที่สุดความทุกข์ก็จะหมดไป เนื้อหาสาระสำคัญของ “ไตรลักษณ์” มีดังนี้

ไตรลักษณ์ แปลว่า ลักษณะสาม หมายถึง อาการที่เป็นเครื่องกำหนดหมายให้รู้ถึงความจริงของสภาวะธรรมทั้งหลาย ที่เป็นอย่างนั้นๆ ๓ ประการ ได้แก่

๑. อนิจจตา ความเป็นของไม่เที่ยง

๒. ทุกขตา ความเป็นทุกข์หรือความเป็นของคงทนอยู่มิได้

^{๗๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๑๑๙.

^{๗๔} อภิ.ก. (ไทย) ๓๗/๑๘๘/๘๒; อภิ.ป. (ไทย) ๓๖/๑๐๓/๑๗๙.

๓. อนัตตตา ความเป็นของไม่ใช่ตัวตน (คนไทยนิยมพูดสั้นๆ ว่า อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา และแปลง่าย ๆ ว่า “ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา”)

ลักษณะเหล่านี้มี ๓ อย่าง จึงเรียกว่า ไตรลักษณ์, ลักษณะทั้ง ๓ เหล่านี้มีแก่ธรรมที่เป็นสังขตะ คือ สังขารทั้งปวงเป็นสามัญเสมอเหมือนกัน จึงเรียกว่า สามัญลักษณ์ (ไม่สามัญแก่ธรรมที่เป็นอสังขตะ คือ วิสังขาร ซึ่งมีเฉพาะลักษณะที่สาม คือ อนัตตาอย่างเดียวไม่มีลักษณะสองอย่างต้น) ลักษณะเหล่านี้เป็นของแน่นอน เป็นกฎธรรมชาติ มีอยู่ตามธรรมดาจึงเรียกว่า ธรรมนิยาม

พึงทราบว่ พระบาลีในพระไตรปิฎก เรียกว่า ธรรมนิยาม (ธมฺมนิยามตา) ส่วนไตรลักษณ์และสามัญลักษณ์เป็นคาถาที่เกิดขึ้นในยุคอรุณกถา^{๗๕}

อริยสัจ ๔

ในบทคาถาพบว่า มีหลักอริยสัจ ๔ ปรากฏอยู่ ส่วนใหญ่อริยสัจ ๔ จะปรากฏในบทเวทย์มนตร์คาถาทุกประเภทที่หวังผลทางดี โดยเรียกว่า หัวใจปถมัง แสดงออกมาในลักษณะของการท่องบ่นหรือบทพระคาถาแบบย้อนกลับไปกลับมาที่เรียกว่า หัวใจพระคาถาปถมัง คือ พุ สะ นิ มะ สะ มะ นิ พุ พุ สะ มะ นิ นิ มะ พุ สะ อุปเทห์ว่า เสกเหล่านี้ก็ได้ เสกน้ำมันทาตัวก็ได้ รอดพ้นจากหอกดาบทั้งปวง เสกมือลูบคมดาบได้และอุปเทห์ของเกจิอาจารย์บางท่านว่า ใช้ภาวนาเอามือฝ่าไม้กระบอกได้ ไม่เป็นอันตรายเลย ภาวนาไปกันศัตรูทำอันตรายมิได้เลย แม้เขาล้อมไว้ก็ได้ ถ้าจะเดินมิให้เหนื่อย ให้ภาวนา พระคาถาหัวใจปถมังนี้เดินไม่เหนื่อย แล้วเดินได้รวดเร็วจนคนอื่นตามมิทัน เสก ๑๐๘ หล่นลงกระหม่อมคงทนยิ่งนัก ทางเมตตากี่ใช้ได้ มีฝอย (อุปเทห์) ใช้มากมายนักแล

การที่คนล้านนาสมัยโบราณได้นำหลัก “อริยสัจ ๔” แทรกเข้าไปในบทคาถา เพราะว่ อริยสัจ ๔ เป็นหลักธรรมหมวดแรก ที่พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงแก่พระปัญจวัคคีย์ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เป็นหลักธรรมขั้นสูงในทางพระพุทธศาสนา เป็นธรรมที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ และเพื่อให้ประชาชนได้ยึดถือและปฏิบัติเข้าถึงธรรมอย่างแท้จริง กล่าวคือเพื่อเป็นอุบายวิธีทำให้คนได้ปฏิบัติธรรม

อริยสัจ ๔ คือ ความจริงอย่างประเสริฐ, ความจริงของพระอริยะ, ความจริงที่ทำให้คนเป็นพระอริยะ มี ๔ อย่าง คือ^{๗๖}

๑. ทุกขอริยสัจ (อริยสัจคือทุกข์)
๒. ทุกขสมุทยอริยสัจ (อริยสัจคือเหตุเกิดแห่งทุกข์)
๓. ทุกขนิโรธอริยสัจ (อริยสัจคือความดับทุกข์)

^{๗๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๑๑๘.

^{๗๖} อ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๕๗/๒๕๘.

๔. ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ (อริยสัจคือข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์)

๑. ทุกข์ ความทุกข์, สภาพที่ทนได้ยาก, สภาวะที่บีบคั้น ชัดแจ้ง บกพร่อง ขาดแก่นสารและความเที่ยงแท้ ไม่ให้ความพึงพอใจแท้จริง, ได้แก่ ชาติ ชรา มรณะ การประจวบกับสิ่งอันไม่เป็นที่รัก การพลัดพรากจากสิ่งที่รัก ความปรารถนาไม่สมหวัง โดยย่อว่า อุปาทานชั้น ๕ เป็นทุกข์

๒. ทุกขสมุทัย เหตุเกิดแห่งทุกข์, สาเหตุให้เกิดทุกข์ ได้แก่ ตัณหา ๓ คือ กามตัณหา ภวตัณหา และวิภวตัณหา

๓. ทุกขนิโรธ ความดับทุกข์ ได้แก่ ภาวะที่ตัณหาดับสิ้นไป, ภาวะที่เข้าถึงเมื่อกำจัดอวิชชาสำรอกตัณหาสิ้นแล้ว ไม่ถูกย้อม ไม่ติดข้อง หลุดพ้น สงบ ปลอดโปร่ง เป็นอิสระ คือ นิพพาน

๔. ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ปฏิปทาที่นำไปสู่ความดับแห่งทุกข์, ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ได้แก่ อริยอัฐังคิกมรรค หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า มัชฌิมาปฏิปทา แปลว่า “ทางสายกลาง” มรรคมืองค์ ๘ นี้ สรุปลงในไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา อริยสัจ ๔ นี้ เรียกสั้นๆ ว่า ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค^{๗๗}

ทิวฐธัมมิกัตถะ

เป็นการปรากฏออกมาในลักษณะของบทพระคาถาหรือบทพระคาถาแบบย่อ ที่เรียกว่า “หัวใจพระคาถา” โดยเขียนเป็นอักษรธรรมล้านนา คือ อุ อา กะ สะ

อุ ย่อมาจาก อุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่น

อา ย่อมาจาก อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษา

กะ ย่อมาจาก กัลยาณมิตตตา ความมีเพื่อนเป็นคนดี

สะ ย่อมาจาก สมชีวิตา การเลี้ยงชีวิตตามสมควรแก่กำลังทรัพย์ที่หาได้^{๗๘}

การที่คนล้านนาสมัยโบราณเอาหลัก “ทิวฐธัมมิกัตถะ” แทรกเข้าไปในบทของคาถา อันเป็นหลักพุทธธรรมที่ให้ประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติ ที่ถือเป็นหัวใจเศรษฐกิจ เพราะถ้าปฏิบัติได้จริงก็สามารถเป็นเศรษฐกิจได้ คนโดยทั่วไปจะรู้แค่ ว่า คาถาหัวใจเศรษฐกิจ คือ อุ อา กะ สะ แต่ไม่รู้ถึงความหมายว่าเป็นเช่นไร ดังนั้นเวลาจะท่องบ่นหรือสวด จะบอกถึงความหมายของคาถาบทนั้น และให้นำไปปฏิบัติ ควบคู่กับการยึดถือ โดยทิวฐธัมมิกัตถะ มีเนื้อหาสาระสำคัญ ดังนี้

ทิวฐธัมมิกัตถะ เป็นหลักธรรมในพุทธศาสนา คือ ประโยชน์ในปัจจุบัน ๔ อย่าง^{๗๙} บ้างเรียกว่า หัวใจเศรษฐกิจ อุ อา กะ สะ อาจเรียกสั้นๆ ว่า ทิวฐธัมมิกัตถะ (เนื่องจากอรรถะ แปลว่า

^{๗๗} อิง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๕๗/๒๕๕.

^{๗๘} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๑๒๘-๑๒๙.

^{๗๙} ชู.อป. (ไทย) ๓๘/๑๔๔/๒๖๖.

ประโยชน์อยู่แล้ว จึงไม่จำเป็นต้องมีประโยชน์ ซ้ำซ้อนกันสองคำก็ได้) หรืออาจเรียกเต็มๆว่า ทิฏฐธัมมิกัตถสังวัตตนิกธรรม ๔ หมายถึง ธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ในปัจจุบัน หลักธรรมอันอำนวยประโยชน์สุขขั้นต้น เพื่อประโยชน์สุขสามัญที่มองเห็นกันในชีวิตนี้ ที่คนทั่วไปปรารถนา มี ทรัพย์ ยศ เกียรติ ไม้ตรี เป็นต้น อันจะสำเร็จด้วยธรรม ๔ ประการ คือ

๑. อุภูฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่น เช่น ขยันหมั่นเพียร เลี้ยงชีพด้วยการหมั่น ประกอบการงาน เป็นผู้ขยันไม่เกียจคร้านในการงานนั้น ประกอบด้วยปัญญาเครื่องสอดส่อง อันเป็นอุปายในการงานนั้น ให้สามารถทำได้สำเร็จ

๒. อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษาโภคทรัพย์ (ที่หามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียร โดยชอบธรรม) เขารักษาคุ้มครองโภคทรัพย์เหล่านั้นไว้ได้พร้อมมูล ไม่ให้ถูกลัก หรือทำลายไปโดยภัยต่างๆ

๓. กัลยาณมิตตตา คบคนดี ไม่คบคนชั่ว อยู่อาศัยในบ้านหรือนิคมใด ย่อมดำรงตน เจริญ สันทนากับบุคคลในบ้านหรือนิคมนั้น ซึ่งเป็นผู้มีสมาจารบริสุทธิ์ ผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธา ศีล จาคะ ปัญญา

๔. สมชีวิตา อยู่อย่างพอเพียง รู้ทางเจริญทรัพย์และทางเสื่อมแห่งโภคทรัพย์ แล้วเลี้ยงชีพพอเหมาะ ไม่ให้สุรุ่ยสุร่ายฟุ่มเฟือยนัก ไม่ให้ฝืดเคืองนัก ด้วยคิดว่า รายได้ของเราจะต้องเหนือรายจ่าย และรายจ่ายของเราจะต้องไม่เหนือรายได้

โพชฌงค์ ๗

หลักพุทธธรรมหมวดนี้ปรากฏออกมาในลักษณะเป็นบทพระคาถาแบบย่อ ที่เรียกว่า หัวใจพระคาถา โดยเขียนเป็นอักษรธรรมล้านนา ได้แก่ สะ ระ วิ ปิ ปะ สะ อุ

การที่คนล้านนาสมัยโบราณนำเอา โพชฌงค์ ๗^{๘๐} แทรกเข้าไปในบทคาถานั้น เพื่อให้พระพุทธรูปต่างอิงอาศัยกัน ในการถ่ายทอดและเผยแผ่หลักพุทธธรรม โดยโพชฌงค์ ๗ มีเนื้อหาสาระสำคัญ ดังนี้

โพชฌงค์ หมายถึง ธรรมที่เป็นองค์แห่งการตรัสรู้หรือองค์ของผู้ตรัสรู้มี ๗ อย่าง^{๘๑} คือ

๑. สติสัมโพชฌงค์ (ธรรมที่เป็นองค์แห่งการตรัสรู้คือความระลึกได้)
๒. ธัมมวิจยสัมโพชฌงค์ (ธรรมที่เป็นองค์แห่งการตรัสรู้คือการเพินธรรม)
๓. วิริยสัมโพชฌงค์ (ธรรมที่เป็นองค์แห่งการตรัสรู้คือความเพียร)
๔. ปีติสัมโพชฌงค์ (ธรรมที่เป็นองค์แห่งการตรัสรู้คือความอิ่มใจ)

^{๘๐} อจ.เอกาทศก. (ไทย) ๒๔/๒๐๘/๒๐๙.

^{๘๑} อจ.ทสก.อ. (ไทย) ๒๔/๑๐๒/๒๔๓.

๕. ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ (ธรรมที่เป็นองค์แห่งการตรัสรู้คือความสงบกายสงบใจ)
๖. สมามิสัมโพชฌงค์ (ธรรมที่เป็นองค์แห่งการตรัสรู้คือความตั้งจิตมั่น)
๗. อุเบกขาสัมโพชฌงค์ (ธรรมที่เป็นองค์แห่งการตรัสรู้คือความมีใจเป็นกลาง)^{๘๒}

พุทธคุณ ๙ บท

พุทธคุณ ๙ บท คือพระพุทธคุณ ๙ ประการของพระพุทธเจ้า ใช้เป็นพุทธานุสติในการเจริญพระกรรมฐาน หมายถึงระลึกเอาคุณพระพุทเจ้ามาเจริญภาวนา เจริญมากๆ จนกระทั่งจิตใจเป็นสมาธิ ก็จะระงับนิวรณ์ต่างๆ ในชั่วระยะอยู่ในฌาน

พระพุทธคุณ ๙ ประการนี้ ย่อเหลือพระคุณละ ๑ อักษร ดังนี้ คือ “อะ-สัง-วิ-สุ-โล-ปุ-สะ-พุ-กะ”

๑. อรหัง เป็นพระอรหันต์ คือ เป็นผู้บริสุทธิ ไกลจากกิเลส ทำลายกำแพงสังสารจักรได้ แล้ว เป็นผู้ควรแนะนำสั่งสอนผู้อื่น ควรได้รับความเคารพบูชา เป็นต้น

๒. สัมมาสัมพุทธโ เป็นผู้ตรัสรู้ชอบเอง

๓. วิชาจรณสัมปันโน เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิชา คือ ความรู้ และจรรยา คือ ความประพฤติ

๔. สุคโต เป็นผู้เสด็จไปดีแล้ว คือ ทรงดำเนินพระพุทธรจิริยาให้เป็นไปโดยสำเร็จผลด้วยดี พระองค์เองก็ได้ตรัสรู้สำเร็จเป็นพระพุทธเจ้า ทรงบำเพ็ญพุทธกิจก็สำเร็จประโยชน์ยิ่งใหญ่แก่ชนทั้งหลายในที่ที่เสด็จไป และแม้ปรินิพพานแล้ว ก็ได้ประดิษฐานพระศาสนาไว้เป็นประโยชน์แก่มหาชนสืบมา

๕. โลกวิทู เป็นผู้รู้แจ้งโลก คือ ทรงรู้แจ้งสภาวะอันเป็นคติธรรมตาแห่งโลกคือสังขารทั้งหลาย ทรงหยั่งทราบอธยาศัยสันดานแห่งสัตว์โลกทั้งปวง ผู้เป็นไปตามอำนาจแห่งคติธรรมตาโดยถ่องแท้ เป็นเหตุให้ทรงดำเนินพระองค์เป็นอิสระ พ้นจากอำนาจครอบงำแห่งคติธรรมตานั่น และทรงเป็นที่พึ่งแห่งสัตว์ทั้งหลายผู้ยังจมอยู่ในกระแสโลกได้

๖. อนุตตโร ปุริสทัมมสารถิ เป็นสารถิฝึกบุรุษที่ฝึกได้ ไม่มีใครยิ่งกว่า คือ ทรงเป็นผู้ฝึกคนได้ดีเยี่ยม ไม่มีผู้ใดเทียมเท่า

๗. สัตถา เทวมนุสสานัง เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

๘. พุทโ เป็นผู้ตื่นและเบิกบานแล้ว คือ ทรงตื่นเองจากความเชื่อถือและข้อปฏิบัติทั้งหลายที่ถือกันมาผิดๆ ด้วย ทรงปลุกผู้อื่นให้พ้นจากความหลงมกมายด้วย อนึ่ง เพราะไม่ติด ไม่หลง ไม่ห่วงกังวลในสิ่งใดๆ มีการคำนึงประโยชน์ส่วนตน เป็นต้น จึงมีพระทัยเบิกบาน บำเพ็ญพุทธกิจได้

^{๘๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๒๗๓.

ถูกต้องบริบูรณ์ โดยถือธรรมเป็นประมาณ การที่ทรงพระคุณสมบูรณ์ เช่นนี้ และทรงบำเพ็ญพุทธกิจ ได้เรียบร้อยบริบูรณ์เช่นนี้ ย่อมอาศัยเหตุ คือ ความเป็นผู้ตื่นและย่อมไม่ให้เกิดผล คือ ทำให้ทรงเบิกบาน ด้วย

๙. ภควา ทรงเป็นผู้มีโชค คือ จะทรงทำการใด ก็ลุล่วงปลอดภัยทุกประการ หรือเป็นผู้ จำแนกแจกธรรม

พุทธคุณ ๙ นี้ เรียกอีกอย่างว่า นวาราหิคุณ (คุณของพระพุทธเจ้า ๙ ประการ มี อรหัง เป็นต้น) บางทีเลื่อนมาเป็น นวรคุณ หรือ นวาราหุณ แปลว่า คุณของพระพุทธเจ้าผู้เป็นพระอรหันต์ ๙ ประการ^{๘๓}

บารมี ๑๐

บารมี ๑๐ หรือ ทศบารมี หมายถึง ปฏิปทาอันยอดเยี่ยม, คุณธรรมที่ประเสริฐปฏิบัติอย่าง ยั่งยืน คือ ความดีที่บำเพ็ญอย่างพิเศษ เพื่อบรรลุซึ่งจุดหมายอันสูง เช่น ความเป็นพระพุทธเจ้า และ ความเป็นมหาสาวก เป็นต้น มี ๑๐ ประการ คือ

๑. ทาน (การให้ การเสียสละ)
๒. ศีล (การรักษากาย วาจา ให้เรียบร้อย, ความประพฤติดีงามถูกต้องตามระเบียบวินัย)
๓. เนกขัมมะ (การออกบวช, ความปลื้มตัวปลื้มใจจากกาม)
๔. ปัญญา (ความรอบรู้, ความหยั่งรู้เหตุผล เข้าใจสภาวะของสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง)
๕. วิริยะ (ความเพียร, ความกล้ากล้า ไม่เกรงกลัวอุปสรรค พยายามบากบั่นอดสาหัส ก้าวหน้าเรื่อยไป ไม่ทอดทิ้งธุระหน้าที่)
๖. ขันติ (ความอดทน, ความทนทานของจิตใจ สามารถใช้สติปัญญาควบคุมตนให้อยู่ในอำนาจเหตุผล และแนวทางความประพฤติ ที่ตั้งไว้เพื่อจุดหมายอันชอบไม่ลุ่มลุ่มอำนาจกิเลส)
๗. สัจจะ (ความจริง คือ พุทฺธจริง ทำจริง และจริงใจ)
๘. อธิษฐาน (ความตั้งใจมั่น, การตัดสินใจเด็ดเดี่ยว วางจุดหมายแห่งการกระทำของตน ไว้แน่นอน และดำเนินตามนั้นแน่นอน)
๙. เมตตา (ความรักใคร่, ความปรารถนาดี มีไมตรี คิดเกื้อกูลให้ผู้อื่นและเพื่อนร่วมโลก ทั้งปวงมีความสุขความเจริญ)
๑๐. อุเบกขา (ความวางใจเป็นกลาง, ความวางใจสงบราบเรียบสม่ำเสมอ เทียบธรรม ไม่เอนเอียงไปด้วยความยินดียินร้ายหรือชอบฟัง)

^{๘๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๒๒๒.

ทศบารมี^{๘๔} นี้เรียงตามที่ได้บำเพ็ญในทศชาติ (จัดแบบไทย) ดังนี้^{๘๕}

๑. พระเตมีย์ — เนกขัมมะ (ข้อที่ ๓)

๒. พระมหาชนก — วิริยะ (๕)

๓. พระสุวรรณสาม — เมตตา (๙)

๔. พระเนมิราช — อธิษฐาน (๘)

๕. พระมหอสถ — ปัญญา (๔)

๖. พระภูริทัต — ศีล (๒)

๗. พระจันทกุมาร — ขันติ (๖)

๘. พระนารท — อุเบกขา (๑๐)

๙. พระวิรุฑ — สัจจะ (๗)

๑๐. พระเวสสันดร — ทาน (๑)

บารมีนั้น ท่านกล่าวว่าจะบำเพ็ญให้บริบูรณ์ ต้องครบ ๓ ชั้น คือ

๑. บารมี (ระดับสามัญ เช่น ทานบารมี ได้แก่ ให้ทรัพย์สินเงินทอง สมบัตินอกกาย)

๒. อุปบารมี (ระดับรองหรือจนจะสูงสุด เช่น ทานอุปบารมี ได้แก่ การเสียสละอวัยวะ เป็นทาน)

๓. ปรมัตถบารมี (ระดับสูงสุด เช่น ทานปรมัตถบารมี ได้แก่ การสละชีวิตเพื่อประโยชน์ แก่ผู้อื่น)

บำเพ็ญทั้ง ๑๐ บารมี ครบ ๓ ชั้นนี้ เรียกว่า สมตีสบารมี หรือ สมตังสบารมี แปลว่า บารมี ๓๐ ถ้วน^{๘๕}

ความไม่ประมาท

ความไม่ประมาทจะปรากฏในรูปของเวทย์มนตร์คาถาประเภทที่หวังผลทางดี เป็นการแสดงออกมาในลักษณะของบทพระคาถาหรือบทพระคาถาแบบย่อที่เรียกว่า หัวใจพระคาถา โดยเขียนเป็นอักษรธรรมล้านนา ว่า “อัปปะมาเทนะทิสสะ” ทั้งนี้ยังปรากฏออกมาในรูปของคำสอนอีกด้วย

การที่คนล้านนาสมัยโบราณได้นำหลักพุทธธรรม คือ ความไม่ประมาทแทรกเข้าไปในบทคาถานั้น เพราะว่า ความไม่ประมาทเป็นหลักพุทธธรรมที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสเป็นปัจฉิมโอวาท คือ พระดำรัสสุดท้ายของพระพุทธเจ้าก่อนจะปรินิพพานว่า “วะยะธัมมา สังขารา

^{๘๔} ชู.พุทธ. (ไทย) ๓๓/๑๘๒/๑๑๔.

^{๘๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๒๘๒-๒๘๕.

อัปปะมาเทนะ สัมปาเทละ” แปลว่า “สังขารทั้งหลาย มีความเสื่อมสลายไปเป็นธรรมดา ท่านทั้งหลายจง (ยังประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่น) ให้ถึงพร้อม ด้วยความไม่ประมาทเถิด” และการนำเอาหลัก “ความไม่ประมาท” แทรกเข้าไปในเวทย์มนตร์คาถา เพื่อหวังผลให้ผู้ที่ยืนคาถาหรือท่องบ่นตั้งตนอยู่ในความไม่ประมาท ทั้งยังเป็นอุบายวิธีในการสั่งสอนธรรมที่ได้ผลอีกทางหนึ่ง โดยหลักความไม่ประมาทมีเนื้อหาสาระสำคัญ ดังนี้

ความไม่ประมาท หมายถึง ความเป็นอยู่อย่างไม่ขาดสติ, ความไม่เผลอ, ความไม่เลินเล่อ เผลอสติ, ความไม่ปล่อยปละละเลย, ความระมัดระวังที่จะไม่ทำเหตุแห่งความผิดพลาดเสียหาย และไม่ละเลยโอกาสที่จะทำเหตุแห่งความดีงามและความเจริญ, ความมีสติรอบครอบ

ความไม่ประมาทเป็นคุณธรรมที่สำคัญยิ่ง กล่าวได้ว่าคำสอนในพุทธศาสนาทั้งหมด เมื่อสรุปแล้ว ก็คือสอนให้เราไม่ประมาท ดังจะเห็นได้จากปัจฉิมโอวาทของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า คือ

“ภิกษุทั้งหลาย บัดนี้เราขอเตือนเธอทั้งหลาย สิ่งทั้งหลายที่ปัจจัยปรุงแต่งขึ้น ย่อมมีความเสื่อมสลายไปเป็นธรรมดา เธอทั้งหลายจงทำหน้าที่ให้สำเร็จด้วยความไม่ประมาทเถิด”^{๘๖}

๒.๒.๒ มุมมองพระพุทธศาสนาต่อเวทย์มนตร์คาถา

ไสยศาสตร์ หรือ เวทย์มนตร์คาถาเป็นเรื่องของความเชื่อมากกว่าเป็นเรื่องของปัญญา ถ้ามีความเชื่อแต่ไม่ใช้ปัญญาเข้าช่วย ก็อาจเข้าถึงความสุขได้เหมือนกัน แต่ความสุขนั้นมักเป็นความสุขชั่วแล่นผิดจากความสุขที่เกิดจากปัญญา ซึ่งอาจเป็นความสุขที่ถาวรก็ได้ เพราะเหตุนี้ ตามหลักพระพุทธศาสนา ถ้าผู้ใดมีปัญญาไตร่ตรองด้วยเหตุผล เห็นจริงตามที่แนะนำไว้ และประพฤติปฏิบัติตนไปตามนั้นโดยลำดับ ก็จะประสบความสุขเป็นขั้นๆ จนกว่าจะบรรลุความสุขที่แท้จริงเป็นที่สุด ซึ่งเรียกว่า นิพพาน เพราะฉะนั้นพระพุทธเจ้าจึงห้ามพระภิกษุไว้ในพระวินัยปิฎกว่า^{๘๗}

๑. ภิกษุเว้นขาดจากการ “เลี้ยวซีฟโดยทางผิด” ด้วย “ติริจฉานวิชา” เช่นอย่างสมณะพราหมณ์ผู้เจริญบางจำพวก ฉันทโกชนะที่เขาให้ด้วยศรัทธาแล้ว ยังเลี้ยวซีฟโดยทางผิดด้วยติริจฉานวิชา เห็นปานนี้ คือ^{๘๘}

ทนายอวัยยะ

ทนายนิมิต

ทนายอุบาทว์

ทนายฝัน

^{๘๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๒๘๔-๒๘๗.

^{๘๗} ที.สี. (ไทย) ๙/๒๑-๒๓/๘-๑๐.

^{๘๘} ที.สี. (ไทย) ๙/๓๖๓/๓๔๒.

ทำนายลักษณะ
 ทำนายหนูกัดผ้า
 ทำพิธีบูชาไฟ
 ทำพิธีเบิกแว่นเวียนเทียน
 ทำพิธีชดแลบบูชาไฟ
 ทำพิธีชดรำบูชาไฟ
 ทำพิธีชดข้าวสารบูชาไฟ
 ทำพิธีเติมเนยบูชาไฟ
 ทำพิธีเติมน้ำมันบูชาไฟ
 ทำพิธีเสกเป่าบูชาไฟ
 ทำพิธีกรรมด้วยโลหิต
 เป็นหมอดูวัยวะ
 ดูลักษณะที่บ้าน
 ดูลักษณะที่นา
 เป็นหมอปลูกเสก
 เป็นหมอผี
 เป็นหมอลงเลขยันต์คุ้มกันบ้านเรือน
 เป็นหมองู
 เป็นหมอยาพิษ
 เป็นหมอแมลงป่อง
 เป็นหมอรักษาแผลหนูกัด
 เป็นหมอทายเสียงนก
 เป็นหมอทายเสียงกา
 เป็นหมอทายอายุ
 เป็นหมอเสกกันลูกศร
 เป็นหมอทายเสียงสัตว์
 แม้ข้อนี้ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง

๒. วิกฤตวันชาติจากการ “เลี้ยงชีพโดยทางผิด” ด้วย “ตริจฉานวิชา” เช่นอย่างสมณะ
พราหมณ์ผู้เจริญบางจำพวก ฉันทโฆชนะที่เขาให้ด้วยศรัทธาแล้ว ยังเลี้ยงชีพโดยทางผิดด้วยตริจฉาน
วิชา เห็นปานนี้ คือ ^{๘๙}

ทลายลักษณะแก้วมณี

ทลายลักษณะผ้า

ทลายลักษณะไม้พลอง

ทลายลักษณะศาสตรา

ทลายลักษณะศร

ทลายลักษณะธนู

ทลายลักษณะอาวุธ

ทลายลักษณะสตรี

ทลายลักษณะบุรุษ

ทลายลักษณะกุมาร

ทลายลักษณะกุมารี

ทลายลักษณะทาส

ทลายลักษณะทาสี

ทลายลักษณะช้าง

ทลายลักษณะม้า

ทลายลักษณะกระบือ

ทลายลักษณะโคอุสภะ

ทลายลักษณะโค

ทลายลักษณะแพะ

ทลายลักษณะแกะ

ทลายลักษณะไก่

ทลายลักษณะนกกระทา

ทลายลักษณะเหี้ย

ทลายลักษณะตุ่น

ทลายลักษณะเต่า

ทลายลักษณะมฤค

^{๘๙} ที.สี. (ไทย) ๙/๑๘/๘-๙.

แม้ข้อนี้ก็เป็ลศึลของเธอประการหนึ่ง

๓. ภิกษุวันชาดจากการ“เลียงซีพโดยทางผิต”ด้วย“ตึรัจฉานวิชา” เช่นอย่างสมณะ
พราหมณผู้เจริญบางจำพวก ฉันโภชนะที่เขาให้ด้วยศรัทธาแล้ว ยังเลียงซีพโดยทางผิตด้วยตึรัจฉาน
วิชา เห็นปานนี้ คือ ดูฤกษ์ยาตราทัพว่า พระราชาจักยกออก เพราะเหตุนี้ๆ^{๙๐}

ดูฤกษ์ยาตราทัพว่า พระราชาจักไม่ยกออก เพราะเหตุนี้ๆ

ดูฤกษ์ยาตราทัพว่า พระราชาภายในจักยกเข้าประชิด เพราะเหตุนี้ๆ

ดูฤกษ์ยาตราทัพว่า พระราชาภายนอกจักถอย เพราะเหตุนี้ๆ

ดูฤกษ์ยาตราทัพว่า พระราชาภายนอกจักยกเข้าประชิด เพราะเหตุนี้ๆ

ดูฤกษ์ยาตราทัพว่า พระราชาภายในจักถอย เพราะเหตุนี้ๆ

ดูฤกษ์ยาตราทัพว่า พระราชาภายในจักมีชัย เพราะเหตุนี้ๆ

ดูฤกษ์ยาตราทัพว่า พระราชาภายนอกจักปราชัย เพราะเหตุนี้ๆ

ดูฤกษ์ยาตราทัพว่า พระราชาภายนอกจักมีชัย เพราะเหตุนี้ๆ

ดูฤกษ์ยาตราทัพว่า พระราชาภายในจักปราชัย เพราะเหตุนี้ๆ

ดูฤกษ์ยาตราทัพว่า พระราชาองค์นี้จักมีชัย เพราะเหตุนี้ๆ

ดูฤกษ์ยาตราทัพว่า พระราชาองค์นี้จักปราชัย เพราะเหตุนี้ๆ

ดูฤกษ์ยาตราทัพว่า พระราชาองค์นี้จักมีชัย เพราะเหตุนี้ๆ

ดูฤกษ์ยาตราทัพว่า พระราชาองค์นี้จักปราชัย เพราะเหตุนี้ๆ

แม้ข้อนี้ก็เป็ลศึลของเธอประการหนึ่ง

๔. ภิกษุวันชาดจากการ“เลียงซีพโดยทางผิต”ด้วย“ตึรัจฉานวิชา” เช่นอย่างสมณ
พราหมณผู้เจริญบางจำพวก ฉันโภชนะที่เขาให้ด้วยศรัทธาแล้ว ยังเลียงซีพโดยทางผิตด้วยตึรัจฉาน
วิชา เห็นปานนี้ คือ^{๙๑}

พยากรณ์ว่า จักมีจันทรคราส

พยากรณ์ว่า จักมีสุริยคราส

พยากรณ์ว่า จักมีนักษัตรคราส

พยากรณ์ว่า ดวงจันทร์ดวงอาทิตย์จักเดินถูกทาง

พยากรณ์ว่า ดวงจันทร์ดวงอาทิตย์จักเดินผิดทาง

พยากรณ์ว่า ดาวนักษัตรจักเดินถูกทาง

พยากรณ์ว่า ดาวนักษัตรจักเดินผิดทาง

^{๙๐} ที.สี. (บาลี) ๙/๑๒๙/๑๖๓.

^{๙๑} ที.สี. (บาลี) ๙/๑๕๙/๑๕๕.

พยากรณ์ว่า จักมีอุกกาบาต

พยากรณ์ว่า จักมีดาวหาง

พยากรณ์ว่า จักมีแผ่นดินไหว

พยากรณ์ว่า จักมีฟ้าร้อง

พยากรณ์ว่า ดวงจันทร์ดวงอาทิตย์และดาวนักษัตรจักขึ้น

พยากรณ์ว่า ดวงจันทร์ดวงอาทิตย์และดาวนักษัตรจักตก

พยากรณ์ว่า ดวงจันทร์ดวงอาทิตย์ และดาวนักษัตรจักมัวหมอง

พยากรณ์ว่า ดวงจันทร์ดวงอาทิตย์ และดาวนักษัตรจักกระจ่าง

พยากรณ์ว่า จันทรคราสจักมีผลเป็นอย่างนี้

พยากรณ์ว่า สุริยคราสจักมีผลเป็นอย่างนี้

พยากรณ์ว่า นักษัตรคราสจักมีผลเป็นอย่างนี้

พยากรณ์ว่า ดวงจันทร์ดวงอาทิตย์เดินถูกทางจักมีผลเป็นอย่างนี้

พยากรณ์ว่า ดวงจันทร์ดวงอาทิตย์เดินผิดทางจักมีผลเป็นอย่างนี้

พยากรณ์ว่า ดาวนักษัตรเดินถูกทางจักมีผลเป็นอย่างนี้

พยากรณ์ว่า ดาวนักษัตรเดินผิดทางจักมีผลเป็นอย่างนี้

พยากรณ์ว่า มีอุกกาบาตจักมีผลเป็นอย่างนี้

พยากรณ์ว่า มีดาวหางจักมีผลเป็นอย่างนี้

พยากรณ์ว่า แผ่นดินไหวจักมีผลเป็นอย่างนี้

พยากรณ์ว่า ฟ้าร้องจักมีผลเป็นอย่างนี้

พยากรณ์ว่า ดวงจันทร์ดวงอาทิตย์และดาวนักษัตรขึ้นจักมีผลเป็นอย่างนี้

พยากรณ์ว่า ดวงจันทร์ดวงอาทิตย์และดาวนักษัตรตกจักมีผลเป็นอย่างนี้

พยากรณ์ว่า ดวงจันทร์ดวงอาทิตย์และดาวนักษัตรมัวหมองจักมีผลเป็นอย่างนี้

พยากรณ์ว่า ดวงจันทร์ดวงอาทิตย์และดาวนักษัตรกระจ่างจักมีผลเป็นอย่างนี้

แม้ข้อนี้ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง

๕. ภิกษุเว้นขาดจากการ“เลี้ยงชีพโดยทางผิด”ด้วย“ตริจฉานวิชา” เช่นอย่างสมณะ
พราหมณ์ผู้เจริญบางจำพวก ฉันทโฆชนะที่เขาให้ด้วยศรัทธาแล้ว ยังเลี้ยงชีพโดยทางผิดด้วยตริจฉาน
วิชา เห็นปานนี้ คือ^{๙๒}

พยากรณ์ว่า จักมีฝนดี

พยากรณ์ว่า จักมีฝนแล้ง

^{๙๒} ที.สี. (บาลี) ๙/๑๘๘/๒๓๕.

พยากรณ์ว่า จักมีภิกษาหาได้ง่าย
 พยากรณ์ว่า จักมีภิกษาหาได้ยาก
 พยากรณ์ว่า จักมีความเกษม
 พยากรณ์ว่า จักมีภัย
 พยากรณ์ว่า จักเกิดโรค
 พยากรณ์ว่า จักมีความสำราญหาโรคมิได้
 นับคะแนนคำนวณ
 นับประมวลแต่งกาพย์ โลกาศาสตร์
 แม้ข้อนี้ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง

๖. ภิกษุวันชาติจากการ“เลี้ยงชีพโดยทางผิด”ด้วย“ติริจฉานวิชา” เช่นอย่างสมณะ
 พรหมณ์ผู้เจริญบางจำพวก ฉันทโภชนะที่เขาให้ด้วยศรัทธาแล้ว ยังเลี้ยงชีพโดยทางผิดด้วยติริจฉาน
 วิชา เห็นปานนี้ คือ^{๙๓}

ให้ฤกษ์อวามงคล (อวามงคล-งานแต่งงานที่เมื่อแต่งแล้วฝ่ายชายจะไปอยู่บ้านฝ่าย
 หญิง)

ให้ฤกษ์วิวาหมงคล (วิวาหมงคล-งานแต่งที่เมื่อแต่งแล้วฝ่ายหญิงจะไปอยู่บ้านฝ่ายชาย)

ดูฤกษ์เรียงหมอน

ดูฤกษ์หย่าร้าง

ดูฤกษ์เก็บทรัพย์

ดูฤกษ์จ่ายทรัพย์

ดูโชคดี

ดูเคราะห์ร้าย

ให้ยามดงครรภ์

ร่ายมนตร์ให้ลั่นกระด้าง

ร่ายมนตร์ให้คางแข็ง

ร่ายมนตร์ให้มือสั้น

ร่ายมนตร์ไม่ให้หูได้ยินเสียง

เป็นหมอทรงกระจก

เป็นหมอทรงหญิงสาว

เป็นหมอทรงเจ้า

^{๙๓} ที.สี. (บาลี) ๙/๒๑๘/๒๗๐.

บวงสรวงพระอาทิตย์

บวงสรวงท้าวมหาพรหม

ร่ายมนต์พ่นไฟ

ทำพิธีเชิญขวัญ

แม้ข้อนี้ก็เป็นศิลปะของเธอประการหนึ่ง

๗. วิกฤตการณ์จากการ“เลี้ยงชีพโดยทางผิด”ด้วย“ตริจฉานวิชา” เช่นอย่างสมณะ
พราหมณ์ผู้เจริญบางจำพวก ฉันทโนชนะที่เขาให้ด้วยศรัทธาแล้ว ยังเลี้ยงชีพโดยทางผิดด้วยตริจฉาน
วิชา เห็นปานนี้ คือ^{๙๔}

ทำพิธีบนบาน

ทำพิธีแก้บน

ร่ายมนตร์ขับผี

สอนมนตร์ป้องกันบ้านเรือน

ทำกะเทยให้กลับเป็นชาย

ทำชายให้กลายเป็นกะเทย

ทำพิธีปลุกเรื้อน

ทำพิธีบวงสรวงพื้นที่

พ่นน้ำมนต์

รดน้ำมนต์

ทำพิธีบูชาไฟ

ปรุงยาสำรอก

ปรุงยาถ่าย

ปรุงยาถ่ายโทษเบื้องบน

ปรุงยาถ่ายโทษเบื้องล่าง

ปรุงยาแก้ปวดศีรษะ

หุงน้ำมันหยอดหู

ปรุงยาตา

ปรุงยานัตถ์

ปรุงยาทาแก้

ปรุงยาทาสมาน

^{๙๔} ที.สี. (บาลี) ๙/๒๐๑/๒๕๕.

ป่ายยาตา

ทำการผ่าตัด

รักษาเด็ก

ใส่ยา ชะแผล

แม้ข้อนี้ก็เป็นศิลปะของเธอประการหนึ่ง^{๙๕} ภิคุทั้งหลาย ภิคุไม่พึงเรียนดิรัจฉานวิชา รูปใดเรียน ต้องอาบัติทุกกฏ^{๙๖}

อนึ่ง จากจำนวนของ“ดิรัจฉานวิชา”ทั้งหมดที่ได้กล่าวมานี้ ก็ทำให้ทราบได้ว่า วิชาแต่โบราณมานั้นมีอยู่หลากหลายมากแสดงถึงความหลากหลายของผู้คนที่เข้ามาบวชในศาสนาพุทธได้เป็นอย่างดี และยังแสดงว่าผู้ที่เข้ามาบวชในศาสนาพุทธตั้งแต่โบราณมานั้น คือ ผู้ที่มีความรู้จากหลากหลายสาขาอาชีพและวรรณะ ตั้งแต่พ่อค้า นักฝึกสัตว์ หมอดู หมอยา คนต่างศาสนา นักรบ กษัตริย์เชื้อพระวงศ์

แต่ก็เป็นที่น่าแปลกกว่า แม้แต่วิชาความรู้ที่สามารถใช้เพื่อช่วยเหลือผู้คนได้อย่างวิชาการรักษาโรคและบรรเทาอาการเจ็บป่วยต่างๆ ก็ยังถูกบัญญัติไว้ในมหาศีลนี้ด้วยเช่นกัน หากเป็นเช่นนี้ จะให้ตีความหมายความเอาว่า ภิคุห้ามช่วยเหลือผู้คนก็คงจะไม่ใช้อย่างแน่นอน เพราะการโปรดสัตว์ คือหน้าที่ของทายาทพระศาสนา

ในมุมมองทางพุทธศาสนามองลัทธิไสยศาสตร์ คือ การรวมอำนาจจิต ซึ่งได้รับการอบรมและฝึกฝนให้มีความยึดมั่นเชื่อถืออย่างจริงจัง ดำเนินการไปตามหลักของไสยศาสตร์ ก็จะสามารถแสดงอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ได้ ด้วยกระแสคลื่นแห่งพลังอำนาจจิตอันแรงกล้า ของมโนสมาธิ จิตตานุภาพ จึงเป็นบ่อเกิดแห่งอำนาจมหัศจรรย์อันยิ่งใหญ่^{๙๗}

ตามหลักของพระพุทธศาสนา ผู้บำเพ็ญตนทางวิปัสสนาญาณ ได้มานสมาบัติแล้ว ก็สามารถแสดงปาฏิหาริย์ได้ตามภูมิของตน เมื่อครั้งพุทธกาล พระเทวทัตเถระ ผู้สำเร็จรูปมาน ก็ยังสำแดงฤทธิ์ปาฏิหาริย์ จำแลงแปลงกาย ให้พระเจ้าอชาตศัตรูราชกุมารทรงเลื่อมใสได้^{๙๘}

ส่วนอารมณ์ของรูปมานั้น ใช้กลิ่นบ้าง ใช้คาถาอาคมบ้าง หรืออย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อให้เกิดพลังจิตอันแน่วแน่เป็นหนึ่งเดียว เพื่อสำเร็จกิจในการสำแดงอิทธิปาฏิหาริย์ต่างๆ แม้แต่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์มิได้ทรงปฏิเสธเสียทีเดียวว่า การกระทำฤทธิ์แสดงปาฏิหาริย์นั้นเป็นสิ่งไม่บังควร แต่พระองค์ยังทรงยกย่องอิทธิปาฏิหาริย์บ้างเหมือนกัน ดังจะเห็นได้ว่า

^{๙๕} ที.สี. (บาลี) ๙/๒๐๓/๒๕๖.

^{๙๖} วิ.จู. (ไทย) ๗/๒๘๗/๗๒-๗๓.

^{๙๗} พินิจ จันทร, **อมตะความเชื่อย้อนยุคพราหมณ์-พุทธ**, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บุ๊คเอ็กเพรส, ๒๕๕๒), หน้า ๑๑.

^{๙๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒-๑๓.

พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้พระโมคคัลลาเถระ ไปทรมานบุคคลต่างๆ ที่มีทิฐิมานะแรงกล้า ด้วยการแสดงฤทธิ์อิทธิวิธีให้ยอมจำนนได้ แต่การใช้ฤทธิ์วิธีต่างๆ ไม่ใช่หนทางแห่งความหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดใน วัฏฏะสงสารได้ ถึงแม้จะสำแดงฤทธิ์ได้ ก็ยังต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในวงจรแห่งความทุกข์อยู่ไม่มีสิ้นสุด^{๙๙}

ส่วนเกจิอาจารย์ทั้งเถรวาทและมหายาน มีพระคณาจารย์ผู้เชี่ยวชาญสั่งสอนเวทมนต์ต่างๆ ได้แก้ไขดัดแปลงวิชาไสยศาสตร์ โดยการคัดเอามนต์ต่างๆ ของพราหมณ์ออก นำเอาพระพุทธรูปของพระพุทธเจ้าบรรจุใส่แทน และปะปนกับมนต์ของพราหมณ์บ้าง โดยถือว่า มนต์ของพราหมณ์ยังมีอำนาจศักดิ์สิทธิ์อยู่ แต่ก็ยังเชื่อว่า พระพุทธรูปของพระพุทธเจ้าจะต้องมีอำนาจมากกว่ามนต์ของพราหมณ์ จึงได้ทำการร้อยกรอง แล้วนำไปใช้ในวิชาไสยศาสตร์ ปรากฏว่า ได้ผลดียิ่ง จึงได้มีการร่ำเรียนสืบทอดกันมาจนตราบเท่าทุกวันนี้^{๑๐๐}

สรุปว่า พุทธศาสนามองว่าไสยศาสตร์ หรือเวทย์มนตร์คาถา เป็นศาสตร์ที่วาดด้วยคติความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อิทธิฤทธิ์ ปาฏิหาริย์ สิ่งเร้นลับ หรืออำนาจเหนือธรรมชาติ ที่มีลักษณะเป็นการหวังพึ่งอำนาจภายนอกหรือการดลบันดาลจากอำนาจภายนอก มีต้นกำเนิดมาจากบทสวดในคัมภีร์พระเวท และยังพบอีกว่า ไสยศาสตร์ยังเป็นเรื่องที่ไม่อาจพิสูจน์ได้แน่นอนว่ามีผลจริงหรือไม่ การหวังพึ่งไสยศาสตร์นั้นก็มีข้อจำกัดอยู่มาก และที่สำคัญคือไม่อาจนำไปสู่การพ้นทุกข์ได้ เพราะที่สุดของไสยศาสตร์อาจแสดงฤทธิ์ต่างๆ ได้ก็เป็นเพียงชั้นโลกียะ อภิญญา ยังเกี่ยวข้องอยู่กับโลก อยู่ในวิสัยของปุถุชน^{๑๐๑}

๒.๓ ความเชื่อเรื่องเวทย์มนตร์คาถาในสังคมล้านนา

เวทย์มนตร์คาถาเป็นความเชื่อที่ฝังลึกในสังคมล้านนา เป็นสิ่งซึ่งสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิต ความเชื่อของสังคมล้านนาโบราณ จากบรรพบุรุษสู่รุ่นปัจจุบัน จากจารีกล้านนาอันเป็นเอกสารโบราณนี้เองที่นางสาวธนพร แดงขาว นักวิชาการวัฒนธรรม สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้ทำการวิจัยโดยทุนสนับสนุนของ สวช.เรื่อง "การศึกษาวิถีชีวิตและความเชื่อของชาวล้านนาจากจารีกล้านนา" โดยเป็นการศึกษาวิเคราะห์วิถีชีวิต สังคม ความเชื่อของชาวล้านนาในทุก

^{๙๙} อภิชาติ ประสิทธิ์ศาสตร์, พระพุทธศาสนาหายาน, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร :โรงพิมพ์มหาหมกุฎราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๑๕๕-๑๕๖.

^{๑๐๐} ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์, มอญมูมิเบต มุมมองทางศาสนาและวัฒนธรรมของธิเบต, กรุงเทพมหานคร : ส่องสยาม, ๒๕๔๖), หน้า ๗๑.

^{๑๐๑} พระครูวิชิตธรรม, “การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดไสยศาสตร์เป็นสื่อเข้าถึงพุทธธรรม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๖.

ชนชั้น จากข้อมูลในจารึกล้านนาที่มีการจารึก ตั้งแต่ พ.ศ. ๑๘๒๒-๒๔๗๘ จำนวน ๑๘๖ หลัก ที่พบบริเวณ ใน ๘ จังหวัดภาคเหนือ ได้แก่ พะเยา เชียงราย เชียงใหม่ น่าน ลำปาง ลำพูน แพร่และแม่ฮ่องสอน เน้นในเรื่องวิถีชีวิตด้านกิจกรรมทางศาสนาของสังคมอาณาจักรอันได้แก่กษัตริย์ เจ้าเมืองและชาวบ้าน และสังคมพุทธจักรที่เกี่ยวข้องกับพระสงฆ์ การเป็นข้าวัดหรือข้าพระ (หมายถึงการถวายคนให้เป็นผู้ดูแลพระสงฆ์ รวมทั้งดูแลวัดและผลประโยชน์ของวัด เนื่องจากสมัยก่อนวัดในล้านนา รุ่งเรืองมาก จึงต้องมีข้าวัดหรือข้าพระคอยดูแลและถือเป็นการทำบุญอย่างหนึ่ง) รวมถึงความเชื่อของชาวล้านนาที่ปรากฏในจารึกดังกล่าวข้างต้น ซึ่งในที่นี่ ทางกลุ่มประชาสัมพันธ์ สวช. กระทรวงวัฒนธรรมจะขอนำเฉพาะเรื่องความเชื่อของชาวล้านนามาเสนอ เพื่อให้เห็นถึงแนวคิดและความศรัทธาที่สืบเนื่องมาจากอดีตว่าเป็นเช่นไร จึงมีผลต่อการดำเนินชีวิตดังที่เห็นอยู่ในปัจจุบัน^{๑๐๒}

จากการศึกษาวิเคราะห์จารึกข้างต้นพบว่า ชาวล้านนามีความเชื่อในคำสอนทางพุทธศาสนาเป็นสำคัญ โดยมีความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ และความเชื่อทางโหราศาสตร์ผสมผสานอยู่ด้วย คือ

๑. ความเชื่อในคำสอนของศาสนาพุทธ ได้แก่ ความเชื่อในกฎแห่งกรรม ชาวล้านนาเชื่อว่าการทำดีย่อมได้รับผลดีตอบแทน เช่น การทำบุญทำนบบำรุงพุทธศาสนา ก็จะทำให้ผู้ทำบุญพบแต่สิ่งที่ดีงาม คิดสิ่งใดก็สมปรารถนา เชื่อในเรื่องนิพพาน เชื่อว่าหากตนได้บรรลุนิพพานก็จะหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด ดังนั้น จึงมุ่งทำบุญให้ตนเองหลุดพ้นจากการเกิด แก่ เจ็บ ตาย เชื่อว่าพุทธศาสนายุคพระสมณะโคตมจะสิ้นสุดเมื่อมีอายุ ๕,๐๐๐ ปี ชาวล้านนาจึงมุ่งทำบุญเพื่อต่ออายุพุทธศาสนา ในขณะเดียวกันก็เชื่อว่าจะมียุคพระศรีอาริยมตตไตรยต่อเนื่องจากนั้น จึงทำบุญเพื่อขอให้ตนได้ไปเกิดเป็นพระหรือพระอรหันต์ในยุคนั้น นอกจากนี้ชาวล้านนายังเชื่อและศรัทธาในเรื่องพระธาตุเป็นอย่างมาก ดังปรากฏว่าสถานที่สำคัญๆ ทุกเมืองจะกล่าวถึงที่ประดิษฐานของพระบรมสารีริกธาตุ และเชื่อว่าผู้ที่ได้สักการะพระธาตุอันเป็นกระดูกของพระพุทธเจ้าจะเกิดสิริมงคลแก่ตน ความเชื่อเรื่องเทวดาพุทธ ชาวล้านนาเชื่อว่าเทวดาที่ปรากฏในคำเทศนาของพระพุทธองค์ เช่น พระอินทร์ พระพรหม ท้าวจัดโลกบาลเป็นสัญลักษณ์แห่งคุณงามความดี และอยู่ในภพภูมิที่สูงกว่ามนุษย์ และจะคอยปกป้องคุ้มครองผู้ที่กระทำความดี จึงให้ความเคารพสักการะเทวดาเหล่านี้ด้วย ความเชื่อในเรื่องการอุทิศส่วนบุญส่วนกุศล ชาวล้านนาเชื่อว่าผลบุญที่ทำจะสามารถอุทิศให้แก่บุคคลที่ล่วงลับไปแล้วได้ และยังสามารถอุทิศให้แก่บุคคลที่มีชีวิตอยู่ให้มีความสุข ความสมหวังได้ด้วยเช่นกัน ดังจะเห็นได้จากคำอธิษฐานที่ปรากฏในจารึกที่ต่างๆ

๒. ความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ นอกจากจะนับถือพระพุทธศาสนาแล้ว ชาวล้านนายังเชื่อในสิ่งที่เหนือธรรมชาติ นับถือในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และวิญญาณต่างๆ ในธรรมชาติที่ช่วยปกป้อง

^{๑๐๒} ศรีเลา เกษพรหม, **ประเพณีชีวิต คนเมือง**, (เชียงใหม่: นพบุรี, ๒๕๔๔), หน้า ๑๘.

คุ้มครองให้ผู้คนในสังคมอยู่เย็นเป็นสุข ดังที่ปรากฏอยู่ในจารึก ๒ เรื่อง คือ ความเชื่อในเรื่องเรือนยันต์ อันเป็นคาถาที่ก่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลในการทำกุศลกิจกรรม หรือเป็นคาถาขับไล่สิ่งชั่วร้าย มิให้เกิดขึ้น ความเชื่อเรื่องเสื่อบ้าน เสือเมืองและเสื้อมัด เสื่อบ้านจะหมายถึง วิญญาณที่คอยให้ความอนุเคราะห์แก่คนในหมู่บ้าน ส่วนเสือเมือง หมายถึง วิญญาณของเจ้าเมืององค์ก่อนๆ หรือวีรบุรุษที่คอยให้ความคุ้มครองและอนุเคราะห์ดูแลคนทั้งเมือง และเสื้อมัด คือ วิญญาณที่คอยปกป้องดูแลวัด ซึ่งในปัจจุบันชาวล้านนาก็ยังมีความเชื่อในเรื่องนี้อยู่ ดังจะได้เห็นบางบ้านมีหิ้งบูชาบรรพบุรุษหรือหรือหิ้งผีปู่ย่า หรือในหมู่บ้านก็จะมีสถานที่ตั้งของเสื่อบ้านหรือผีหมู่บ้านอยู่ โดยทุกปีชาวบ้านจะมีการจัดของไปเซ่นไหว้ จากนั้นก็นำมาแจกจ่ายกันกิน

๓. ความเชื่อในเรื่องโหราศาสตร์ ในเรื่องฤกษ์ยามยามดี ชาวล้านนาเมื่อจะประกอบกรทำบุญทำกุศลซึ่งถือว่าเป็นสิ่งที่ดีงาม ก็จะต้องดูฤกษ์ยามที่เป็นมงคลควบคู่กันไปด้วย ซึ่งความเชื่อนี้จะปรากฏให้เห็นในวงดวงหรือดวงฤกษ์ที่จารึกในตอนบนสุด และจารึกที่เป็นการบอกปี เดือน วัน ดีถินาที่ฤกษ์ของการทำกิจกรรมนั้นๆ รวมถึงวงดวงชะตาของโบสถ์ วิหารหรือวัดด้วย อันแสดงให้เห็นว่าความเชื่อทางโหราศาสตร์สามารถผสมผสานกับความเชื่อทางพุทธศาสนาอย่างลงตัว

กล่าวโดยสรุปคือ ชาวล้านนามีความเชื่อในคำสอนของพุทธศาสนาเป็นหลักสำคัญ และใช้เป็นแนวทางการดำเนินชีวิต อีกทั้งใช้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ จึงส่งผลให้ชาวล้านนามุ่งเน้นที่จะประกอบกรบุญการกุศล นอกจากนี้ก็ยังมีมีความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ เช่น เรือนยันต์ ที่เป็นเวทย์มนต์คาถาที่คอยปิดเป่าสิ่งชั่วร้ายให้ออกไป และยังมีความเคารพต่อเสื่อบ้าน เสือเมือง ซึ่งก็คือวิญญาณของบรรพบุรุษหรือวีรบุรุษ ที่เชื่อว่ายังคงอยู่และคอยคุ้มครองให้ความช่วยเหลือแก่ลูกหลาน โดยจะมีพิธีกรรมที่แสดงออกถึงความเชื่อด้วยการเซ่นไหว้เป็นประจำทุกปี นอกเหนือจากนี้ชาวล้านนายังเชื่อเรื่องการดูฤกษ์ยามยามดีอันเป็นเวลามงคลในการประกอบกุศลกรรมต่างๆ ด้วย^{๑๐๓}

ความเชื่อของชาวล้านนาเหล่านี้ หลายคนอ่านแล้ว อาจคิดว่าก็ไม่ต่างอะไรกับคนปัจจุบันที่เชื่อทั้งในเรื่องพุทธศาสนา โหราศาสตร์ และสิ่งเหนือธรรมชาติ แต่โดยความเป็นจริงแล้วความเชื่อของชาวล้านนาดังกล่าวเป็นความเชื่อสั่งสม ที่ผ่านการสั่งสอน และปลูกฝังจากคนรุ่นหนึ่งสู่อีกคนหนึ่ง ที่สืบทอดต่อเนื่องกันมาด้วยระยะเวลาอันยาวนาน จึงปรากฏเป็นหลักฐานให้เห็นเด่นชัดทั้งในโบราณสถาน โบราณวัตถุ และจารึกต่างๆ ตามที่กล่าวข้างต้น และเป็นความเชื่อที่มุ่งเน้นให้คนประกอบคุณงามความดีโดยมีจุดมุ่งหมายให้เกิดความสุข ความเจริญแก่ตน ครอบครัว ชุมชนและบ้านเมือง มิใช่สอนให้คนงมงาย เห็นแก่ตัว หรือเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวและพรรคพวกเป็นที่ตั้งโดยใช้ศาสนาบังหน้า หรือชักจูงไปสู่ความเป็น "วัตถุนิยม" ดังที่เห็นในสมัยนี้ ที่บางแห่งยังมีความเชื่อทางไสยศาสตร์อันถือเป็นมนต์ดำมาเกี่ยวข้องด้วย อย่างไรก็ตาม ในยุคโลกาภิวัตน์ที่โลกมีความเปลี่ยนแปลง

^{๑๐๓} สงวน โชติสุขรัตน์, ประเพณีไทย ภาคเหนือ, (เชียงใหม่: สงวนการพิมพ์, ๒๕๑๑), หน้า ๕-๖.

อย่างรวดเร็วเช่นนี้ ความเชื่อบางอย่างก็ได้สูญหายไปกับกาลเวลาและข้อเท็จจริงทางวิทยาศาสตร์ แต่ความเชื่อหลายอย่างก็ยังคงอยู่ เพื่อท้าทายให้พิสูจน์ถึงสัจธรรมความเป็นจริงแห่งชีวิตที่คนทั้งหลายไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ดังเช่น เรื่อง กฎแห่งกรรม ของพระพุทธองค์ ที่หลายๆ คนพูดว่า ยุคนี้ เป็นยุคกรรมติดจรวด เห็นผลทันตา ทันใจ

(ก) ความเชื่อเรื่องเวทย์มนตร์คาถาในล้านนา

ความเชื่อเรื่องเวทย์มนตร์คาถาของชาวล้านนานอกจากจะเชื่อเรื่องความศักดิ์สิทธิ์แล้ว ความเชื่อของชาวล้านนายังเชื่อในตำราของดีจากปืบสาประกอบด้วยประเพณีการสืบชาติ^{๑๐๔} พิธีส่งเคราะห์และกรรมส่งเคราะห์ วิธีส่งไฟไหม้ วิธีบูชาข้าวจืดกุ๊ปแด่พระพุทธเจ้า (ข้าวคู่อายุ) วิธีส่งจน วิธีส่งแถน วิธีส่งเคราะห์นระรา วิธีบูชาเตวดา ๙ หมู วิธีส่งอุบาทว์รวม คำบูชาส่งแมงบั้ง แมงเพียง นก หนูกวนควีข้าวและหน่วยไม้ วิธีหามือจันวันดี วิธีลงวันฟ้าตีแสง วิธีหาเกณฑ์เดือน วิธีหาดีวัน วันเสีย ประจำเดือน วันจุม-วันฟู วิธีหายามดี การหาวันดีแบบง่ายๆ โฉลกวันแบบโบราณ (วันไชยฤกษ์) ปีที่เป็นศัตรูกัน ปีที่เป็นมิตรกัน เดือนที่เป็นศัตรูกัน เดือนที่เป็นมิตรกัน วันที่เป็นมิตร วันมิตรน้อย วันที่เป็นศัตรูใหญ่ วันที่เป็นศัตรูน้อย วันมหาโชคหลวง วันดีหัวเรียงหมอน วิธีนับโฉลกแบ่งบ้านเรือนใหม่ ตำราขึ้นบ้านใหม่เรือนใหม่ ศิริแปดประการ ดูกำเนิดปี ดูกำเนิดเดือน สร้างบูชาธรรมชาติปี สร้างธรรมชาติเดือนเกิด สร้างธรรมชาติวันเกิด ของทำบุญประจำปีเกิด พระประจำวันเกิด ตำราวันการ สร้างพระพุทธรูป เจดีย์ อุโบสถ วิหาร ตำราวิธีการสร้างพระพุทธรูป พิธีอบรมสมโภชน์ พุทธรูปแบบโบราณ

คาถาครุบาศรีวิชัย นักบุญแห่งล้านนาไทย คาถาป้องกันภัยสารพัด คาถาพระโมคคัลลาน์ เถรเจ้าดับไฟนรก คาถาพระแก้วมรกต คาถามหานิยม คาถามหาเสน่ห์คนรักหุม คาถาธนูวู คาถาอิติปิโสสะต้อน คาถาอุโบสถน้ำ คาถาไขดำพระพุทธรูป (พระพุทธเจ้า) คาถาเบิกพระเนตร (เปิดตาพระเจ้า) คาถามงกุฎพระเจ้า คาถาเรียกคุณพ่อคุณแม่คุณพระธรรม คานะโมต้น คาถาปิดตวารถตั้งเก้า คาถาดับท้องมหาสมัยสูตร คาถาดับต้องกรรมยี่ฝักกล้วย คาถาพระสิวลีใช้ทางโชคลาภ คาถาพระเจ้าสิบหกพระองค์ พระคาถายันทุน หัวใจพระฉิมพลี อิติปิโสถอยหลัง คาถาพญานกการเวก หัวใจอิติปิโส คำอาราธนาพระเครื่อง คาถาเป่าถอนพิษเจ็บปวดต่างๆ คาถาเป่ามะเฮ้งฟ้าม่าน คาถาฟ้าฟักบางแห่ง เรียกฝนแสนห่า คาถาเสดาะ คาถาพระเจ้าห้าพระองค์ (ของเก่า) คาถามัดจิตมหาเสน่ห์ คาถาพระเจ้าล้านบาตร คาถาเป่าพิษตั้งมวล คาถาเป่าแก้พิษสัตว์ทุกอย่าง คาถามหาเสน่ห์ คาถาหัวใจพุทธา คาถา

^{๑๐๔} มณี พะยอมยงค์, ศิริรัตน์ อาสนะ, เครื่องสักการะในล้านนาไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (เชียงใหม่ : ส.ทรัพย์การพิมพ์, ๒๕๓๘), หน้า ๑๔๔.

หัวใจทองกระฉับ คาลาหัวใจปารมี คาลาเสือโคร่ง คาลาบุชาดวงชาตา คาลาชั้นครูชั้นชั้น พระคาลาเรียกเวทย์มนต์เข้าตัว

แบบอย่างจุดหรือเจิม ยันต์อิติปิโสแปดด้านและหมวกเหล็กพระเจ้า ยันต์เทียนขึ้นบ้านใหม่ ยันต์เทียนแก้อาถรรพ์ ยันต์แก้เคราะห์สามชั้น ยันต์พระเจ้าปิ่นเคราะห์ทั้งสี่ ยันต์พันเคราะห์ทั้งปวง ยันต์คลาดแคล้ว ยันต์พระโพธิสัตว์หลักเคราะห์ ยันต์พุทธคุณ ยันต์ฉิมพลี ยันต์ทำรัก ยันต์มหาเสน่ห์ ยันต์ทำผิวเมีย ยันต์สืบชะตา ยันต์ทำรักทำเล็ก ยันต์ทำผิวเมียอีกแบบหนึ่ง ยันต์พระยาเต่าคำ ยันต์ทำรักทำเล็กอีกแบบหนึ่ง ยันต์สญูความ ยันต์เอาโชคลาภ ยันต์คนรักคนหลง ยันต์องค์พระเมตตา ยันต์พระเจ้าห้าพระองค์ ยันต์ทำให้ชีวิตยืนยาวเจริญรุ่งเรือง ยันต์มหาโมคคัลลานเถร ยันต์เอาโชคลาภอายุยืนลดเคราะห์ ยันต์ทำศัตรู ยันต์ทำให้คนรักคนหลง ยันต์สะเดาะเคราะห์ ยันต์พระโพธิสัตว์เออแม่ข้ามน้ำ ยันต์เทียนรับโชค ยันต์มหานิยม ยันต์ลดโทษ ยันต์คนบ่มีปาก ยันต์ฉิมพลีเดินดง ยันต์หัวเสา ยันต์แปดทิศ ยันต์รองตีนเสา ยันต์ติดบ้านเรือนป้องกันภัย ยันต์ติดบ้านเรือนจำเริญข้าวของชุ่มเย็น ยันต์ป้องกันผีปีศาจร้าย ยันต์ตุงเรียกลาภ ยันต์แสนนกคุ้ม ยันต์ป้องกันภัยยะทั้งปวง ยันต์ลงผ้าเช็ดหน้า ยันต์ขวัญถุง ยันต์ธงโชคลาภ ยันต์ปลาตะเพียนทอง ยังอ้อมโหลย ยันต์ดอกไม้สวรรค์ ยันต์แก้วมณีโชติ ยันต์ทำคนอีกแบบหนึ่ง ยันต์ป้องกันเด็กร้องไห้โดยไม่รู้สาเหตุ ยันต์มหาเสน่ห์ ยันต์ม้าเสนพาง ยันต์จิ้งจกสองหาง ยันต์หนีบ ยันต์เมตตามหานิยม ยันต์ทำรัก ยันต์ลงใบกล้วยให้รักเรา ยันต์ลงใบพลูกินเป็นเสน่ห์ ยันต์ทำตะกรุดเมตตามหานิยม ยันต์ราชสีห์ ยันต์ทำตะกรุดป้องกันตัวเมื่อเข้าสงครามและเข้าป่า ยันต์พระยาอินทร์ ยันต์กันพ่อเกิดแม่เกิด ยันต์ทำตะกรุดป้องกันสรรพภัย ยันต์ทำตะกรุดฝึกกลัว ยันต์ทำตะกรุดคลาดแคล้ว ยันต์ทำตะกรุดกลับใจคนให้รักเรา ยันต์เขียนใส่ผ้าคนรักคนหลง ยันต์เขียนใส่ตลับสีผึ้ง ยันต์มีอำนาจมีฤทธิ์ ยันต์กันตุ้ลองภูตผีปีศาจร้ายและถอนคุณไสย ยันต์พุทธจักร ยันต์บอกชะระบัต ยันต์เสือโคร่งแสนดำ ยันต์สรรพป้องกันภัยยะคำชาวยติ ยันต์เรียกเงินเรียกทอง ยันต์บรรจุพระพุทธรูปที่สร้างใหม่ ๑๖ ยันต์ ยันต์ดอกบัวคำเก้ากาบ ยันต์ปารมีสามสิบทิศของครูบาศรีวิชัย^{๑๐๕}

ตำราเวทย์มนตร์คาลาและยันต์ล้านนาประกอบด้วยคำไหว้ครู คำไหว้พระปี่สสะหนู คาลาดอกไม้ทิพย์เมืองสวรรค์ บารมี ๓๐ ทิศ คำบูชาพระมหาอุปคุต คำบูชาขอลาภพระมหาอุปคุต คำบูชาพระบัวเข็ม คาลามณีจินดา คาลามหาตัน คาลापิกอาสนะกันลอง คาลาม้างค์ถลึงกันตู้ คาลาพระเจ้าเผือกปาก คาลานกยุงคำ คาลานกเค้าตัวผู้ คาลานกเค้าตัวเมีย คาลาข้างโขง คาลาเสน่ห์หน้าหมา คาลาอื่น คาลาบัวเก้ากาบ คาลาปราบผียักษ์ทั้งหลาย คาลาสัมป่อยหลวง พระคาลามงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว คาลาเสริมทรัพย์ คาลามหาลาภ (มหาเศรษฐี) คาลาบูชาขอลาภ คาลาพระฉิมพลี (พระสี

^{๑๐๕} อุทุม รุ่งเรืองศรี และศรีเลา เกษพรหม, สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ, เล่ม ๕, ๒๕๓๘ (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์ ๒๕๔๔), หน้า ๔๔.

วลี) พระคาถาพระคะวัมบตี (พระกัจจายนะ) คาถาขอลาภ ๗ วัน คาถาหัวใจพระฉิมพลี คาถาบูชาพระอุปัฏฐกา คาถาบูชาพระพิฆเนศวร พระคาถาชินบัญชร คาถาพระธรรมไตรสรณคมน์ โพชนังคปริตร คาถาเทพอุณหิส วัฏฏกปริตร (นกคุ้ม) องค์สิมมาลปริตร คาถาพระมหาเถรอุปัฏฐกมัตถมาร คาถาबारมี ๓๐ ทัก คาถาพระมหาโมคคัลลานะต่อกระดูก คาถาพระมหาเถรอุปัฏฐก พระคาถาबारมี ๓๐ ทัก

ยันต์อิตปิโส ยันต์จักรพัทธราชราช ยันต์นาคเสนเบญจฤทธิ์ ยันต์โศกทรัพย์ ยันต์พระยา ร้อยเอ็ดหัวเมือง ยันต์รูปเงาะ ยันต์น้ำบ่อทรายคำ ยันต์พระยาอินทรา ยันต์พระพุทธรเจ้าโปรดโลก ยันต์ดอกไม้เมืองสวรรค์ ยันต์เสน่ห์หานิยม ยันต์อาการ ๓๒ ยันต์แก้วมณีโชติ ยันต์พุทธรุณ ๕๖ ยันต์ธรรมคุณ ๓๘ ยันต์หงสวดี ยันต์อักษร ๓๓ ลูก ยันต์แก้วสารพัดนึก ยันต์นาคกลืนหาง ยันต์ นกคุ้ม ยันต์สุวรรณหงส์คำ ยันต์คลาดแคล้ว ยันต์มหานิยม ยันต์แก้วมณีให้โชค ยันต์พบโชคป้องกันภัย ยันต์ขวัญถุง ยันต์สิริแปดเล่ม ยันต์แมลงวันทอง ยันต์ช้างเผือกโทน ยันต์พระพุทธรเจ้าภานุในอุโมงค์ คำ ยันต์จักรวรรษมณีโชติ ยันต์จิ้งจกสองหาง ยันต์เทียนมหาเสน่ห์ ยันต์เทียนโชคกลาง ยันต์เทียน สรรพปิยะ ยันต์มหากัจจายยะเถรเจ้า ยันต์ป้องกันโรคภัย ยันต์เทียนสืบชะตา ยันต์เทียนพระโพธิสัตว์ ข้ามแม่น้ำ ยันต์เทียนแก้อาถรรพณ์บ้านเรือน ยันต์ป้องกันผีทั้งหลาย ยันต์เทียนสี่เล่ม เล่มที่หนึ่งอยู่ไม่ ดิจุดบูชาที่สุขสวัสดิ์ เล่มที่สองป้องกันคุณไสยทุกประการ เล่มที่สามได้โชคกลาง เล่มที่สี่ได้ลูกได้เมีย ยันต์เทียนสืบชะตาบูชาในวันเกิดและเดือนเกิด ยันต์เทียนคลาดแคล้วจากสิ่งชั่วร้าย ยันต์เทียนเอาโชค เอาลาภ ยันต์ลงใส่สายดาบชนะศัตรู ยันต์ป้องกันสรรพคาถาคุณไสยต่างๆ ยันต์ตรีนิสิงเหทั้งสามแบบ ยันต์พิสสนุทั้งห้า ยันต์กำสะทอน ยันต์ชุมนุมดาวเคราะห์ทั้งแปด ยันต์อากัฏฐสองแบบของพม่าและ ไทใหญ่ ยันต์พญาไก่เผือก ยันต์พุทธรุณ ยันต์ ๑๒ มหาไชยะ ยันต์กระทุ้สึแบบ ยันต์พระเจ้าห้า พระองค์ ยันต์ป้องกันสัตว์มีพิษตระกูลงู ยันต์คงกระพันชาตรี ยันต์ชนะผี ยันต์เทียนมหานิยม ยันต์ แหนบ ยันต์กะคะวัมปัตติเถร ยันต์เก้ายอด ยันต์ป้องกันตัว ยันต์ฝึกกลัว ยันต์ป้องกันสัพพะ ยันต์เสือ เียน ยันต์เสือเียนอีกแบบหนึ่ง ยันต์หมูปอด ยันต์มหาตัน ยันต์หมาตันหลวง ยันต์จันทฆาต ยันต์พัน ช่อง ยันต์กันลูกกระสุน ยันต์กันภัย ยันต์ยอดทานพระพุทธรเจ้า ยันต์ปิ่นยังไม่ถูก ยันต์หมุค่นังเหล็ก ยันต์พระพุทธรเจ้าสิบแปดพระองค์ ยันต์พระมหาปาลิบทลูก ยันต์แมงป่อง ยันต์สัพพะยันต์ ยันต์นพ เเคราะห์ทั้งเก้า ยันต์เหาคำ ยันต์กันตะขาบ ยันต์มัดเราไม่ได้ ยันต์แรงเผือก ยันต์อักษรพระสิหิงค์ ยันต์แท่งเหล็กตัน ยันต์หมุค่นังกระพันชาตรี ยันต์นาคอิทธิฤทธิ์ ยันต์ชนะศัตรู ยันต์สิริมงคล ยันต์สาว รักสาวหลง ยันต์พระยาสุวรรณมิงสา ควายเขาคำ ยันต์ม้าเสพนางสุรัสวดี ยันต์ทำเสน่ห์หญิงสาว ยันต์ปลากั้งเผือกทำรักทำศัตรู ยันต์เทียนทำรักทำเลิก ยันต์เทียนผ่าจ้าน ยันต์เทียนลิงลม ยันต์เทียนปิ ยะ ยันต์เต่าคำ ยันต์แมงวันคำ ยันต์ทำผัวเมียรักกัน ยันต์เทียนปิยะสิทธิ^{๑๐๖}

^{๑๐๖} มณี พะยอมยงค์, ประวัติความเชื่อและวรรณคดีล้านนาไทย, (กรุงเทพมหานคร : มิตรนรากร พิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๙.

ความเชื่อหอรมะน (ข่ามค้อน) หอรมะน คือหนุมานชาญสมรผู้ทรงฤทธิ์ทหารเอกพระราม มีขนเป็นเพชรพังแกงไม่เข้า คงกระพันต่ออาวุธหอกดาบ ทางภาคเหนือใช้คำว่า ข่าม คือคงกระพันในโคลงบทนี้กล่าวถึงคันทวยที่แกะสลักเป็นรูปหอรมะน หอรมะนนั่นจะเข้ามามีอิทธิพลในภาคเหนือนั้นก็คงด้วยสาเหตุหลายด้าน ด้านวรรณกรรมอาจรับมาจากพม่าและไทลื้อ โดยเรื่องรามเกียรติ์ได้มีแพร่หลายในไทลื้อ เรียกวรรณกรรมนี้ว่า ลังกาสิบโท หรืออาจมาพร้อมกับการติดต่การค้าขายระหว่างล้านนากับอยุธยาก็เป็นได้ หากครูบาอาจารย์ผู้รณยานันต์หอรมะนได้นำเอาคุณสมบัติและคุณลักษณะตลอดจนความเชื่อเข้าผูกเป็นยันต์และคาถาหอรมะนโดยนำความเชื่อที่ว่า หนุมานฆ่าไม่ตาย พันแกงไม่เข้ามาเป็นหลักวิชาคงกระพันเพื่อใช้ในการกิจอันเป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคมในด้านกำลังใจ การเรียนรู้วรรณกรรมในสมัยอดีตต้องแตกฉานในภาษาบาลี มคธ และเป็นผู้เก่งในทางภาษายู่มาก ถึงได้เรียนรู้คุณลักษณะเด่นของหนุมานอันที่จริงแล้วล้านนาในอดีตพระสงฆ์จะเก่งบาลีกันมาก ในล้านนามีวรรณภาษาบาลีอันพระสงฆ์ชาวล้านนาได้รจนาแต่งไว้มีมากมาย เป็นสมบัติทางประวัติศาสตร์ให้คนล้านนาในยุคปัจจุบันได้ศึกษา เช่น ชินกาลมาลีปกรณ์ จามเทวีวงศ์ มูลศาสนา เป็นต้น ล้วนแล้วแต่ได้แสดงถึงความสามารถของปราชญ์ชาวล้านนาอย่างมาก

หอรมะนยังได้เคยเป็นตราสัญลักษณ์ประจำจังหวัดเชียงรายในอดีตด้วยเช่นกัน ล้านนาในอดีต พ.ศ.๒๔๓๗ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่รัชกาลที่ ๕ ได้พระราชบัญญัติจัดตั้งมณฑลต่าง ๆ ขึ้น ยุคนี้มีการรวมอาณาจักรล้านนาอันเป็นเมืองประเทศราชเข้าเป็นมณฑลพายัพโดยมีการส่งข้าหลวงต่างพระเนตรพระกรรณขึ้นมาปกครองแทนเจ้าเมืองหรือเจ้าหลวงและต่อมาได้กลายมาเป็นการปกครองโดยผู้ว่าราชการจังหวัด โดยสมัยนั้นเรียกว่าข้าหลวงประจำจังหวัดพายัพภาคเหนือ รัชกาลต่างพระเนตรพระกรรณพระมหากษัตริย์สำหรับในจังหวัดเชียงรายได้มีพระภักดีณรงค์เป็นข้าหลวงคนแรกมาปกครองเมืองเชียงราย

เมื่อกล่าวถึงหอรมะนในภาพหลักฐานแล้วหอรมะนในตำราพิภพสาส์นมีการกล่าวไว้น้อย จะไม่มีคำว่าหนุมานเลย จะด้วยเหตุอันใดที่ไม่เรียกว่าหนุมานก็มีทราบ สันนิษฐานได้ว่าการใช้ศัพท์และการถ่ายทอดทางภาษาด้วยระยะทางและเวลาในอดีตมีส่วนส่งผลให้เกิดความคลาดเคลื่อนกันได้ หรืออาจเป็นคำที่ใช้เรียกในสมัยอดีต มีชื่อบางชื่อในล้านนาที่ไม่เหมือนกับของภาคกลางเช่น องค์ปรโมไอศวร ทางภาคกลางคือพระอิศวร เป็นต้น^{๑๐๗}

หอรมะนในทางด้านความเชื่อทางไสยศาสตร์ล้านนาจะเชื่อในด้านกายะ หรือด้านข่ามคง (ในล้านนามักเรียกประเภทของคาถาไว้สองด้านคือ ปิยะคือด้านเสน่ห์ และ กายะ คือคงกระพัน) โดยผูกคาถา และผูกยันต์ไว้เป็นรูปลิง เรียกว่ายันต์หอรมะน ความเชื่อเรื่องอำนาจของหอรมะนยัง

^{๑๐๗} อ.กฤษณะ แก้วพรหม, **ประธานบ้านมนตราล้านนา** เชียงใหม่, (ข้อมูลจากเว็บไซต์มนตราล้านนา), www.montralanna.com, [๑๑ สิงหาคม ๒๕๕๙].

นำมาสร้างเป็นเงื่อนถักเชือกได้เช่นกัน ดังเช่น เงื่อนที่ใช้ถักปิดหัวท้ายของยันต์ ทางล้านนาเรียกว่า ขอดหอรมาน การขอดเชือกหอรมานนั้นมีอยู่ ๒ แบบ คือ ขอดหอรมานตัวเมีย กับขอดหอรมานตัวผู้ การขอดหอรมานนั้น แท้จริงแล้วเรียกว่า ใส่หอรมาน หรือ ใส่หนุมานนั่นเอง เป็นการเปรียบเงื่อนที่ถักเป็นไส้ของหนุมานเพื่อดึงเอาพลังอำนาจมาเป็นตัวประกอบในยันต์นั้นให้ขลังและศักดิ์สิทธิ์ แต่ถึงอย่างไรแล้วหนุมานก็ยังคงความสำคัญตลอดมาตั้งแต่ยุคอดีตจนถึงปัจจุบัน ไม่เคยเสื่อมคลาย คงเป็นดังเรื่องรามเกียรติ์ที่ว่าหนุมานไม่มีวันตาย

(ข) ความเชื่อเรื่อง คาถาดาบสะหลีกัญไชย ของคนล้านนา

“สรีกัญไชย” คำนี้ เขียนตามอักษรธรรมล้านนา ออกเสียงว่า “สะ-หลี่-กัน-ใจ” บางแห่งใช้ “สรีกัญชัย” ก็มี หมายถึงดาบวิเศษของพระโพธิสัตว์ ปัจจุบันเป็นที่รู้จักกันในนามของดาบศักดิ์สิทธิ์ ที่ครูบาอาจารย์พระเถระสังฆเจ้า ได้เมตตาสร้างไว้เป็นเครื่องรางทรงพุทธานุภาพ ปกป้องคุ้มครองบรรดาลูกศิษย์ลูกหาที่ได้มีไว้สักการบูชา กล่าวได้ว่าเป็นที่สุดแห่งศาสตร์พระเวทย์ล้านนา เป็นวิชาชั้นสูงของภาคเหนือกว่าได้

ดาบชื่อนี้ เป็น ๑ ใน ๕ อย่างของเครื่องราชกกุธภัณฑ์ล้านนา มีรูปลักษณะต่างกันออกไป เช่น เป็นดาบยาววากมี เป็นด้ามมีดน้อยก็มี หรือมีด้ามยาวอย่างง้าว ที่ใช้เป็นเครื่องเทียมยศ พระพุทธรูป ปักเรียงกับละแอบังสุรย์ ทั้งหมดต่างเรียกกันว่า ดาบสรีกัญไชย และหากจะเทียบศักดิ์แห่งดาบนี้ คงทำนองเดียวกับพระแสงขรรค์ชัยศรีของภาคกลาง รูปแบบดาบโดยละเอียดเป็นอย่างไร เนื้อเหล็กเป็นอย่างไร ในเอกสารล้านนาไม่ได้พรรณนาไว้ รู้แต่ว่าเป็นของวิเศษคู่บุญพระโพธิสัตว์^{๑๐๘}

หากจะพูดถึงที่มาที่ไปของดาบสรีกัญไชย คงต้องนับย้อนไปถึงตำนานความเชื่อตามโบราณกาล ที่เล่าสืบทอดกันมาว่าพญาอินทร์ (พระอินทร์) หรือสีกะเทวราช ได้มีบัญชาให้พระเวสสุกรรมเทวบุตร ซึ่งเทพผู้เชี่ยวชาญงานช่างของสวรรค์ ลงมาตีพระขรรค์ถวายพระเกตุมาลา

ตามตำนานเล่าว่า พระเวสสุกรรมเป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในงานช่าง ประกอบกับมีฤทธาภินิหารพอดัว การตีดาบจึงไม่ใช่ธรรมดา ต้องใช้เหล็กถึงสี่หาบ นำมาผ่านพิธีการเผาไฟไล่เนื้อเหล็ก และใช้ว่านยาขัด จนเหลือเป็นพระขรรค์เนื้อบริสุทธิ์เพียงเล่มเดียวมาถวายพระเกตุมาลา

ด้วยความไม่รู้ถึงพิธีกรรมที่พระเวสสุกรรมได้ตั้งอกตั้งใจทำพระขรรค์วิเศษเล่มนี้ขึ้น เมื่อพระเกตุมาลาเห็นดาบเล่มเดียวก็พาให้คิดว่าพระเวสสุกรรมมีจิตคิดไม่ซื่อ ฉ้อฉลเอาเนื้อเหล็กไปถึงสี่หาบแต่นำพระขรรค์เล่มเดียวมาถวายก็เลยออกปากต่อว่าพระเวสสุกรรม

^{๑๐๘} ปริญา ญ เชียงใหม่, ดาบสะหลีกัญไชย, คอลัมน์พระเวทย์ล้านนา, อุณมลิต, ปีที่ ๓, ฉบับที่ ๒๗, เดือนสิงหาคม ๒๕๔๘, หน้า ๒๒.

แม้พระเวสสุกรรมไม่ได้พูดตอบโต้อย่างไร แต่ก็บังเกิดความน้อยใจลุกขึ้นลากพระขรรค์เล่มนั้นไปบนท้องพระโรง เกิดเป็นอัศจรรย์ คมพระขรรค์นั้นกลั่นก ฝ่าท้องพระโรงแยกออกเป็นสองซีกในทันที จากนั้นเวสสุกรรมก็โยนพระขรรค์เล่มนั้นทิ้งลงไปในทะเลสาบ^{๑๐๙}

ตำนานต่อจากนี้ค่อนข้างจะสับสนและมีหลายกระแส ตามแต่ว่าผู้รจนาไว้เป็นชนชาติใดบ้างก็ว่าพระอินทร์ใช้อิทธิฤทธิ์เรียกเอาดาบสรีกัญไชยขึ้นมามอบให้กับเจ้าเมืองผู้มีบุญญาธิการพระองค์หนึ่ง ซึ่งพระองค์ก็ได้ใช้เป็นอาวุธคู่พระวรกายจนสามารถรวบรวมผู้คนตั้งตนเป็นอาณาจักรขึ้นมา อาณาจักรที่ว่านี้ จะเป็นล้านนา ล้านช้าง จะเป็นชนชาติขอม มอญ พม่า ก็สุดจะเดาได้

บางสำนวนก็ว่า พระเกตุมาลาเห็นปาฏิหาริย์ของดาบสรีกัญไชยจึงได้ไปงมขึ้นมาใช้คู่พระวรกาย และสืบทอดมาจนถึงคนรุ่นหลัง กลายเป็นดาบคู่บ้านคู่เมือง เป็นเครื่องแสดงพระเกียรติยศหรือที่เรียกว่าเครื่องราชกกุธภัณฑ์ในที่สุด

ตำนานมักจะเป็นเช่นนี้แล เมื่อได้ฟังจากหลายแหล่ง จากผู้เล่าแตกต่างเชื้อชาติเผ่าพันธุ์กัน ก็มักจะได้นิเวศที่แตกต่างหลากหลาย เพราะผู้รจนาตำนานเหล่านี้ในอดีต ต่างปรารถนาจะสรรเสริญชนเผ่าของตนเอง แต่ไม่ว่าจะเป็นตำนานฉบับไหนก็ตาม ล้วนมีความเชื่อตรงกันว่า ดาบสรีกัญไชย เป็นดาบวิเศษที่พญาอินทร์ ท่านประทานให้ผู้มีบุญ เป็นของสูง เป็นเครื่องแสดงบุญญาธิการมีอิทธิฤทธิ์ในการปราบเหล่าร้ายศัตรู เป็นต้น^{๑๑๐}

ในขณะเดียวกันนั้น อาณาจักรทางล้านนาก็มีพระมหากษัตริย์ที่ทรงพระปรีชาสามารถเป็นอย่างยิ่งนามว่าพระเจ้าติโลกราช กษัตริย์ผู้เปี่ยมด้วยเดชานุภาพทั้งในการรบ และการทำนุบำรุงบ้านเมือง พระศาสนาเป็นที่รำลือไปทุกทิศ ยุคนั้นเป็นสมัยอนุยุคทองของเมืองเชียงใหม่ มีการขยายเขตแดนแสดงอาณาพอกไปอย่างกว้างขวางเช่นเดียวกับพระบรมไตรโลกนาถของทางอยุธยาการแย่งชิงหัวเมืองที่เป็นยุทธศาสตร์ทั้งด้านการค้าและการสงคราม ถือเป็นภารกิจหนึ่งของพระมหากษัตริย์ในยุคนั้น ซึ่งหนึ่งในหัวเมืองที่เป็นที่หมายปองของอาณาจักรใหญ่ในย่านอุษาคเนย์ นี้ก็คือเมืองเชลียง ด้วยว่าเป็นหัวเมืองเศรษฐกิจที่สำคัญ การแย่งชิงครอบครองเมืองเชลียงจึงเป็นเหตุให้เกิดข้อพิพาทขึ้นระหว่างกรุงศรีอยุธยา กับอาณาจักรล้านนา^{๑๑๑}

สองอาณาจักรยกทัพขึ้นประลองกำลังกันเป็นสามรอบ อยุธยามีของวิเศษ คือ พระขรรค์ไชยศรี ส่วนพระเจ้าติโลกราชแห่งอาณาจักรล้านนาก็ทรงมีดาบวิเศษคู่พระวรกาย คือ ดาบสรีกัญไชย จึงมิได้เกรงกลัวต่อทัพกรุงศรีอยุธยาแต่อย่างใด ต่างก็ยกทัพเข้ารบพุ่งกันอยู่เนิ่นนานก็ไม่มีผู้ใดแพ้ชนะ

^{๑๐๙} ปริญญา ฦ เชียงใหม่, “ดาบสะท้านกัญไชย, คอลัมน์พระเวทย์ล้านนา”, **อุณมลิต**, ปีที่ ๓, ฉบับที่ ๒๗, (เดือนสิงหาคม ๒๕๔๘) : ๑๕.

^{๑๑๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕.

^{๑๑๑} ปริญญา ฦ เชียงใหม่, “ยันต์กำสัทอน”, คอลัมน์พระเวทย์ล้านนา, **อุณมลิต**, ปีที่ ๓, ฉบับที่ ๓๖, (เดือนเมษายน ๒๕๔๙) : ๖.

ทำให้ขุนทหารทั้งสองฝ่ายบาดเจ็บล้มตายไปเป็นจำนวนมาก จนสุดท้ายก็ได้เลิกทัพกลับไป ต่อมา
เผ่าไทยทั้งสองหัวเมืองอ่อนแอลงเรื่อยๆ และเสียแก่พม่าทั้งสองอาณาจักรในที่สุด

เรื่องดาบศรีภักย์ไชยของพระเจ้าติโลกราช มีข้อถกเถียงกันอยู่ในปัจจุบันหลายกระแส
บ้างเชื่อว่าพระเจ้าติโลกราชได้รับดาบอาญาสิทธิ์วิเศษนี้ตกทอดมาจากยุคพ่อขุนเม็งรายมหาราช ปฐม
กษัตริย์แห่งนครเชียงใหม่ แต่บางตำนานกล่าวว่า ขณะกองทัพอยุธยาขยายมาถึงนั้น ทางล้านนาทราบถึง
ความวิเศษของพระขรรค์ไชยศรี จึงประชุมเสนาอำมาตย์ราชครู ผู้มีความรู้มนตราอาถรรพ์ ประกอบ
พิธีจัดสร้างดาบศรีภักย์ไชยขึ้น เพื่อรับมือกับพระขรรค์ไชยศรีโดยเฉพาะ

อีกตำนานหนึ่งกล่าวย้อนไปในอดีตกว่ายุคนั้นว่า ในสมัยที่อยุธยาขยายอาณาเขตเข้ามาสู่
แผ่นดินล้านนา เมื่อทัพของอยุธยาได้มาตีเมืองต่างๆ ก็ไม่สามารถเอาชนะแย่งชิงได้สะดวก เนื่องจาก
เหล่าทหารนักรบของล้านนานั้น มีคาถาอาคมที่แก่กล้า มีสุดยอดของคลัง อีกทั้งสักยันต์รูปรอยตาม
ร่างกาย จึงทำให้ฟันแทงไม่เข้า ยากที่จะเอาชนะได้ เมื่อกองทัพของอยุธยาไม่สามารถที่จะแย่งชิง
อาณาจักรล้านนาได้ จึงถอยทัพกลับไปยังเมืองของตน และได้ปรึกษาหารือกันว่า ทำอย่างไรจึงจะ
ทำลายอาคมของเหล่านักรบของล้านนาได้ จึงได้ทำศาสตราวุธวิเศษขึ้น และให้ชื่อว่า “พระขรรค์ไชย
ศรี” ซึ่งได้ลงคาถาอาคมต่างๆ ตั้งแต่ชั้นตอนหล่อหลอมจนถึงกระทั่งตี และทำการลงอักขระปลุกเสก
คาถาอาคมอีกมากมาย^{๑๑๒}

เมื่อได้ดาบวิเศษดังนี้แล้ว เมื่อทัพอยุธยาบุกขึ้นมาสืบชิงหัวเมืองฝ่ายเหนือ ก็สามารถ
เอาชนะคาถาอาคมของเหล่าทหารล้านนาได้โดยง่าย

เมื่อเห็นเหตุการณ์ดังกล่าว เหล่านักรบ ผู้เก่งกล้าทางอาคมและพระเกจิของอาณาจักร
ล้านนา จึงได้ปรึกษาหารือกันถึงสาเหตุที่พระเวทย์คาถาด้านอยู่ยงคงกระพันถึงได้พ่ายแพ้ต่อคมดาบ
ของอยุธยา เมื่อส่งคนไปสืบก็ได้ทราบถึงอำนาจของพระขรรค์ไชยศรี เหล่าปราชญ์ล้านนาจึงได้คิด
หาทางแก้ โดยการสร้างศาสตราวุธโดยลงยันต์คาถากลับ เหมือนกับเป็นการย้อนเกล็ดปลา หรือเกล็ด
ชะมด เพราะเกล็ดก็เหมือนเกราะกำบัง เมื่อขูดเกล็ดย้อนกลับก็สามารถถอดเกล็ดปลาหรือเกล็ดชะมด
ได้ ด้วยเหตุนี้จึงได้สร้างและตั้งชื่อดาบนั้นว่า “ดาบศรีภักย์ไชย” หรือ “พระศรีขรรค์ไชย” ตามสำเนียง
ภาคกลาง เป็นการย้อนเกล็ดตั้งชื่อกลับจากพระขรรค์ไชยศรีนั่นเอง^{๑๑๓}

^{๑๑๒} ปริญา ณ เชียงใหม่, “ยันต์กำสรวณ, คอลัมน์พระเวทย์ล้านนา”, **อุณมิลิต**, ปีที่ ๓, ฉบับที่ ๓๖, (เดือนเมษายน ๒๕๔๙) : ๗.

^{๑๑๓} พระมหาบุญหมื่น สุนทรธมโม, “เรื่องเล่าของพระขรรค์ไชยศรี และดาบศรีภักย์ไชย”, **อุณมิลิต**, ปีที่ ๔, ฉบับที่ ๓๘, (เดือนกรกฎาคม ๒๕๔๙) : ๑๔.

^{๑๑๓} วัดคันธาราส (ทุ่งปุย), เอกสารสังฆกิจวัดดุมงคลรุ่นไตรมาส สิบชาติาหลวง ๒๕๔๖, (หลวงปู่ครูบา
อิน อินโท, ๒๕๔๖), หน้า ๒๖.

^{๑๑๓} วิลักษณ์ ศรีป่าซาง, ศูนย์รวมการถ่ายทอดจิตวิญญาณล้านนา, หน้า ๓.

เมื่อกองทัพล้านนากออกไปรับมือกับทัพอยุธยาด้วยดาบสรีกัญไชย ก็เสมือนคู่ต่อสู้ที่สมน้ำสมเนื้อ มีอาวุธที่ทัดเทียมกัน จึงสามารถป้องกันเขตชั้นธสีมา ไม่ให้ถูกยึดครองได้ ต่างฝ่ายต่างก็รบพุ่งเป็นสามารถแต่ไม่สามารถเอาชนะกันได้ จนเลิกรบทัพกลับไป

ไม่ว่าจะเชื่อในตำนานใดก็ตาม อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า ดาบสรีกัญไชย เป็นดาบที่ทรงอิทธิฤทธิ์ สามารถป้องกันภูมิฝีปาศาจ ป้องกันอาถรรพ์ ป้องกันภัย ชนเขี้ยวศึกหมู่มาร หรือทำให้เกิดโชคลาภที่ดีได้ พึงมีไว้กราบไหว้ ให้เกิดเป็นมงคลแก่ผู้สักการบูชา จึงได้มีครูบาอาจารย์ที่ทรงพระเวทย์วิทยาคมของล้านนา หลายรูปหลายองค์ได้จัดสร้างดาบสรีกัญไชย ดาบศักดิ์สิทธิ์ตามตำนานล้านนา ให้ลูกศิษย์ลูกหาผู้เคารพนับถือได้มีไว้สักการะ ซึ่งก็มีแตกต่างกันหลายสำนัก^{๑๑๔}

ดาบสรีกัญไชยของแต่ละท้องถิ่นมีรูปแบบที่แปลกแตกต่างกันไปตามแต่ผู้สร้าง เช่นทางน่านก็จะเป็นแบบหนึ่ง แถบลำพูนจะใกล้เคียงกับทางเชียงใหม่ ส่วนของลำปางบางครูบาอาจารย์ลงแตกต่างจากของเชียงใหม่โดยสิ้นเชิง บางตำราแตกต่างกันเพียงเล็กน้อย ซึ่งอาจจะเป็นไปได้ว่าในอดีตเกิดการคัดลอกถ่ายเทศาสตรโบราณ ดังนั้น เมื่อได้พบเห็นตำรับที่ได้รับความนิยมในท้องถิ่นที่แตกต่างกันจึงไม่ใช่เรื่องแปลก

เมื่อกล่าวถึงดาบสรีกัญไชยในอดีตที่โด่งดังที่สุด ได้รับความนิยมและเป็นที่รู้จักแพร่หลายไปทั่วประเทศ เห็นจะไม่มีเกินดาบสรีกัญไชยของหลวงปู่ครูบาขันแก้ว วัดสันพระเจ้าแดง จังหวัดลำพูน ด้วยเชื่อว่า ท่านครูบาขันแก้ว และครูบาชุ่ม โพธิโก วัดชัยมงคล (วังมุย) ได้รับสืบทอดวิชาการสร้างดาบสรีกัญไชยจากครูบาเจ้าศีลธรรม (ศรีวิชัย) ซึ่งเป็นที่เล่าสืบกันในอดีตว่า ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้รับดาบทองคำจากพระอินทร์ จนเป็นเหตุให้มีผู้กล่าวอ้างว่าครูบาเจ้าศรีวิชัย นักบุญแห่งล้านนาไทยมีดาบสรีกัญไชยฝักทองคำ ตกลงมาจากสวรรค์สู่แท่นบูชา ใช้เป็นอุบายเกลี้ยกล่อมช่องสุ่มผู้คน คิดแข็งขันต่อบ้านเมือง เรื่องนี้เลยกลายเป็นหนึ่งในหลายๆ ข้อกล่าวหา ที่ทำให้ครูบาเจ้าศีลธรรมต้องอธิกรณ์ถูกไต่สวน ซึ่งสุดท้ายครูบาเจ้าศีลธรรมก็สามารถยืนยันในความบริสุทธิ์ของท่านต่อสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส สมเด็จพระสังฆราชเจ้า^{๑๑๕}

ซึ่งในสำนวนการไต่สวน โดยกรมหมื่นชินวรสิริวัฒน์ พระญาณวราภรณ์ และ พระธรรมไตรโลกาจารย์ (สมณศักดิ์ในขณะนั้น) ที่มีถวายต่อองค์สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส สมเด็จพระสังฆราช ได้ยืนยันคำพูดของครูบาเจ้าศรีวิชัยว่า “ของเช่นนี้ (ดาบสรีกัญไชย) ท่านไม่มี”

ซึ่งข้อมูลนี้ตรงตามบันทึกคำบอกเล่าของครูบาชุ่ม โพธิโก วัดวังมุย ที่ว่าท่านครูบาเจ้าศีลธรรมได้เจอตำรายันต์เล่มหนึ่ง เป็นตำราคาถาอาคม ตลอดจนวิธีการสร้างดาบสรีกัญไชย (มิใช่

^{๑๑๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔.

^{๑๑๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕.

ดาบ) ที่ถ้าเชียงดาว จึงได้เก็บรักษาไว้ ต่อมาครุบาซุ่มซึ่งเป็นศิษย์ใกล้ชิด ได้คัดลอกตำราเล่มนี้ไว้ และสืบทอดมายังครุบาซุ่นแก้ว วัดสันพระเจ้าแดง ผู้เป็นสภรรรมิกของครุบาซุ่ม และในเวลาต่อมาตำรายันต์เล่มนี้ได้สูญหายไปในที่ใด ไม่เป็นที่ปรากฏ^{๑๑๖}

สรุปคือ ดาบสรีกัญไชย คนล้านนา รู้จักกันดี แต่สำหรับเรื่องราวของดาบสรีกัญไชยที่นำมาเสนอนี้ เพื่อให้ทราบถึงความเชื่อเรื่องเวทย์มนตร์คาถาของชาวล้านนาและที่มาที่ไปในเชิงลึก อุปเทห์การสร้าง เสก และสักการบูชาเพื่อให้เกิดผลต่อผู้ใช้อย่างสมบูรณ์ที่สุด แต่ทั้งนี้ ขอให้พึงทราบไว้ประการหนึ่งว่า ของดีสิ่งวิเศษตลอดคุณพระต่างๆ จะดีได้ก็ต่อเมื่อ ผู้ครอบครองมีความเชื่อมั่น และดำรงตนอยู่ในคุณความดีเท่านั้น หากไม่ปฏิบัติรักษาศีล วัตรมกคลใดๆ ก็ ไม่อาจจะคุ้มครองรักษาเจ้าของได้ จงหมั่นสักการบูชาด้วยความเชื่อมั่นนับถือ และรักษาตนให้ห่างไกลจากสิ่งชั่วร้ายทั้งปวง ดาบสรีกัญไชย สิ่งสูงสุดแห่งเวทย์มนตร์คาถาล้านนาก็จะปกป้องรักษา เสริมดวงชะตาของผู้ใช้ให้เจริญยิ่งๆ ขึ้นไปได้อย่างแน่นอน^{๑๑๗}

๒.๓.๑ ความเชื่อยุคมอญพม่าและล้านนาไทย

ความเชื่อเรื่องเวทย์มนตร์คาถาในยุคของมอญพม่าและล้านนานั้น จากหนังสือ “ประวัติศาสตร์พม่า” หม่องทินอ่อง นักประวัติศาสตร์พม่า และงานเขียนของ อ.เสถียร โพธิ์นันทะ ได้กล่าวถึงยุคมอญโบราณ ในพุทธศตวรรษที่ ๑๖ (พ.ศ.๑๕๖๐-๑๕๖๙) พระเจ้าอโนรุธ (อโนธรมังช่อ) ได้ปฏิรูปพระพุทธศาสนาในพม่าได้ขับไล่ภิกษุภิกษุณีกายอารี (อารัญญอารยะ) มนตรายานในพม่าออกจากพระราชอาณาจักร ให้รับนิกายเถรวาทจากลังกาของพระชินอรหันต์เข้ามาแทนที่ และภิกษุภิกษุณีกายอารีที่ถูกขับไล่เหล่านั้นได้เข้ามาในอาณาจักรหริภุญชัย อาจจะรวมกับคณะสงฆ์มหานิกายลพบุรีเดิมที่พระนางจามเทวีนำมาจากละโว้ เป็นต้น ปฐมวงศ์ของนิกายสงฆ์ในล้านนาซึ่งพญามังรายได้รับเอาไว้ในสมัยที่แรกเริ่มสร้างเมืองเชียงใหม่ ประวัติศาสตร์พม่าในตอนนี้จะส่งผลโดยตรงกับอิทธิพลวัฒนธรรมทางความเชื่อด้านศาสนาของหริภุญชัยและล้านนาในกาลต่อมา^{๑๑๘}

พุทธศาสนานิกายอารีที่มีอิทธิพลมากในพม่านั้นเต็มไปด้วยศาสตราเพทมนต์ เวทย์มนตร์คาถา ที่ได้รับอิทธิพลตันตระโยคาจากในอินเดียที่แพร่หลายเข้าเข้ามาทางแคว้นเบงกอล (อินเดียตะวันออกเฉียงเหนือเข้าสู่เนปาลและทิเบต) เมื่อสิ้นรัชสมัยพระเจ้าอโนรุธแล้ว พระเจ้ากัณยสินธิธา

^{๑๑๖} วัลักษณ์ ศรีป่าซาง, เรื่องเล่าชุดขยาหาญล้านนา: ตอน ดาบหาญล้านนา, (อุณณิลิต, ปีที่ ๔, ฉบับที่ ๔๐, เดือนกันยายน ๒๕๔๙), หน้า ๓๖.

^{๑๑๗} นานบุญ เมืองงาช้างดำ, ยันต์มิตดาบสกลัฏไชย (มิตดาบกายสิทธิ์), ฉบับเมืองงาช้างดำ, (ฉบับที่ ๓๙, เดือนสิงหาคม และ, ฉบับที่ ๔๐, เดือนกันยายน ๒๕๔๙), หน้า ๒๑.

^{๑๑๘} เสถียร โพธิ์นันทะ, ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในพุกาม ฉบับมณฑลปาฐะ เล่ม ๒, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๑๗.

(ครรรชิต) (พ.ศ.๑๖๒๗-๑๖๕๖) ซึ่งพระชายาของพระองค์เป็นหลานสาวของนักบวชนิกายอารี ที่ลี้ภัย^{๑๑๙}

จากการขับไล่ของพระเจ้าอนรรุท ได้ทำการปฏิรูปพุทธศาสนาอีกครั้ง โดยการให้อิสระแก่ทุกนิกายประกาศคำสอนของตน และจัดระบบผินต์ใหม่ให้มี ๓๗ ตน ในพม่าที่หุบเขาโป๊ปปา อันเป็นที่พำนักของพระองค์ จึงเกิดการผสมผสานทางความเชื่อทางศาสนานับแต่ครั้งนั้นเป็นต้นมา ทรงนับถือทั้งพุทธศาสนานิกายเถรวาท นิกายมหายาน ผินาค ผินัต ขณะเดียวกันก็ทรงประกาศตนเป็นพระวิฆณุอวตารในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู^{๑๒๐}

หริภุญชัยในขณะนั้นก็ยอมรับเอาพุทธศาสนาที่เข้ามาจากพุกามประเทศอย่างเต็มที่ ด้วยเหตุที่เป็นวิทยาการอันเผยแพร่มาจากอาณาจักรที่รุ่งเรือง เข้ากันกับศาสนาบูชาผีและธรรมชาติที่ตนนับถืออยู่ พระสงฆ์และวิทยาการต่างๆ จากพุกามจึงเป็นที่นิยมมากในล้านนา พม่าปกครองล้านนาอยู่นานมากและในช่วงระยะเวลานั้น พม่าก็นำพระสงฆ์พม่าเข้ามามีบทบาทในล้านนาด้วย เวทย์มนตร์คาถาที่มากับการอพยพมาของไทลื้อ และชาติพันธุ์ไทต่างๆ ในยุคของการ “เก็บผักใส่ซ้าเก็บข้าใส่เมือง” ซึ่งเอกสารที่พบในล้านนาส่วนมากเป็นอักษรไทลื้อ ไทเขิน ไทใหญ่ และพม่า คาถาบางชนิดที่เป็นที่นิยมในล้านนา เช่น คาถา (ข่าม) อยู่ยงคงกระพัน ส่วนมากพบว่าได้สำนวนภาษามาจากพม่า เช่น คำว่า อุง แปลว่า โอม และมีจำนวนไม่น้อยที่คัดลอกสืบทอดกันมาโดยผิดเพี้ยนไปจากต้นฉบับดั้งเดิมสืบทอดเนื่องกันมาเป็นเวลานาน^{๑๒๑}

ความเชื่อเรื่องเวทย์มนตร์คาถาในพื้นที่ภาคเหนือภาคเหนือของไทย นับเป็นดินแดนอีกแห่งหนึ่งที่มีมนต์เสน่ห์ดึงดูดใจให้คนอยากไปเยือนอยู่เสมอ ทั้งนี้ เพราะวิถีชีวิตที่ปรากฏเป็นรูปธรรมอันโดดเด่นได้กลายเป็นเอกลักษณ์ที่ต่างไปจากภูมิภาคอื่นๆ จากหน้าบ้านतिकประวัติศาสตร์ในอดีต “ล้านนา” เป็นอาณาจักรหนึ่งที่มีความสำคัญยิ่งก่อนที่จะมาหลอมรวมกับกรุงรัตนโกสินทร์เป็นประเทศไทยในปัจจุบัน ซึ่งแม้จะผ่านช่วงพัฒนาการที่ยาวนานทั้งการเป็นอาณาจักรที่เป็นอิสระปกครองโดยราชวงศ์มังราย มีความเจริญรุ่งเรืองและเสื่อม จนต่อมาต้องตกอยู่ภายใต้การปกครองของพม่าและสยามนั้น อาณาจักรล้านนาก็ยังคงมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย มีเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่มชน ซึ่งมีความเชื่อเรื่องเวทย์มนตร์คาถาภายใต้ระบบความเชื่อแบบผสมผสานทั้งศาสนาพุทธ ศาสนาพราหมณ์ และ

^{๑๑๙} ดูรายละเอียดใน พระราชพงศาวดารเหนือ, ประชุมพงศาวดารฉบับหอสมุดแห่งชาติ, เล่ม ๑, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ก้าวหน้า, ๒๕๐๖), หน้า ๘๘.

^{๑๒๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๘-๘๙.

^{๑๒๑} พระศุภชัย ชยสุโก, (ศิริเขตสุวรรณ), ผ้ายันต์ เฉพาะที่ข้าพเจ้าศึกษาพบในภาคเหนือ, ๒๕๕๓, หน้า ๓-๔. (เอกสารอรรถาธิบาย).

การนับถือผี โดยสะท้อนให้เห็นจากมรดกวัฒนธรรม อาทิ ศาสนสถาน โบราณสถาน โบราณวัตถุ และเอกสารโบราณต่างๆ เช่น คัมภีร์ใบลาน พับสา สมุดไทย และจารึกล้านนาที่มีเป็นจำนวนมาก^{๑๒๒}

๒.๓.๒ ความเชื่อเรื่องเวทย์มนตร์คาถาในยุคล้านนาปัจจุบัน

เมื่อสถานการณ์ทางพระพุทธศาสนาในสังคมไทยในยุคปัจจุบันเกิดความขัดแย้งกันในการปฏิบัติระหว่างกลุ่มบุคคลสองกลุ่ม คือ กลุ่มหนึ่งถือตามพระไตรปิฎกเป็นหลัก ยึดธรรมเป็นเรื่องสำคัญ มีเป้าหมายสูงสุด คือ การพัฒนาตนสู่พระนิพพานหรือการพ้นทุกข์ ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งถือตามลัทธิประเพณีและค่านิยมดั้งเดิม ผสมผสานกับวิธีปฏิบัติของพระพุทธศาสนาบางส่วน แต่ก็โอนเอียงไปทางวิญญานนิยมและไสยศาสตร์เสียมากกว่า ดังที่การนับถือบูชาพระพุทธเจ้าก็มีลักษณะยกย่องพระพุทธเจ้าในฐานะเทพที่มีอำนาจดลบันดาล เป็นต้น ตลอดถึงความเชื่อเรื่องพรหมลิขิตซึ่งควบคู่ไปกับเรื่องกฎแห่งกรรม แต่จะหนักไปในทางความเชื่อเรื่องพรหมลิขิตโดยมีความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมแต่เพียงผิวเผิน บางคนนึกถึงเรื่องกฎแห่งกรรมเพียงเมื่อตนประสบกับความทุกข์หรือเคราะห์ต่างๆ แล้วใช้ปลงใจว่าคงเป็นเพราะเคยทำกรรมมาอย่างนี้ ก็ต้องรับกรรมอย่างนี้ กรรมจึงดูเหมือนเป็นเรื่องไม่ดีที่บุคคลได้รับไป ความเข้าใจเรื่องกรรมจึงเป็นปัญหาอย่างหนึ่งในสังคมไทยเช่นกัน นอกจากนี้แม้แต่เรื่องที่เป็นพระพุทธศาสนาโดยตรงก็ยังมีกรณีผสมผสานกันระหว่างฝ่ายอาจาริยวาทและเถรวาทเป้าหมายของการปฏิบัติตามลักษณะความเชื่อที่ว่ามานี้โดยส่วนมากอยู่ที่การได้มาซึ่งลาภยศ สรรเสริญ สุขหรือสิ่งที่น่าปรารถนาด้านวัตถุ มากกว่าการสร้างเสริมคุณธรรมในลักษณะพัฒนาด้านสู่การบรรลุธรรมขั้นสูง^{๑๒๓}

(ก) เวทย์มนตร์คาถากับคนสมัยใหม่

คงปฏิเสธไม่ได้เลยว่าคนไทยกับไสยศาสตร์ไม่ใช่ของคู่กัน เพราะวิถีชีวิตของคนไทยผูกพันและข้องเกี่ยวกับไสยศาสตร์มาโดยตลอด ตั้งแต่เกิดจนเสียชีวิต มีพิธีกรรมหลายอย่างแตกต่างกันออกไปในแต่ละท้องถิ่น ถึงแม้เวลาและผ่านไป แต่ความเชื่อถือและศรัทธาแบบเดิมๆ ก็ยังคงถูกสืบทอดและปฏิบัติสืบทอดกันมาจนถึงในปัจจุบัน แม้บางอย่างอาจถูกกลืนไปบางแต่ไสยศาสตร์ก็ยังคงมีให้เห็นในสังคมไทย ซึ่งไสยศาสตร์อาจเป็นทางออกของผู้ที่เกิดปัญหาแล้วหาทางออกไม่ได้ หรือเป็นที่พึ่งทางจิตใจนอกเหนือจากศาสนา เช่นการที่คนเราจะทำอะไรสักอย่างต้องหาเวลาที่เหมาะสม ซึ่งในความเป็นจริงแล้วเวลาที่เราสะดวกอาจเป็นเวลาที่สมควรกว่าก็ได้ เพราะไม่ต้องจัดการหรือทำอะไรให้

^{๑๒๒} พระมหาอุทัย ธมฺมสาโร, พระพุทธศาสนาและโบราณคดีในเอเชีย, (กรุงเทพมหานคร : เพื่อองอักษร, ๒๕๑๖), หน้า ๑๖.

^{๑๒๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), สถานการณ์พุทธศาสนา : กระแสไสยศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๙), หน้า ๑๔.

ยุ่งยาก หรืออาจจะเป็นวิธีการที่คนสมัยเก่ากำหนดวิธีการดำเนินชีวิตไว้เพื่อให้เป็นไปตามความถูกต้องและความดีก็ได้ โดยการห้ามทำนั้นทำนี้ มีทั้งดีและไม่ดี หรือหากไสยศาสตร์มีจริงอาจเป็นทางออกที่สามารถแก้ไขปัญหาได้จริงก็ได้

เรื่องไสยศาสตร์เป็นเรื่องของทางจิตใจ เหมือนเป็นความเชื่อกล่าวถึงเรื่องทางไสยศาสตร์อยู่มากมาย แม้ว่าจะเป็นความเกินเลยของจินตนาการมนุษย์ แต่ก็มีเค้ามูลที่มาจากความเป็นจริงประเพณี และวิถีปฏิบัติของผู้คนในสมัยนั้น เสภาขุนช้างขุนแผนเป็นวรรณกรรมที่มีเรื่องราวเหล่านี้มากที่สุดเรื่องหนึ่งในสังคมไทย พระพุทธศาสนากับไสยศาสตร์เป็นสิ่งที่แยกกันไม่ออก ดังคำกล่าวที่ว่า “พุทธกับไสยย่อมอาศัยกัน” ทั้งนี้เพราะก่อนที่คนไทยจะนับถือพระพุทธศาสนาก็นับถือผีมาก่อนแล้ว ช้ายังได้รับอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์-ฮินดูเข้ามาทั้งก่อนและพร้อมกับพระพุทธศาสนา จึงทำให้ผสมผสานองค์ประกอบของความเชื่อทั้งสามไปด้วยกันในเรื่องไสยศาสตร์ คำว่า เวทมนต์คาถา เป็นคำที่มีความหมายสำคัญที่สุด ซึ่งเวทมนต์คาถานี้ได้รับการถ่ายทอดสืบๆ กันมา โดยใช้เพื่อให้เกิดความหลัง ความศักดิ์สิทธิ์ โดยผู้ใช้ไม่รู้ความหมายของเวทมนต์คาถานั้นๆ แต่อย่างไรก็ตามอาจทราบได้ว่าเป็นเมตตามหานิยม อยู่ยงคงกระพัน แคล้วคลาด แค่มื่อเอามาแปลในทางไวยากรณ์บาปอาจไม่ถูกต้องตามหลัก เป็นแต่มีความเชื่อเป็นที่ตั้ง จึงก่อให้เกิดพลังศักดิ์สิทธิ์ดังกล่าวขึ้นมาได้ดังนั้นทางที่ดีควรฟังไว้บ้าง ไม่ควรไปกล่าวลบหลู่ ไม่เชื่อก็คิดไว้ในใจไม่ควรแสดงออกมา

จึงกล่าวได้ว่าไสยศาสตร์คือวิชาเกี่ยวกับเวทมนตร์ คาถา และเลขยันต์ต่าง ๆ ประกอบกับการใช้อำนาจสมาธิจิต การสาธยายท่องบ่น การภาวนา และการปลุกเสกสิ่งต่าง ๆ ให้เกิดพลังอำนาจฤทธิ์เดช ไสยศาสตร์ คือ การทำให้สิ่งใดสิ่งหนึ่งเกิดขึ้น โดยผิดแปลกจากกฎของธรรมชาติ เป็นศาสตร์ที่เป็นไปในทางมืด การนำมาใช้ขึ้นอยู่กับเจตนา หรือความต้องการของผู้ใช้ว่าต้องการให้เกิดผลทางด้านใด ในสังคมไทยปัจจุบันได้อาศัยไสยศาสตร์มาแก้ปัญหาชีวิต โดยเฉพาะเรื่องครอบครัว สามภรรยา บางครั้ง ยังพบว่ามีภรรยาใช้ในการทำร้ายคนอื่นที่เป็นคู่แข่งของตนในด้านการค้าบ้าง การทำธุรกิจบ้าง แม้กระทั่งการแย่งอำนาจความเป็นใหญ่อีกมากมาย ความเชื่อเรื่องเวทมนต์คาถาก็เป็นอีกส่วนหนึ่ง ที่ได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนในสังคมไทยควบคู่กันมาโดยตลอด ซึ่งเป็นเรื่องยากแก่การพิสูจน์ แต่ด้วยสังคมไทยส่วนใหญ่เป็นสังคมที่รับการถ่ายทอดสืบต่อกันมาในเรื่องของความเชื่อในสิ่งที่มองไม่เห็นด้วยตาเปล่า เช่น การเจ็บป่วยที่แพทย์ปัจจุบันตรวจหาสาเหตุอาการป่วยไม่พบ คนในสังคมไทยจึงสนใจและเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ให้ผู้ที่มีความเชี่ยวชาญด้านไสยศาสตร์ ทำหน้าที่ในการรักษาอาการเจ็บป่วย ที่เกิดขึ้นแทนแพทย์แผนปัจจุบันจนหายจากการเจ็บป่วยได้ ทั้งนี้ ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ยังมีอิทธิพลต่อการปลูกสร้างที่อยู่อาศัยของคนในสังคมไทย จึงมีความเชื่อในเรื่องนี้ยังมีเสื่อมคลาย

ความเชื่อเรื่องเวทย์มนตร์คาถาในโลกปัจจุบันแบ่งออกเป็น ๔ กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ ๑ เชื่อแบบปลงใจเชื่อโดยอาศัยวัฒนธรรมทางสังคมและพื้นฐานในความเชื่อเดิมของครอบครัว บุคคลประเภทนี้จะใช้เวทย์มนตร์คาถาได้ผลจริงเพราะมีศรัทธาเป็นที่ยึดมั่นโดยไม่สงสัย

กลุ่มที่ ๒ อาศัยความเชื่อเดิมเป็นพื้นฐานแต่เมื่อพบเจอกับประสบการณ์ จึงเกิดมีความเชื่อเรื่องเวทย์มนตร์คาถาอยู่ แต่ในบางคราวก็อาจจะไม่ตรงกับความเชื่อเดิม คือ เชื่อบ้างไม่เชื่อบ้าง แต่ก็ยังแฝงด้วยความเชื่อเดิมอยู่

กลุ่มที่ ๓ ไม่มีความเชื่อเรื่องเวทย์มนตร์คาถาเป็นพื้นฐานเดิม เพราะการศึกษาในโลกปัจจุบันเป็นการศึกษาแบบหลักวิทยาศาสตร์ แต่เมื่อประสบกับเหตุการณ์ที่ไม่อาจจะอธิบายได้ เชื่อเรื่องผี เป็นต้น จึงมีความเชื่อในเรื่องดังกล่าวเกิดขึ้น

กลุ่มที่ ๔ บุคคลที่ได้รับการศึกษาหลักอภิปรัชญาของพุทธศาสนาอย่างแท้ และมีสติปัญญาในทางพุทธศาสนาเป็นบรรทัดฐานโดยอิงอาศัยหลักเหตุและผล จึงมีความเชื่อเรื่องเวทย์มนตร์แฝงอยู่บ้าง แต่ไม่ถึงกับเชื่อแบบกลุ่มที่ ๑, ๒, ๓. ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น และไม่ถึงกับปฏิเสธความเชื่อเหล่านั้น

จึงกล่าวสรุปได้ว่า ในทัศนะของพุทธศาสนาที่มองถึงเรื่องเวทย์มนตร์คาถาหรือไสยศาสตร์ในสังคมไทยปัจจุบัน พบว่าสังคมไทยมีความเชื่อไสยศาสตร์ คือ ความเชื่อในอำนาจนอกตัวหรืออำนาจเหนือธรรมชาติ ที่มีลักษณะเป็นการหวังพึ่งการดลบันดาลจากภายนอก ชี้ให้เห็นว่าไสยศาสตร์มีโทษการแสดงฤทธิ์ต่างๆ ได้ก็เป็นเพียงโลกียอภิปรัชญา ยังอยู่ในวิสัยแห่งปุถุชน ไม่อาจนำไปสู่การพ้นทุกข์ได้ หลักแห่งพุทธธรรม เพื่อให้มนุษย์ได้รับโอกาสในการฝึกฝนพัฒนาตนที่สูงขึ้น กล่าวคือ สร้างศรัทธาของมวลมนุษย์ที่มีต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ภายนอก (ไสยศาสตร์) เข้าสู่พระรัตนตรัย ซึ่งจะเป็นจุดเริ่มต้นให้ทุกคนฝึกฝนพัฒนาตนสูงขึ้นต่อไป แม้ว่าจะมองพระรัตนตรัยเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์อยู่บ้าง แต่ก็ให้เชื่อในความศักดิ์สิทธิ์ของพระรัตนตรัยนั้นในทำนองที่สนับสนุนเรื่องกรรม คือ ให้เกิดกำลังใจที่จะเพียรพยายามทำการให้เข้มแข็งมั่นคงยิ่งขึ้น แม้ว่าคนไทยจำนวนหนึ่งจะทราบหลักเรื่องของเวทย์มนตร์คาถาที่เกี่ยวข้องกับศาสนาพราหมณ์ แต่เมื่อพระพุทธรูปศาสนาได้พิสูจน์ความจริงให้เห็นว่าวิชาไสยศาสตร์ย่อมมีคุณน้อย มีโทษมาก แต่ก็เป็นที่ต้องการแสวงหาของบุคคลที่ยังไม่ได้เข้าสู่สภาวะธรรมอันลึกซึ้ง ที่ต้องศึกษาค้นคว้าเรื่องของเวทย์มนตร์คาถาในแต่ละยุคแต่ละสมัยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันสรุปคือ ความเชื่อเรื่องเวทย์มนตร์คาถาในสังคมล้านนานั้นมีความเชื่อ^{๑๒๔} และสืบทอดกันมาหลายยุคหลายสมัย นับตั้งแต่ยุคพระเวท ประมาณ ๑,๒๐๐-๑๕๐๐ ปี ก่อนพุทธกาล ซึ่งเป็นยุคที่ศาสนา

^{๑๒๔} สุนทร ฦ รังสี, **ปรัชญาอินเดีย : ประวัติและลัทธิ**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๕), หน้า ๔.

พราหมณ์รุ่งเรืองมาก ต่อมาเป็นยุครอยต่อระหว่างศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธ ซึ่งเป็นยุคที่ศาสนาพราหมณ์เริ่มลดบทบาทลงและมีพุทธศาสนาเข้ามาแทนแต่ก็เป็นการอิงอาศัยซึ่งกันและกันระหว่างสองศาสนาโดยเฉพาะเรื่องเวทย์มนตร์คาถา และในที่สุดมาถึงยุคมอญพม่าและล้านนาไทย ซึ่งเป็นยุคที่ดินแดนล้านนาได้รับพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมจากอินเดียโดยผ่านทางมอญและพม่านี้ ผู้คนในดินแดนที่เรียกว่าล้านนาก็รับเอาอิทธิพลของเวทย์มนตร์คาถาแบบผสมผสาน แต่อย่างไรก็ตามความเชื่อเรื่องเวทย์มนตร์คาถานี้ได้แทรกซึมไปทั่วทุกแห่งในล้านนา โดยเฉพาะเวทย์มนตร์คาถาที่ปรากฏในรูปแบบของปี่ปสา พื้นที่อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง ว่ามีความเป็นมาอย่างไร ในด้านของประวัติศาสตร์เมืองเถิน / ความเป็นมาของการเขียนปี่ปสา / เนื้อหาของเวทย์มนตร์คาถาในปี่ปสา และประเภทของเวทย์มนตร์คาถาในปี่ปสา ซึ่งจะได้อธิบายในบทที่ ๓ ต่อไป